

Erfgoed in context
ErfgoedVisie Breda
2008-2015

Gemeente Breda
Directie Ruimtelijke Ontwikkeling
Bureau Cultureel Erfgoed

Inhoud

Inleiding.....	5
1. Wat is erfgoed?	6
2. Doel	6
3. Aanleiding en achtergrond	7
4. Leeswijzer	9
A. Erfgoed en identiteit	11
1. Inleiding.....	13
2. Ontwikkelingsperspectief	14
3. Erfgoed en ruimtelijke ontwikkeling	16
4. Visie en Missie	17
B. Vorm geven aan de Bredase identiteit.....	19
1. Culturele planologie.....	21
1.1. Culturele planologie in Breda	21
1.2. Ambities	21
1.2.1. Integrale gebiedskwaliteitsplannen.....	24
1.2.2. Aantrekkelijker maken van de historische binnenstad.....	
1.2.3. Beschouwen van openbare ruimte en landschappen als integraal deel van ons erfgoed.....	28
1.2.4. Benutten van architectuur als instrument	30
2. Inventarisatie	33
2.1. Archeologie	34
2.2. Architectuur.....	35
2.3. Bouwhistorie.....	35
2.4. Cultuurhistorie.....	36
2.5. Monumenten.....	37
2.6. Openbare ruimte	38
3. Zorg voor het erfgoed.....	39
3.1. Beschermen wat beschermenswaardig is.....	41
3.1.1. Beschermingsmethodiek: de 'erfgoedmeetlat'	41
3.1.2. Beschermingskaders.....	42
3.1.3. Uitvoeringsmaatregelen	44
3.2. Beheer van beschermenswaardig erfgoed	51
4. Publieksbetrokkenheid	53
4.1. Van buiten naar binnen.....	53
4.2. Van binnen naar buiten.....	53
C. Mensen en middelen	59
1. Uitvoeringsprogramma	61
2. Personele consequenties	64
3. Financiële consequenties.....	66
Bijlagen.....	67
1. Begrippenlijst.....	69
2. Overzicht oude nota's	71
3. Archeologie in Breda.....	77
4. Erfgoedmeetlat Gemeente Breda	83
5. Betekenis aanwijzing tot monument en stads- en dorpsgezicht.....	85
6. Archeologie in bestemmingsplannen.....	89
7. Beschermd stadsgezicht in bestemmingsplannen	93
8. Beleidsadvieskaart Breda's Erfgoed 1. Archeologie	95

Inleiding

Opening Passage Zuidpoort

> Inleiding

1. Wat is erfgoed?

Over de term 'erfgoed' bestaat nogal wat onduidelijkheid. Soms wordt het gezien als een nauw te omschrijven terrein, zoals het monumentenbestand. Er zijn er ook geluiden dat alles wat mensenhanden ooit hebben gemaakt aanspraak kan maken op de term 'erfgoed'. De gemeente Breda gebruikt deze definitie:

Cultureel erfgoed omvat die materiële, immateriële, zichtbare en onzichtbare overblijfselen van onze maatschappelijke ontwikkeling, die wij waardevol vinden voor ons gemeenschappelijke geheugen en identiteit.

Glazen kanon van Charles de Heraugieres uit de opgraving bij Rosa

Tot het cultureel erfgoed in Breda worden in deze nota de volgende werkvelden gerekend:

1. Archeologie
2. Architectuur
3. Bouwhistorie
4. Cultuurhistorie
5. Monumenten
6. Openbare ruimte

In bijlage 1 is een begrippenlijst opgenomen.

2. Doel

Breda is een historisch gegroeide stad, waarin het erfgoed gestalte kreeg dankzij haar inwoners. Als eigenaar van zijn erfgoed wil de gemiddelde Bredenaar dat met het erfgoed zorgvuldig wordt omgesprongen, nu en in de toekomst.

Deze nota beschrijft hoe de gemeente Breda, als beheerder van het erfgoed, daar in de periode 2008-2015 aan gaat voldoen. Het Bredase erfgoed vormt de basis van de Bredase identiteit. Het doel is dan ook om de bestaande identiteit te versterken en voorwaarden te creëren om die identiteit uit te bouwen nu en in de toekomst. Daarmee is erfgoed tevens de basis van de ruimtelijke ontwikkeling en wordt duidelijk dat erfgoedonderdelen niet langer op zichzelf staan, maar onderdeel zijn van een groter geheel: de context.

3. Aanleiding en achtergrond

De Stadsvisie en de nota 'Cultuur is meer' legden al de relatie tussen stedelijke identiteit en erfgoed in al zijn facetten. Maar hoe geef je daar invulling aan zonder een geïntegreerde erfgoednota, met een archeologie- en een architectuurnota uit 1992, een monumentennota 'Gekoesterd karakter' uit 2001 en het tot nu totaal ontbreken van gemeentelijke beleidsvisies op het gebied van cultuurhistorie? En hoe is de herziening van de Monumentenwet (1988) met de Wet op de archeologische monumentenzorg, per 1 september 2007, hierin te passen? De ErfgoedVisie Breda 'Erfgoed in Context' vult dit gemis op en geeft inhoud aan het nieuwe beleidsterrein culturele planologie. In bijlage 2 zijn de hoofdlijnen van de archeologie-, architectuur- en monumentennota opgenomen. In deze bijlage wordt tevens ingegaan op het gebruik van deze hoofdlijnen in 'Erfgoed in Context' in bijlage 3 is de gegroeide werkwijze ten aanzien van archeologie beschreven.

De ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in context' is in velerlei opzicht een grote doorbraak in het denken over ons erfgoed. De nota is niet meer volgens een sectorale indeling opgezet. De wens om een totaalvisie in een echte integrale nota uit te brengen, is de reden om uit te gaan van de dwarsverbanden culturele planologie, inventarisatie, waardering en publieksbetrokkenheid. Het is voor het eerst in Nederland dat op een hoger abstractieniveau de erfgoedonderdelen aan elkaar geklonken worden en gepresenteerd onder dezelfde noemer: bijdragen aan de instandhouding en versterken van de identiteit van Breda. Alle erfgoedonderdelen worden ondergebracht onder de titel 'culturele planologie'. Daaronder verstaan wij het op een herkenbare wijze inpassen van het erfgoed in de brede zin des woords in nieuwe ruimtelijke ontwikkelingsprocessen.

Bovendien beseffen nog te weinig Bredanaars dat het verleden van hun stad in toeristisch opzicht een nog onontdekte goudmijn herbergt. Door haar Nassauverleden is Breda geworden tot wat het nu is; alle grote monumenten dateren uit de vijftiende en zestiende eeuw. Dat kan beter uitgedragen worden en moet een rol krijgen in de city-marketing van de stad.

De gemeente Breda heeft baat bij beide invalshoeken, want een duidelijke keuze voor erfgoed in RO-processen én in toeristisch opzicht de stad te presenteren als de enige Nassaustad van Nederland levert economisch gewin op. Breda kan uitgroeien tot één van de attractiefste toeristische steden met een historisch karakter in Nederland. De Bredanaars zelf zullen gaan optreden als ambassadeurs van hun geliefde stad.

Sporen van het verleden in hun context

Monumenten, in welke aard dan ook, zijn geen solitaire verschijningen. De omgeving waarin ze tot stand kwamen, de context, speelt een hoofdrol. Iedere generatie heeft gebouwd aan de stad en deed dat vanuit een eigentijdse opvatting. Zo zijn wijken in onderlinge samenhang tot stand gekomen, is een wegenpatroon niet willekeurig aangelegd en staan monumentale gebouwen niet per ongeluk op de plek waar ze staan. Daar heeft ooit een idee of visie achter gezeten. Erfgoedbeleid richt zich op contexten en daarmee op ruimtelijke ontwikkeling, stedenbouw en inrichting van de openbare ruimte. Deze opvatting is eenvoudig samen te vatten: erfgoed is culturele planologie.

Inventariseren als voorwaarde

Een goede inventarisatie van alles wat we belangrijk (lees: monumentwaardig) vinden, ontbreekt tot nu toe. Dat geldt voor beschermde gebouwen, voor archeologische terreinen, voor cultuurhistorische landschapselementen en zeker voor historische structuren. Een eerste schatting leert dat van de gebouwde monumenten circa 50% in beeld is, van archeologische monumenten minder dan 1%. Een beleid voeren op basis van een onvoldoende dataset heeft het effect van een reus op lemen voeten. Een goede inventarisatie van ons aller erfgoed is dan ook een nadrukkelijke voorwaarde voor een goed en efficiënt gemeentelijk erfgoedbeleid.

Beter, zorgvuldiger en systematischer waarderen

Breda telt ongeveer 900 beschermde monumenten. Dat wil niet zeggen dat ook echt alle aanwezige monumentale waarden beschermd zijn. Dankzij het vooruitgangdenken kunnen in deze 21e eeuw gebouwen uit de wederopbouwperiode monumentwaardig zijn die dat in de 20e eeuw nog niet waren. Waardevolle gebouwen kunnen onopgemerkt blijven.

De monumentale waarde van de Bredase bebouwing is in de afgelopen decennia nog nooit stelselmatig onderwerp van discussie geweest. Als we gebouwen koesteren, dan gebeurt dat op basis van oude, vluchtige inventarisaties uit de zestiger jaren van de twintigste eeuw. Historische interieurs speelden daarin geen enkele rol en bleven altijd buiten beschouwing. Cultuurhistorische waarden zijn nog nauwelijks onderkend en archeologische waarden zijn pas sinds enkele jaren wat beter in beeld gekomen, maar ook nog nooit echt gewaardeerd. Overigens hoeft niet alles een monument te zijn. Het gaat erom dat vanuit de identiteit van een plek het typisch Bredase wordt herkent en erkent. Het waarderen van monumentaal erfgoed kan dus beter, zorgvuldiger en systematischer.

Naast gebouwen dient ook de openbare ruimte te worden gewaardeerd

Van buiten naar binnen

De gemeente Breda maakt haar beleid steeds vaker op basis van de stelregel 'van buiten naar binnen'. Voor erfgoed betekent dit stilstaan bij de vraag wat de Bredase burger van de gemeente verlangt als het om erfgoed gaat en daar daadwerkelijk rekening mee houden, in overeenstemming met wet- en regelgeving. Communicatie en het betrekken van het publiek bij het gemeentelijke erfgoed is dan ook een voorwaarde voor het welslagen van het erfgoedbeleid.

Hanteerbare monumentaliteit

De ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in context' is gebaseerd op twee uitgangspunten:

1. Monumentaliteit wordt niet ontkend, maar juist bekend! De gemeente Breda wil weten wat er aan monumentale gebouwen, complexen, terreinen, landschappen, stedenbouwkundige structuren, enzovoort voorhanden is. Dat is een voortgaand proces: de bijzondere architectuur van vandaag vormt in de kern de monumentale waarden van morgen, en in principe zelfs de waardevolle archeologie van overmorgen. Alle waarden die van belang zijn voor de identiteit van de gemeente Breda dienen (h)erkend, en dus beschermd te worden.
2. Beschermd monumentale waarden zijn geen onveranderbare monumentale waarden. Mutaties kunnen zich altijd voordoen. Juist omdat deze waarden worden beschermd, zijn daar afspraken over gemaakt, in de vorm van de Monumentenwet en de gemeentelijke Monumentenverordening. Het uitgangspunt is dat mutaties moeten kunnen, mits daarvoor een monumentenvergunning wordt verstrekt. In het proces van vergunningsverstrekking wordt nagegaan hoe met de monumentale waarden wordt omgesprongen, zodat een goede en afgewogen balans kan ontstaan tussen beschermde waarden en gebruikswaarden. We noemen dat hanteerbare monumentaliteit.

Tijdhorizon

De ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in context' heeft doelbewust een einddatum in 2015. Hier wordt immers de basis gelegd voor een volledige geïntegreerd erfgoedbeleid in de daarop volgende jaren. Diverse gemeentelijke visies lopen door tot 2020. In de na deze ErfgoedVisie volgende periode kunnen dan ook spijkers met koppen worden geslagen. Dan is

erfgoed immers een niet meer weg te denken onderdeel in de ruimtelijke ontwikkeling van de stad en de city-marketing. Indien Breda, samen met de overige B5-gemeenten in 2018 is uitverkoren tot Culturele Hoofdstad van Europa, dan zijn alle noodzakelijke cultuurhistorische fundamenteen aanwezig.

4. Leeswijzer

Deze nota bestaat uit drie onderdelen.

Deel A besteedt onder de titel Erfgoed en Identiteit aandacht aan de vraag waarom de ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in context' is geschreven.

Deel B bevat onder de titel Vorm geven aan de Bredase Identiteit een uitwerking van de hoofddoelstellingen in de paragrafen over culturele planologie, inventarisatie, zorg voor het erfgoed en publieksbetrokkenheid.

Deel C tot slot geeft aan hoe, wanneer en met welke middelen deze doelstellingen kunnen worden geëffectueerd.

Erfgoed en identiteit

Opening haven

A Erfgoed en identiteit

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de vraag 'Waarom brengt de gemeente Breda de ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in context' uit?'

1. Inleiding

Omkeer in denken

Wanneer jhr. mr. Victor de Stuers eind november 1873 zijn vlammend pamflet 'Holland op zijn smalst' in het toonaangevende tijdschrift De Gids gepubliceerd ziet, wordt voor heel Nederland duidelijk dat er iets moest gebeuren met het nationale erfgoed. Monumenten uit lang vervlogen tijden staan leeg en worden zonder pardon afgebroken. Het gebouwde verleden van Nederland verdwijnt als sneeuw voor de zon. De Stuers krijgt navolging: er komt een Monumentenwet en zowel overheden als burgers maken zich steeds meer zorgen over hun monumentenbestand. Er worden ook nieuwe vragen gesteld: komt er geen kaasstolp over een historische kern vol monumenten? Wat kunnen en mogen burgers en ondernemers nog?

De Grote Toren is het symbool van indentiteit van Breda

Ruimtelijke ontwikkeling

De stad en het omliggende land met zijn dorpen, buurtschappen en solitaire boerderijen zijn altijd levende organismes geweest en zal dat ook altijd zo blijven. Veranderingen in het stedelijke weefsel, zowel op grotere schaal als op particulier niveau, behoren bij de organische ontwikkeling van een gemeente. Het is dan ook niet juist om te veronderstellen dat er een kaasstolp over de stad wordt gezet en er niets meer kan met betrekking tot de beschermde stads- en dorpsgezichten, monumenten of archeologische terreinen. De 21ste eeuw vraagt om een omkeer van traditionalistisch denken naar hanteerbare monumentaliteit. De visie van De Stuers is niet meer voor 100% toepasbaar op de tijd die voor ons ligt. In de gemeente Breda accepteren we dat de stad verandert, dat monumenten worden aangepast aan de eisen van de tijd en dat het constant veranderen van het stedelijke weefsel niets anders is dan een ruimtelijke ontwikkelingsopgave. Daarom is erfgoed ook een onderdeel van de ruimtelijke ontwikkeling van de gemeente.

2. Ontwikkelingsperspectief

De groeiende aandacht voor het erfgoed is herkenbaar op Europees niveau (Malta-wetgeving), nationaal niveau (nieuwe Monumentenwet), provinciaal niveau (Bestuursakkoord Vertrouwen in Brabant), regionaal niveau (de aanstelling van een regio-archeoloog) en gemeentelijk niveau.

Europees perspectief: Verdrag van Valletta (Malta)

In 1992 sloten de Europese cultuurministers op het eiland Malta een verdrag over het beschermen van archeologische waarden. Na veel discussie is de implementatie van de Malta-wetgeving door middel van de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) in Nederland vanaf 1 september 2007 van kracht. Hoofdpunten van dat beleid zijn:

- archeologische waarden moeten beter worden beschermd, archeologen moeten een volwaardige rol kunnen spelen in het ruimtelijke ontwikkelingsproces;
- bestemmingsplannen zijn bij uitstek de middelen om die bescherming vorm te geven;
- noodzakelijke archeologische (voor)onderzoeken worden betaald door de verstoorder van het bodemarchief;
- archeologische bedrijven krijgen de kans het (voor)onderzoek ook daadwerkelijk uit te voeren.
- resultaten van archeologisch onderzoek moet je delen met het publiek.

Landelijk perspectief

Het ministerie van OC&W heeft vanaf 1 november 2006 de nieuwe Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschappen en Monumenten (RACM) in het leven geroepen. Deze dienst vervangt de oude rijksdiensten voor de archeologie (ROB) en voor de monumentenzorg (RdMz). Nieuw is de aandacht voor cultuurlandschappen. Het rijk vindt het belangrijk dat monumentale waarden, of die nu in gebouwde monumenten zitten, in de archeologische bodem of zijn gematerialiseerd in cultuurlandschappen worden gekend en beschermd. Om die reden wordt er gewerkt aan een Nederlandse OnderzoeksAgenda archeologie (NoAa) en zijn kaarten als AMK (Archeologische Monumentenkaart) en IKAW (Indicatieve kaart van archeologische waarden) ontwikkeld, heeft het rijk een zetel in de PPC, de PcGp Noord-Brabant en in de commissie MER om de erfgoedwaarden te behartigen en zijn convenanten afgesloten met grote 'verstoorders' van ons erfgoed, zoals Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de Gasunie.

Naast de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) kondigde de minister van OC&W eind 2006 een herziening aan van het monumentenstelsel. Bij een stelseldiscussie staan de beheersing van het aantal (gebouwde) monumenten, het functioneren van het gehele stelsel, de verantwoordelijkheidsverdeling tussen overheden en de zorg voor kwaliteit en de financiering ter discussie.

Bijzondere aandacht vraagt de minister voor de relatie tussen aanwijzing en financiering en de verbetering van de verbinding tussen de gebouwde monumentenzorg en de ruimtelijke ontwikkeling, in aanpak en financiën. Op korte termijn zijn voor de gebouwde monumenten van belang de verdere invoering van het Brim (instandhoudingssubsidie) en de omzetting van adviesplicht tot adviesrecht van de RACM.

Daarnaast stelt de WKPB dat informatie over gemeentelijke (archeologische) monumenten binnen vier dagen moeten worden geleverd aan aanvragers en dat de gemeente verantwoordelijk is voor de juistheid van deze gegevens.

In 1999 verscheen de Rijksnota Belvedere, een beleidsnota over de relatie tussen cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting en werd opgesteld door verschillende ministeries die te maken hebben met de inrichting van de ruimte. Het uitgangspunt is dat cultuurhistorische waarden een volwaardige rol spelen in ruimtelijke processen. Het credo daarbij is 'behoud door ontwikkeling'. Dat wil zeggen: het aanwezige erfgoed vormt een bron van inspiratie voor vernieuwing en verandering. Dat stelt het voortbestaan ervan ook op de langere termijn veilig. De bescherming van meestal onzichtbare archeologische waarden wordt daarbij geïntegreerd in de zorg voor het meestal beter zichtbare bouwkundige en landschappelijke erfgoed. Het doel van dit beleid is het actief behouden en versterken van de cultuurhistorische identiteit. Er vindt dus voortdurend en nadrukkelijk participatie van cultuurhistorie in de ruimtelijke ontwikkeling plaats. Niet langer aan de zijlijn staan als een beleidsveld dat uitsluitend pleit voor behoud van het bestaande, maar juist meedenken met de plannenmakers. In de Nota Belvedere wordt dit beschreven als culturele planologie.

In zijn politiek statement 'Cultuur als confrontatie' (1999) ging de toenmalige staatssecretaris Van der Ploeg nog een stap verder. In het Belvederemodel is het cultuurbeleid nauw verweven met zaken als leefkwaliteit en lokale en regionale geschiedenis. Dat beleid dient als uitgangspunt voor beeldkwaliteitsplannen, structuurplannen en strategische ontwikkelingsvisies. Van der Ploeg zag het als zijn taak de lading van de culturele inbreng te maximaliseren en zo oude en nieuwe cultuur, zoals kunst in de openbare ruimte, een prominente plaats te geven in het inrichtingsproces. Cultuur en cultuurhistorie moesten op gelijke hoogte komen met alle andere belangen.

Het Actieprogramma Ruimte en Cultuur bundelt het architectuur- en het Belvederebeleid voor de periode 2005-2008. Zeven departementen (OCW, VROM, LNV, V&W, BuZa, EZ en Defensie) werken samen om de culturele ambities in het ruimtelijke beleid te versterken. De Rijksbouwmeester en de Rijksadviseurs voor landschap, infrastructuur en cultureel erfgoed, adviseren de betrokken bewindslieden.

Voor de periode na 2008 hebben de Rijksbouwmeester en Rijksadviseurs een advies opgesteld over het architectuurbeleid. Dit advies kent onder andere de volgende aanbevelingen:

- Kies in het architectuurbeleid een cultuurpolitieke invalshoek; niet alleen een focus op de ontwerpende en gebouwde werkelijkheid, maar ook op de noodzakelijke maatschappelijke attitude en mentaliteit.
- Geef inspirerend vorm aan het eigen opdrachtgeverschap.
- Draag op alle schaalniveau's, van gebouw tot landschap en infrastructuur, zorg voor een goede systematiek van kwaliteitsborging.
- Stimuleer de inhoudelijke vakkennis binnen de overheid.
- Dicht het gat tussen theorie, onderzoek en praktijk en stimuleer het ontwerpend onderzoek.
- Zet in op onderwijs en educatie.
- Draag zorg voor een integrale en betekenisvolle aanpak van opgaven op het vlak van stad, water, landschap en infrastructuur.

Provinciaal perspectief

De provincie Noord-Brabant ontwikkelt parallel aan deze nota een eigen erfgoedbeleid. Het nieuwe provinciaal beleid richt zich sterker dan voorheen op cultureel erfgoed in de ruimtelijke ontwikkeling. In het Bestuursakkoord 2007-2011 'Vertrouwen in Brabant' wordt niet alleen gesproken over de wens te voorkomen dat Brabant verandert in een richting die we niet waarderen. Een strategische doelstelling voor 'Mooi Brabant' luidt: "Cultuurhistorie een plek geven om de identiteit van de steden en dorpen te accentueren", met als leidend principe: behoud het goede en versterk de potentie. Deze ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in context' is geheel in de geest van dit bestuursakkoord geschreven.

Ook het streekplan van de provincie Noord Brabant vraagt nadrukkelijk aandacht voor het culturele erfgoed: 'Landschappelijke en cultuurhistorische (landschaps)waarden worden gerespecteerd en benut als een inspiratiebron voor de verhoging van de landschappelijke kwaliteit van het onbebouwde en bebouwde gebied.'

De cultuurhistorische waarden zijn op provinciaal niveau vastgelegd in de cultuurhistorische waardenkaart (CHW). Zowel het streekplan als de CHW zijn toetsingsinstrumenten voor de provincie Noord-Brabant voor nieuwe bestemmingsplannen en artikel 19 WRO-procedures.

De provincie Noord-Brabant, en meer bepaald de samenwerkende B5-gemeenten in Brabantstad, wil in 2011 het predikaat Culturele Hoofdstad van Europa in de wacht slepen voor het jaar 2018. Dit perspectief is reden om stil te staan bij de kansen en mogelijkheden die het erfgoed biedt om de Bredase identiteit nader onder de aandacht te brengen. Een studie naar de mogelijkheden om het culturele erfgoed van Breda te revitaliseren en te benutten met het oog op dit perspectief dient in 2010 gereed te zijn; een hoofdrol daarin wordt weggelegd voor het Nassauverleden van de stad.

Regionaal perspectief

De archeologische monumentenzorg in Breda kan niet langer worden beschouwd als een eiland temidden van een woeste leegte. In de regio willen diverse gemeenten werken met een regio-archeoloog. De gemeente Breda steunt dat streven en stelt haar expertise ter beschikking aan de regio-archeoloog die per 1 juni 2007 vanuit het Regiobureau Breda werkzaam is voor de samenwerkende gemeenten (Aalburg, Alphen-Chaam, Baarle-Nassau, Drimmelen, Etten-Leur, Moerdijk, Oosterhout, Werkendam, Woudrichem en Zundert). De regio-archeoloog werkt niet voor de gemeente Breda, maar bevordering van de regionale samenwerking op het gebied van erfgoed en in het bijzonder archeologie is dan wel een van de speerpunten voor de komende jaren.

3. Erfgoed en ruimtelijke ontwikkeling

De biografie van het landschap

De keuze om Erfgoed onder te brengen bij Ruimtelijke Ontwikkeling hangt samen met de opvatting dat de ontwikkeling van de ruimte niet plaatsvindt op basis van een tabula rasa, een compleet lege ruimte die zonder meer nieuw is in te richten. Elk stukje grond in de gemeente Breda heeft geschiedenis: er is sprake van een cultuurhistorische biografie. Dit geldt voor de stad, de wijken, de dorpen en het platteland. Daar kunnen belangwekkende archeologische sporen verborgen liggen die ons heel wat informatie kunnen verschaffen over de historie van stad en dorpen, of landschapselementen aanwezig zijn die verwijzen naar die geschiedenis. Er kunnen gebouwen op staan die óf een monumentale waarde vertegenwoordigen óf in bouwhistorisch opzicht zodanig bijzonder zijn dat de monumentale waarde ervan wordt erkend. Kortom, elk gebied heeft zijn historie. Het is de opgave om dit erfgoed te vertalen naar het ruimtelijke ontwikkelingsbeleid, waarbij bestaande karaktertrekken worden gehandhaafd en waar nodig worden opgekrikt. Aandacht voor en inpassen van de historie krijgt de aandacht die het verdient als we rekening houden met de biografie van het Bredase landschap en er vervolgens ook iets mee doen. Niet het verleden wegpoetsen, maar juist versterken. Deze aanpak levert de gemeente bovendien iets op: een herkenbare eigen identiteit, een aantrekkelijk vestigingsklimaat en een toeristisch en cultureel profiel.

Het belangrijkste doel in de relatie erfgoed en ruimtelijke ontwikkeling is dan ook het creëren van draagvlak voor het inzetten van cultuurhistorie als inspiratie voor ruimtelijke ontwikkelingen. Een eerste stap daartoe is reeds gezet. Erfgoed is binnen de gemeente Breda sinds 1 mei 2007 ondergebracht bij de Directie Ruimtelijke Ontwikkeling, waar het samen met taakvelden als regionale ontwikkeling, wonen, ruimtelijke planning, juridische plannen, stadsvernieuwing, milieu en verkeer & vervoer zorg draagt voor een evenwichtig ruimtelijke ontwikkelingsbeleid van de gemeente Breda. Binnen deze directie worden in gebiedskwaliteitsplannen de ambities op het gebied van integraliteit en interdisciplinariteit nieuw vormgegeven.

Zichtlijnen zijn ook belang voor de beleving van het erfgoed

4. Visie, missie en doelen

De missie van de Directie Ruimtelijke Ontwikkeling van de gemeente Breda kan als volgt worden omschreven:

De Directie Ruimtelijke Ontwikkeling werkt op een interactieve wijze aan de ruimtelijke visie van de stad en staat voor een kwalitatieve en duurzame ontwikkeling met respect voor de Bredase identiteit. De visie en de missie van cultureel erfgoed gaan hierin mee.

Visie

Cultureel erfgoed is een integraal deel van de identiteit en de stedelijke en landschappelijke ontwikkeling van Breda, waardoor ontmoetingen van heden en verleden gelden als uitdaging en inspiratiebron voor de toekomst.

Missie

We werken aan het Breda van 2020 waarin respect voor de identiteit van Breda voorop staat. Waardevolle overblijfselen van ons verleden worden daartoe zichtbaar, leesbaar en beleefbaar. Archeologische vindplaatsen en vondsten, gebouwde monumenten, (monumentale) sierende elementen, landschappelijk cultuurhistorisch erfgoed, landschapselementen, historische structuren, (monumentale) openbare ruimte en levend erfgoed zijn onmisbaar voor de identiteit, de ruimtelijke kwaliteit, de beleving en het imago van Breda. Zij verdienen onze aandacht en onze zorg.

In de uitstraling en presentatie van Breda speelt het erfgoed een essentiële rol. Door de nieuwe kansen die het gebruiken van erfgoed in de ruimtelijke ontwikkeling biedt geven we de historie van de stad en de dorpen een nieuw leven, waarin moderne ontwikkelingen worden ingebed in oude, waardevolle, structuren. Dat doen we met creativiteit, door samen te werken en te stimuleren.

Doelen

1. De bestaande identiteit versterken en voorwaarden creëren om die identiteit uit te bouwen nu en in de toekomst; het op herkenbare wijze inpassen van erfgoed in nieuwe ruimtelijke ontwikkelingsprocessen.
2. Uitdragen van de identiteit van Breda als historisch thema: Breda Nassaustad, waardoor een unieke basis wordt gecreëerd voor de bijdrage van Breda aan de intentie om in 2018 (mede) Culturele Hoofdstad van Europa te worden.
3. Inventarisatie van aanwezig erfgoed als basis voor daadwerkelijke bescherming.
4. Waardering van monumentale (archeologische, bouwhistorische) waarden en daaraan gekoppelde beschermingsmogelijkheden.
5. Betrekken van de inwoners van Breda bij de omgang met het erfgoed en hen tot ambassadeurs van de Nassaustad Breda maken; hier is speciaal een rol weggelegd voor de historische verenigingen en musea.

Vorm geven aan de Bredase identiteit

Chassépark, bouwen aan een nieuwe identiteit

B Vorm geven aan de Bredase identiteit

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de vraag 'Wat gaat de gemeente Breda doen om haar identiteit vorm te geven, vanuit het erfgoedperspectief?'

De vier belangrijkste aandachtspunten om de doelen van het Bredase erfgoedbeleid te verwezenlijken zijn:

1. **Culturele planologie:** maak erfgoed tot een essentieel en inspirerend basisonderdeel van het integrale ruimtelijke ontwikkelingsbeleid.
2. **Inventarisatie:** kom tot een grondige inventarisatie van het erfgoed, als de noodzakelijke basis voor een adequate zorg voor het erfgoed.
3. **Zorg voor het erfgoed:** bescherm daadwerkelijk wat we beschermenswaardig vinden.
4. **Publieksbetrokkenheid:** van buiten naar binnen en van binnen naar buiten; de Bredase bevolking wordt actief en passief betrokken bij het erfgoed; draagvlakvergroting en bewustwording zijn basiselementen voor een goed erfgoedbeleid.

1. Culturele planologie

Er zijn grofweg twee manieren om nieuw te ontwikkelen gebieden in te vullen.

De eerste, in het verleden veel toegepast, gaat uit van een tabula rasa: een leeg veld zonder obstakels, waarin naar hartelust nieuwe blokken voor woningen en bedrijvigheid kunnen worden gesitueerd en waartussen nieuwe lijnen worden getrokken die, als wegen en straten, deze blokken met elkaar verbinden.

Het alternatief is uitgaan van de biografie van het landschap. Elk terrein heeft een eigen geschiedenis achter de rug en bevat sporen daarvan, zichtbare en onzichtbare, waardevolle en minder waardevolle. In deze visie spelen de waardevolle relictten van het verleden een zelfstandige rol, want die bepalen mede de identiteit van de nieuwe ontwikkeling. Onderzoek toont aan dat mensen in nieuwbouwwijken met een eigen geschiedenis gelukkiger zijn dan mensen die terecht komen in wijken zonder enig historisch houvast.

1.1. Culturele planologie in Breda

De gemeente Breda heeft met de nota 'Gekoesterd karakter' (inbreng van cultuurhistorie in planprocessen) en de herijkte nota 'Cultuur is meer' (culturele planologie op de agenda zetten) het ingezette rijksbeleid vertaald naar een gemeentelijk beleid, met speciale aandacht voor het culturele erfgoed. Ondanks de toenemende betrokkenheid van het beleidsveld cultureel erfgoed bij het inrichtingsproces voldeed de gemeente Breda nog niet aan ambities van het rijk. Het advies over het culturele erfgoed werd namelijk nog te veel gezien als één van de belangen in de ruimtelijke ontwikkeling. Hierdoor werd erfgoed afgewogen tegen andere belangen. Doordat cultuurhistorie bovendien niet altijd was vertegenwoordigd bij beslismomenten, werd het erfgoed niet optimaal benut ter versterking van de Bredase identiteit.

Culturele planologie heeft een ander uitgangspunt: cultuurhistorie is de inspiratie voor ruimtelijke ontwikkelingen. Dit betekent dat cultuurhistorie de oudste laag, en dus de basis, is in het rijtje verleden-heden-toekomst. Het gebruik van erfgoed in nieuwe ontwikkelingsprocessen is dan ook niet zozeer een belang, als wel een voorwaarde. Bovendien gaat culturele planologie ook over de inzet van nieuwe cultuur in het inrichtingsproces. Dit is de reden dat kunst in de openbare ruimte in Breda wordt gezien als een volwaardig onderdeel van de culturele planologie.

1.2. Ambities

De gemeente Breda gaat op het gebied van het erfgoed voor de volgende ambities in de periode 2008-2015:

1. Het hebben van een identiteit is essentieel bij het functioneren van gebieden. Daarom staat identiteit centraal bij consolidatie, herstructurering en transformatie. Het gaat daarbij niet alleen om behoud en versterking van bestaande (zichtbare en onzichtbare) identiteitsdragers, maar ook om de creatie van nieuwe identiteitsdragers.

Identiteitsdragers, zoals het torentje op de Barones, zijn essentieel voor het functioneren van de binnenstad

De ruimtelijke ontwikkeling na de Tweede Wereldoorlog stond in het teken van de wederopbouw. De grote schaal en het tempo van bouwen, gericht op het opheffen van de woningnood, leidde tot een grote eenvormigheid. Ook nadat de woningnood was bedwongen, kregen nieuwe wijken weinig eigen karakter. Zoals veel Vinexwijken van afgelopen decennia, waarvan gesteld wordt dat ze bij elke willekeurige stad kunnen horen. De eenvormigheid, of het ontbreken van een eigen karakter, blijkt weinig mensen te inspireren. De naoorlogse eenvormigheid heeft wel geleid tot bewustwording van mensen over hun omgeving waarin ze wonen, werken en recreëren. In een omgeving waar mensen zich thuis voelen, is een veel grotere bereidheid om in het gebied te investeren, dan in een omgeving waar eigenheid ontbreekt. Gebruik van de identiteit van een gebied levert op de lange termijn een grotere 'ruimtelijke kwaliteit', voorkomt daardoor verval en noodzakelijke herstructureringen en kan verrommeling van het landschap tegen gaan.

Het belang van de 'ruimtelijke kwaliteit' - opgebouwd uit de stedenbouwkundige / landschappelijke situatie, de aanliggende architectuur, de openbare ruimte (vorm en functie) en de cultuurhistorische component - verdient een bewuste benadering van de ingrepen die erin gepleegd worden. Nu kennen stedenbouwkundige en landschappelijke structuren meestal een lange levensduur. Gebouwen (architectuur) en de openbare ruimte worden juist als eerste aangetast. Het geheel, de context, neemt daardoor in kwaliteit af. Slechts een integrale benadering van stedenbouw / landschap, architectuur en openbare ruimte maakt het mogelijk om de 'ruimtelijke kwaliteit' te behouden.

De basis voor elke nieuwe ruimtelijke ontwikkeling - zowel ingrepen in de bestaande stad, herstructureringen, nieuw bebouwd gebied als landschapsontwikkeling - moet de analyse zijn van de bestaande 'ruimtelijke kwaliteit'. Daarbij zijn vooral de identiteitsdragers van belang. Bij de ontwikkeling worden de bestaande identiteitsdragers behouden en versterkt. Nieuwe identiteitsdragers worden toegevoegd en vormen de monumenten van de toekomst.

2. Erfgoed is een belangrijk en inspirerend onderdeel van het integrale ruimtelijke beleid en wordt één van de **leidende beginselen** in het ruimtelijke ontwikkelingsproces. Als voorbereiding op (grootschalige) ruimtelijke ingrepen vindt inventarisatie en waardering van het gehele erfgoed plaats. Door het toepassen van de benadering verleden - heden - toekomst staat naast behoud van waardevol historische erfgoed ook het gebruik en de ontwikkeling van het historisch erfgoed en de landschappelijke kwaliteit centraal.

Het schijnbaar lege landschap bevat een groot aantal archeologische sporen

Bij het onderzoek naar bestaande identiteitsdragers staat de openbare ruimte centraal. Dat is namelijk de plaats van waaruit mensen hun omgeving ervaren. De openbare omgeving is niet alleen de verbinding van A naar B, maar ook een verblijfsgebied. Lopend, fietsend en met de auto door de openbare ruimte - elk tempo van voortbewegen kent eigen identiteitsdragers - zijn bijvoorbeeld markante gebouwen of groenstructuren te vinden, maar ook complete gebieden, zoals een woonwijk of landschap. Ook onzichtbare identiteitsdragers zijn van belang voor ruimtelijke ontwikkelingen. Denk bijvoorbeeld aan de aanwezige archeologische waarden of aan de verhalen van de plek, die te achterhalen zijn door gesprekken met historische verenigingen, bewoners en gebruikers of onderzoek in musea en archieven.

Om deze cultureel planologische ambities te realiseren zet de gemeente Breda de volgende middelen in:

- Opstellen van geïntegreerde gebiedskwaliteitsplannen op een zo vroeg mogelijk tijdstip, waarin erfgoed, ruimtelijke plannen, inrichting van openbare ruimte en kunst in de openbare ruimte, inclusief hun randvoorwaarden, zijn vertegenwoordigd.
- Aantrekkelijker maken van de historische binnenstad.
- Beschouwen van openbare ruimte, landschappen en levend erfgoed als integraal deel van ons erfgoed.
- Benutten van architectuur als instrument.

1.2.1. Integrale gebiedskwaliteitsplannen

Als voorbereiding op (grootschalige) ruimtelijke ingrepen wordt het gehele erfgoed geïnventariseerd en gewaardeerd. De resultaten hiervan worden ondergebracht in cultuurhistorische verkenningen en, wanneer nodig, in cultuurhistorische effectrapportages. Die maken op hun beurt deel uit van een integraal gebiedskwaliteitsplan (regieplan). Regieplannen bieden tevens de mogelijkheid om het ontwerpend onderzoek toe te passen.

Onderdelen van regieplannen zijn tevens de inrichting van de openbare ruimte en kunst in de openbare ruimte. Zo'n gebiedskwaliteitsplan vormt de dynamische leidraad bij verdere planontwikkeling. Door deze permanente sturing kan een afgewogen keuze worden gemaakt bij het opstellen van randvoorwaarden bij planontwikkeling. Aan de hand van de inventarisaties kan de problematiek van een plangebied en de specifieke ruimtelijke delen worden vastgesteld, om vervolgens op een verantwoorde wijze de vorm en inhoud van de nieuwe ruimte te bepalen.

1.2.2. Aantrekkelijker maken van de historische binnenstad

De Stadsvisie uit 1999 geeft weer wat in 10 à 15 jaar moet worden ondernomen om de identiteit van Breda te behouden en waar mogelijk te versterken. De binnenstad moet het economisch, sociaal en cultureel kloppend hart van Breda zijn, nu en in de toekomst. De binnenstad is bepalend voor de uitstraling en het karakter van heel Breda. Extra aandacht vragen de versterking van het eigen cultuurhistorische karakter en de uitstraling van de bebouwing en de openbare ruimte. Doch ook de historische linten en dorpskernen etc. dragen bij aan de identiteit van Breda en dienen in gelijke mate aandacht te krijgen. Zo werken we aan een 'Mooi Breda'.

Door de ontwikkeling van t' SAS is het centrum van Breda een hoogwaardig woon- en winkelgebied rijker

Het cultuurhistorische karakter wordt bepaald door de monumenten, andere historische bebouwing en de openbare ruimte. De Monumentenwet 1988 kent daarom ook beschermde gezichten. Een deel van de binnenstad is al in de jaren zestig van de twintigste eeuw aangevoerd. De andere delen zijn in procedure om te worden aangewezen als beschermd stadsgezicht. Onvoldoende vertaling naar een beschermend bestemmingsplan heeft de afgelopen jaren geleid tot ongewenste ontwikkelingen. Het nieuwe bestemmingsplan Binnenstad krijgt daarom een dubbelbestemming als cultuurhistorisch waardevol gebied om juist deze waarden te beschermen.

Hieronder volgen enige concrete maatregelen om de beleving van de historische binnenstad te verbeteren. Door economische, sociale en culturele verschillen zijn die niet zomaar op de gehele historische binnenstad van toepassing. Daarom komt er een uitwerking in deelgebieden. Daarnaast zal een dergelijk plan ook worden opgesteld voor de historische linten en dorpskernen.

Stringent reclamebeleid

Reclame-uitingen moeten de aandacht trekken van het winkelende publiek. Maar die reclame mag de beleving van de historische binnenstad niet overschreeuwen. Juist die beleving is de belangrijkste reden om in Breda te komen winkelen. Reclame dient de identiteit niet weg te drukken, maar te ondersteunen. Dat vraagt om een duidelijk kader voor reclame-uitingen in de historische binnenstad. Tot 2003 voerde de gemeente Breda een dergelijk reclamebeleid: vergunningen werden verleend op basis van de Buitenruimteverordening. Door de wijziging van de Woningwet werden reclame-uitingen bouwvergunningsplichtig. Ze mochten daardoor niet meer worden getoetst aan de Buitenruimteverordening. De Welstandsnota, het huidige toetsingskader voor bouwvergunningsplichtige werkzaamheden, geeft wel richtlijnen voor reclame-uitingen, maar zonder specifieke (strengere) bepalingen voor de historische binnen-

stad. Daarom wordt in 2008 onderzocht hoe voor de historische binnenstad een stringent reclamebeleid kan worden toegepast, met als doel identiteitsbevorderende en -ondersteunende reclame te stimuleren en overdadige reclame die een tegengesteld effect hebben te weren. Dit geldt voor reclames aan de bestaande bebouwing, maar ook voor de integratie van reclame-uitingen in het architectonisch ontwerp. Een nieuw voorstel dat recht doet aan reclame in samenhang met de identiteit van de stad kan in 2009 tegemoet worden gezien.

De Ginnekenstraat wordt sterk gedomineerd door reclameuitingen

Individueelheid van bebouwing

De schaal, hoofdvorm en detaillering van de historische gebouwen bepalen voor een groot deel de uitstraling van de binnenstad. Zorgvuldig beheer vraagt om terughoudendheid bij schaalvergroting, zoals vervanging van meerdere panden door een veel groter pand en samenvoegingen op de begane grond van meerdere panden. Ook het afvlakken van het dakenlandschap wordt met de nodige reserves worden bekeken. Dat wordt opgelost in het Bestemmingsplan Binnenstad.

Vanaf de Grote Toren is goed zichtbaar wat de schaalvergroting voor impact heeft op de binnenstad

Kleurgebruik

Een gedeelte van de middeleeuwse kern is aangewezen als rijksbeschermd stadsgezicht. De rest van de historische binnenstad, de uitlopers en het Plan van Uitleg (de overige ruimte binnen de singels) worden in 2008 aangewezen als beschermd stadsgezicht. Deze bescherming hangt onder andere samen met de onderlinge samenhang van de bouwblokken en de architectuur van de bebouwing. In straten met een groot aantal panden met een vergelijkbare architectuur, zoals de gestucte gevels met gootlijsten in de Catharinastraat, is sprake van ensemblewerking. In het beschermd stadsgezicht moet daarom worden meegenomen of het schilderen van gevels of onderdelen hiervan in sterk afwijkende kleuren acceptabel is. Dit is een vergunningsplichtige activiteit, waar de gemeente Breda invloed op kan uitoefenen. De commissie Welstand en Monumenten beoordeelt in dat geval het object in zijn context en stelt zich terughoudend op bij sterk afwijkende kleurstellingen.

De panden aan de Catharinastraat vormen door architectuur en kleurgebruik een ensemble

Doordacht belichtingsplan

De verlichting van objecten in de historische binnenstad is nu nog niet op elkaar of op de openbare verlichting afgestemd. Om bijzondere objecten beter tot hun recht te laten komen, is een verlichtingsplan nodig voor de openbare verlichting, structuurverlichting en objectverlichting.

De openbare verlichting - vernieuwd bij de herinrichting van midden jaren negentig - bestaat uit twee typen min of meer historische armaturen. Op bijzondere plaatsen, zoals de Grote Markt, bestaat de openbare verlichting ook uit lichtmasten. De verlichting voldoet aan de huidige normen en kan als uitgangspunt voor het lichtplan dienen.

Structuurverlichting is het aanlichten van kenmerkende structuren in de historische stad, bijvoorbeeld de bruggen over de singels. Bij de fietsbruggen over de singel langs de Claudius Prinsenlaan is zo'n structuurverlichting aangebracht.

Objectverlichting vestigt de aandacht op een object. Voor een goed effect is het belangrijk alleen objecten aan te lichten die voldoen aan ten minste twee van de volgende criteria:

- het object is een kenmerkend voorbeeld van een voor Breda waardevolle architectuurstijl;
- het object neemt een bijzondere plaats in het stedelijke weefsel in door maat, schaal of locatie;
- het object speelt een bijzondere rol in de Bredase geschiedenis.

Voor andere gebieden, vooral het buitengebied, is het aanlichten van monumenten niet gewenst. In 2008 wordt een masterplan opgesteld, in 2009 gevolgd door een pilotproject, waarna in 2010 een opgesteld uitvoeringsplan kan worden gerealiseerd.

Dwaalmilieu

In veel historische binnensteden zorgen de smalle straatjes, stegen en de binnenzijde van de bouwblokken voor een 'dwaalmilieu'. Dit kan een mooie overgang vormen tussen 'steen en herrie' en 'stilte en groen'. De potentie van het Bredase dwaalmilieu is reeds onderzocht. Deze resultaten worden nadrukkelijk betrokken bij ontwikkelingen in de historische binnenstad.

1.2.3. Beschouwen van openbare ruimte, landschappen en levend erfgoed als integraal deel van ons erfgoed.

Breda ontleent een groot deel van haar identiteit aan de vergroeiing van stad en landschap. Beekdalen en singels verweven de stad met het omliggende, zeer gevarieerde landschap op de overgang van zand (hoog, droog en bosrijk) naar klei (laag, nat en open). In een krans om de stad werd het landschap door de eeuwen heen verrijkt met landhuizen, buitenplaatsen en landgoederen, zoals Wolfslaar, Bouvigne, en Zoudtland. Soms werd het landschap opgenomen in de groeiende stad, zoals bij Heilaar, Burgst, en Valkrust. Het beleid voor het buitengebied richt zich op behoud en ontwikkeling van de landschappelijke diversiteit, onder andere door nieuwe buitenplaatsen en landgoederen in te passen en aandacht te hebben voor de zones waar stad en landschap elkaar ontmoeten.

De singels zijn belangrijke groen blauwe identiteitsdragers van Breda

Linten

Het erfgoed van Breda is veelvormig en bestaat uit het monumentenbestand, de archeologische en cultuurhistorische relictien, het cultuurlandschap, het beschermd stadsgezicht en de openbare ruimte. De historische lange linten, die mede kenmerkend zijn voor de identiteit van Breda, zijn hier en daar weliswaar doorsneden, maar nog altijd in essentie aanwezig. Deze linten verdienen het opnieuw een rol te spelen in de 'leesbaarheid' van de stad: oriëntatie en herkenbaarheid. Dat vraagt om een langetermijnvisie, gebaseerd op integraal denken en werken.

Sluipend verval tegengaan

Dankzij een lage drang tot vernieuwing is de openbare ruimte nog vrijwel geheel intact. Dat mag ons echter niet gerust stellen, want het verval van openbare ruimte is een sluipend proces. De navrante verschillen, vaak in negatieve zin, vallen vaak pas op wanneer foto's 'oud en nieuw' naast elkaar worden geplaatst. Veel moois is in potentie nog aanwezig en is het beschermen, renoveren en terugbrengen meer dan waard. Voorbeelden zijn, naast de lange middeleeuwse linten: de dreven, de Napoleonswegen, de singels, de lanen tussen binnenstad

en Mastbos/Liesbos, de Baronielaan – een unieke, mooie boulevard, waarvan de openbare ruimte is vernield -, de openbare ruimte in de 19e-eeuwse koppen van de binnenstad en stegen in het algemeen. Er dient een plan te komen waarin expliciete maatregelen worden voorgesteld om de negatieve trend om te buigen in een positieve.

De openbare ruimte van de Baronielaan kende in zijn oorspronkelijke opzet een groenzone tussen de rijbanen

Dorpen, wijken, buitengebied

Ook de dorpen Bavel, Ginneken, Prinsenbeek, Princenhage, Teteringen en Ulvenhout kenmerken zich door een eigen identiteit. De bewoners van deze dorpen zijn zich daar heel sterk van bewust. Een versterking van de identiteit van de dorpen draagt bij aan een beter en gedifferentieerdere identiteit van de gemeente Breda. Waar mensen trots zijn op hun omgeving, wordt die omgeving gekoesterd. Dat geldt ook voor de wijken die in de loop van de twintigste eeuw aan Breda zijn gebouwd. Een rondwandeling doorheen deze wijken laat zien dat ze allemaal iets eigens hebben en daardoor vaak uniek zijn. Ook hier geldt dat versterking van de identiteit meerwaarde heeft. In het buitengebied zijn het groen-blauwe raamwerk, de gehuchten, individuele boerderijen, en plaatsen waar militairen zich in lang vervlogen tijden ophielden aanknopingspunten van een sterk historisch besef. De nadruk ligt hier sterk op de contexten, want boerderijen zijn meer dan alleen woon- en stalgebouwen; het zijn centra van agrarisch gebruik waarin het hele areaal gericht is op de centrale hoeve. Waar deze structuren nog (bijna) intact zijn, dienen ze gekoesterd te worden. Dit krijgt een plek in de gebiedsgerichte aanpak.

In het buitengebied zijn een groot aantal buitenplaatsen ontstaan welke een grote invloed hebben gehad op de ruimtelijke ontwikkeling van Breda

Kunsttoepassingen

Kunsttoepassingen zijn evenzeer onderdeel van de openbare ruimte. Maar kunst in de openbare ruimte is niet per definitie onderdeel van culturele planologie. Een kunstproject waarbij de openbare ruimte alleen functioneert als een voor iedereen toegankelijke expositieruimte, zonder dat de vorm en betekenis van de ruimte in het project worden betrokken, valt buiten het kader. Er is wel sprake van culturele planologie als een cultureel project expliciet inspeelt op de wisselwerking tussen de culturele sectoren in het ruimtelijke domein, of als de aanzet tot de bewustwording van de betekenis van culturele fenomenen in ruimtelijke veranderingsprocessen. Kunst in de openbare ruimte dient dan ook als een onderdeel van de culturele planologie mee te worden genomen in het ruimtelijke ontwikkelingsproces.

De Bredase kraaikop

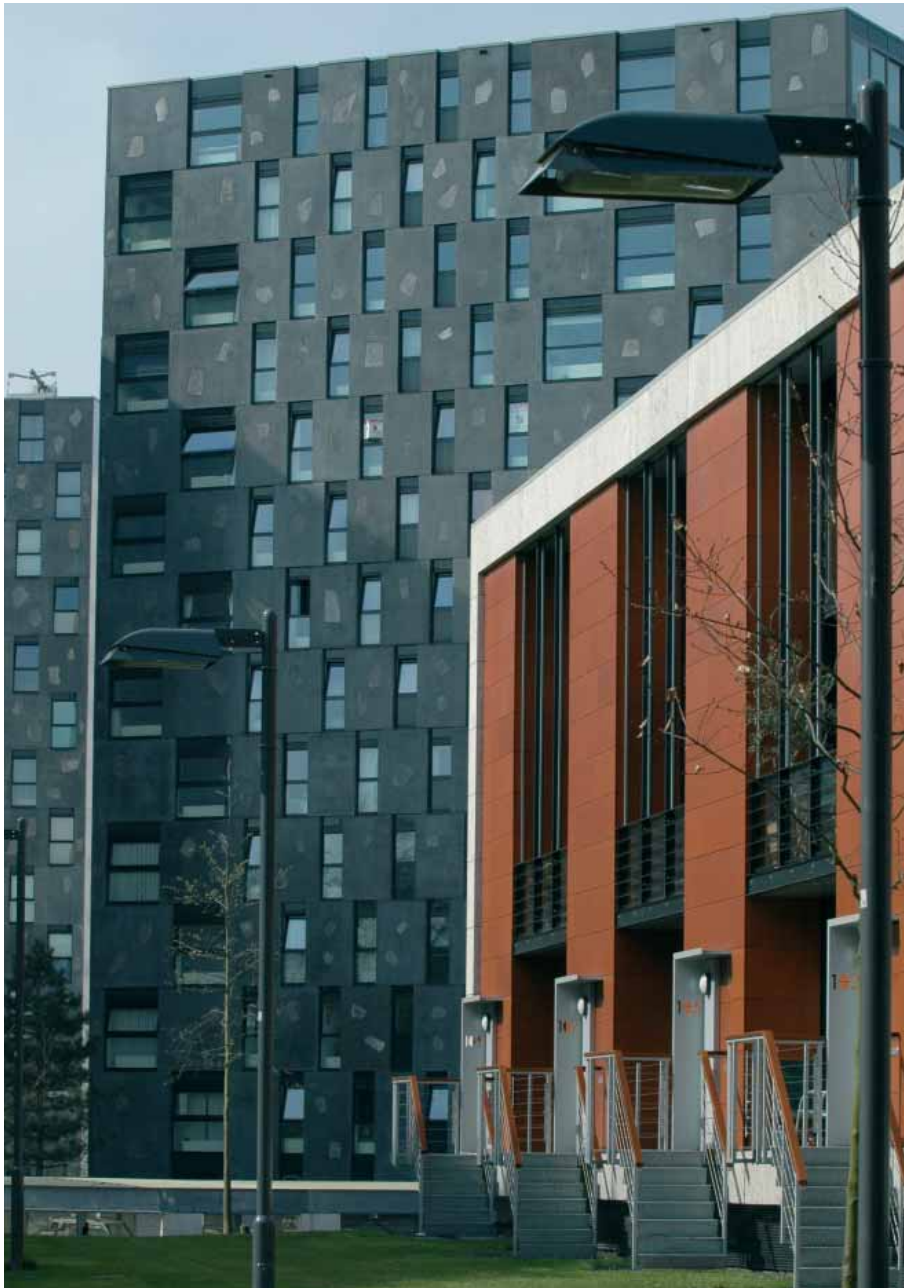
Levend erfgoed

Kraaikoppen en het Bredase hoen zijn typische Bredase verschijnselen en behoren ontegenzeggelijk tot ons erfgoed. Directie Stadsbedrijven zal t.z.t. met een omslag komen om aandacht te vragen voor dit aspect.

1.2.4. Benutten van architectuur als instrument

Identiteit berust voor een groot deel op de materialisering uit het verleden. Dat heeft Breda tot Breda gemaakt. Als snelgroeïende stad wil Breda haar historische gebouwen dan ook koesteren en tegelijk de inpassing van eigentijdse architectuur stimuleren die bijdraagt aan de identiteit van de stad. De stad heeft op allerlei gebieden grote ambities. Hoogwaardige architectuur helpt die ambitie uit te stralen. De gemeente wil nieuwe hoogwaardige architectuur stimuleren en versterkt daardoor de identiteit van Breda. Het architectuurbeleid van Breda kent in hoofdlijnen drie doelstellingen:

- a. in consolidatiegebieden: bescherming van gebouwen en terreinen met historische waarde
- b. in herstructurerings- en transformatiegebieden: specifieke aandacht voor architectuur
- c. in herstructurerings- en transformatiegebieden: stimuleren van ontwikkelingen met een extra, hoogwaardige, ambitie.

Het Chassépark is het voorbeeld waarbij architectuur de (moderne) identiteit van Breda versterkt

Bescherming van gebouwen en gebieden met historische waarde.

Toepassing van nieuwe, ook eigentijdse, architectuur in de binnenstad en de historische linten, is mogelijk. Het vraagt om een zorgvuldige inpassing, zodat maat en schaal zich te voegen naar de omgeving. Stelselmatige verhogingen van de nokrand aan de noord- en westzijde van de historische binnenstad tast de identiteit van dit nog bijzonder goed bewaarde deel van het beschermde stadsgezicht aan en dient te worden tegengegaan. Beschermenswaardige ensembles van gebouwen en buurten met een bijzondere morfologie en structuur dienen intact te blijven. Waardevolle ensembles zijn beschreven in de Welstandsnota. De toetsing voor bouwplannen door de commissie Welstand en Monumenten geeft op evenwichtige wijze aandacht aan individuele monumenten binnen een bredere context.

Specifieke aandacht voor architectuur

Goede architectuur moet worden gestimuleerd bij kleine en grote ruimtelijke ontwikkelingen. De gemeente Breda heeft hierin een voorbeeldfunctie. Meer grootschalige ontwikkelingen vinden plaats in herstructurerings- en transformatiegebieden, zoals omschreven in de Structuurvisie Breda 2020. In herstructureringsgebieden gaat het om verbetering van de kwaliteit van bestaande functies, bij transformatiegebieden om verandering van functies en bijbehorende kwaliteit, zoals de stedelijke uitbreidingen. Breda gaat voor een eigen identiteit, ook als het

gaat om nieuwe architectuur; ook als het gaat om Vinexwijken. De identiteitsbepalende wijken in het 'nieuwe Breda' mogen niet lijken op het 'nieuwe Tilburg' of het 'nieuwe Groningen'. Daar was met het stedenbouwkundig plan van de Haagse Beemden al mee begonnen, maar de aandacht lijkt wat te verslapt.

Voor deze grotere ontwikkelingen omschrijven beeldkwaliteitsplannen, als uitwerkingen van stedenbouwkundige plannen, de architectuur in relatie tot de openbare ruimte en het gewenste ambitieniveau. Beeldkwaliteitsplannen volgen de overleg- en inspraakstappen bij bestemmingsplannen en worden vastgesteld door de Raad. Daarna kunnen de RO-afdeling Stedenbouw en Erfgoed en de Commissie W&M bouwplannen toetsen op de gewenste kwaliteiten. De gemeente stimuleert investeerders en ontwikkelende partijen goede architectuur te realiseren.

In de wijk Heuvel voegt de nieuwbouw zich naadloos in de waardevolle stedenbouwkundige structuur

Stimuleren van ontwikkelingen met extra ambitie

De gemeente Breda wil doorgroeien tot een levendige, aantrekkelijke en dynamische stad van circa 185.000 inwoners in het jaar 2020. De extra ambitie mag zich vertalen in het aantrekken van (inter)nationaal vermaarde architecten, door bijvoorbeeld het uitschrijven van prijsvragen, die op bijzondere wijze accenten kunnen plaatsen in het stedenbouwkundig weefsel. Voor het gebied Via Breda is een beeldkwaliteitsplan opgesteld, waarin de nadruk wordt gelegd op zeer hoogwaardige architectuur. Het Chassé Park is ook een goed voorbeeld. Die kans ligt er eveneens bij een nieuwe raadzaal. De groei van de stad leidt ook op andere plekken tot stedelijke intensivering, in de vorm van meervoudig ruimtegebrek en hoogbouw. Deze plekken zijn beschreven in de Structuurvisie Breda 2020. De stelregel voor hoogbouw is:

hoe hoger des te meer kwaliteit vereist is voor gebouw en de omliggende openbare ruimte! Hoogbouwlocaties, mogelijkheden, functies, vormgeving, enzovoort, moeten verder worden onderzocht in een Hoogbouwnota.

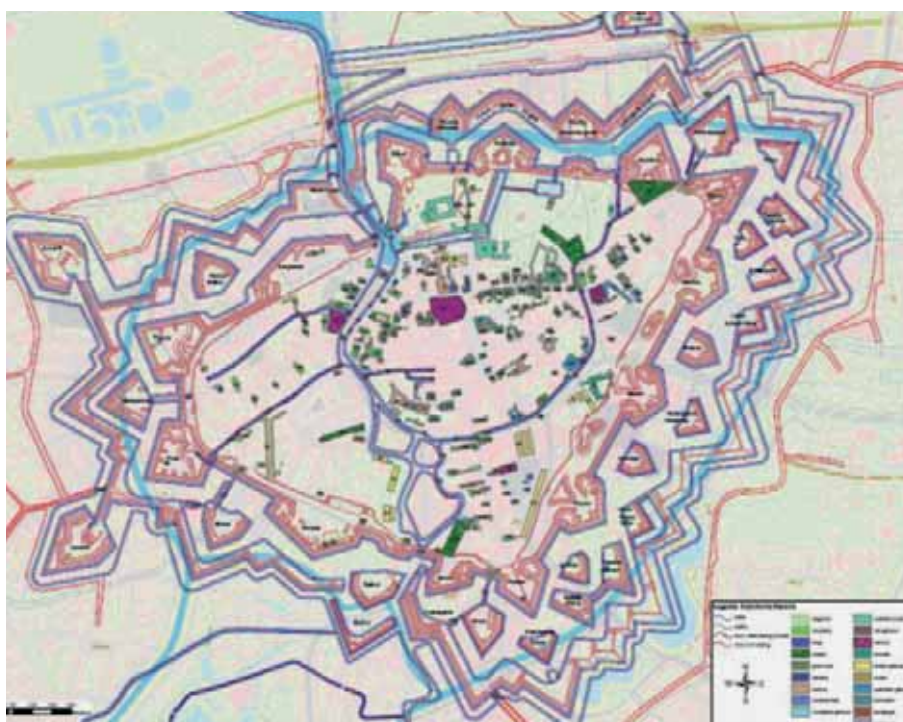
Voor bijzondere projecten is een extra ambitie ten aanzien van architectuur gewenst

2. Inventarisatie

Met het Belvederemodel als uitgangspunt voor de ruimtelijke ontwikkeling in Breda, moeten we ook kiezen voor een integrale inventarisatie van het gemeentelijke erfgoed. Zonder kennis is dit model niet toepasbaar.

Kennis versus bestaande kennis

Vrijwel alle gemeentelijke nota's over erfgoed, en over monumenten en archeologie in het bijzonder, gaan uit van bestaande kennis, aangevuld met recent uitgevoerd onderzoek. In Breda is dat pas een tweede stap. 'Bestaande kennis' is altijd gedeeltelijke en derhalve onvolledige kennis. Dat kan desastreus zijn voor ons erfgoed: we regelen datgene wat we weten; dat wat we niet weten, wordt niet geregeld en is daardoor vogelvrij. Nu zal niemand in staat zijn alle kennis in huis te hebben over ons culturele erfgoed. Daarvoor ligt er nog te veel verborgen in de bodem, achter ontoegankelijke muren, opgesloten in huizen, bedrijfspanden, enzovoort. Maar het niet willen weten dat er meer is, genoeg nemen met die onvolkomen kennis, mag in de 21ste eeuw als een cultuurhistorische doodzonde worden beschouwd. Want daardoor kan het gebeuren dat panden, complexen, terreinen of contexten van hoge waarde verdwijnen zonder dat daar rekenschap van wordt gegeven. Met alle deining van dien.

Deze kaart geeft een overzicht van alle bouwwerken uit de periode 1530 - 1870 die nog aanwezig kunnen zijn in de ondergrond of achter gevels

Kennis van binnen en buiten de gemeente

Breda zegt dan ook luid en duidelijk: het benutten van archeologische, cultuurhistorische en monumentale waarden voor het versterken van onze stedelijke identiteit behoort te berusten op actuele en volledige kennisgegevens. Dat kan niet zonder de kennis van de Bredanaars. Daarin wordt voorzien in het project Breda's Cultureel Erfgoed in Beeld. Een goed en modern erfgoedbeleid is gebaseerd op een simpel uitgangspunt: weten waar we het over hebben. Dat lijkt een open deur, maar is het niet. Het verkrijgen van meer kennis van cultuurhistorische waarden was al onderdeel van de monumentennota 'Gekoesterd karakter' dat een hoog ambitieniveau had. Met de maatregelen die in deze ErfgoedVisie worden genoemd, krijgt dit nu concreet vorm voor het gehele erfgoedterrein. Het (laten) verrichten van onderzoek van en naar erfgoed, inclusief archeologisch, bouwhistorisch en historisch onderzoek, is dan ook een basisvoorwaarde.

2.1. Archeologie

In de zomer van 1981 stelde de gemeente Breda een gemeentelijk archeoloog aan. Sindsdien is er vooral veel onderzoek uitgevoerd in de binnenstad en, na 1995, ook in westelijker herstructureringsgebieden. De administratieve verwerking daarvan bleef lange tijd achter bij het onderzoek, door het ontbreken van een structureel archeologiebeleid, van menskracht, van financiële middelen en een selectiebeleid. In 2004 is begonnen met het inlopen van die administratieve achterstand door het opzetten van een archeologisch informatiesysteem (AIS). Het wegwerken van achterstanden in vondstverwerking, archivering, digitalisering en rapportages vormt een kerntaak. Het opbouwen van kennis uit archeologisch onderzoek wordt gekoppeld aan de LOaB (de Lokale Onderzoeksagenda Breda), waarin de speerpunten van onderzoek worden gepresenteerd en onderbouwd. Binnenkort is een totaaloverzicht beschikbaar van alle onderzochte terreinen, de aangetroffen structuren, de mobiele vondsten en hun betekenis voor de geschiedenis van Breda. Dit wordt gepresenteerd op de archeologische website van de gemeente: www.archeologie.breda.nl. Van niet-onderzochte terreinen is vooralsnog niets bekend over wat nog onder de humuslagen sluimert.

Elk archeologisch onderzoek levert info op over de gemeente Breda

Tijdige kennis is nodig voor daadwerkelijk behoud

Misschien nog wel belangrijker dan het verwerken van oud onderzoek, is het verzamelen van kennis voor nieuwe, eigentijdse ontwikkelingen. De nieuwe Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) regelt al dat aanvragers van sloop- en reguliere bouwvergunningen, aanlegvergunningen en vrijstellingsbesluiten volgens de artikelen 15, 17 of 19 WRO een rapport moeten overleggen waarin de archeologische waarde van het onderhavige terrein is vastgesteld. Dat is echter geen garantie dat echt waardevolle archeologica ook daadwerkelijk in situ, d.w.z. in de bodem, bewaard blijven. Dat is wel de intentie van de nieuwe wet. In Breda wordt dan ook de vorming van de kennis over het bodemarchief naar een eerder tijdstip in de procedure verplaatst. Niet pas bij vergunningsaanvragen, maar al bij de procedure tot vaststelling van een bestemmingsplan moeten middelen voorhanden zijn om de kennis van de archeologie in het plangebied te optimaliseren. Opgedane archeologische kennis wordt waar mogelijk ingezet bij ruimtelijke planning, d.w.z. de culturele planologie. Hierbij wordt nadrukkelijk samenwerking gezocht met kennis van andere afdelingen die zich bezighouden met ingrepen in de bodem, zoals Milieu. Meelopen met milieuboringen en kennis nemen van interessante straatprofielen levert ook vaak relevante informatie op. In dit kader dient ook te worden onderzocht welke gevolgen 'in situ saneringstechnieken' hebben voor het bodemarchief. Tenslotte is het handig om te kunnen beschikken over een kaart waarop te zien is welk deel van de Bredase bodem reeds d.m.v. onderzoeken, saneringen en/of ontgroningen is verstoord.

Inzetten van niet-destructieve technieken

Onder woonwijken en fabrieksterreinen die voor 1970 zijn gebouwd is het bodemarchief vaak nog intact aanwezig. Betreding van terreinen en het trekken van proefsleuven is in het stadium van bestemmingsplannen altijd een moeilijke zaak. Er komt daarom meer aandacht voor het inzetten van niet-destructieve technieken om tot kennisvermeerdering te komen. Te denken valt bijvoorbeeld aan luchtfotografie, grondradar en elektrische en/of magnetometrische weerstandsmetingen. In de voorbereidingskosten voor bestemmingsplannen moeten hiervoor middelen ter beschikking komen.

2.2. Architectuur

In 2002 verscheen de Architectuurgids Breda, een redelijk volledig overzicht van alle beeldbepalende (moderne) architectuur in de gemeente. Inmiddels is er nogal wat bijgebouwd. De kennis wordt geactualiseerd in samenwerking met Gebouw F en ondergebracht in het in te richten Erfgoedinformatiesysteem (EIS), de opvolger van het archeologische informatie-systeem (AIS). Ook de resultaten van een onderzoek naar toonaangevende Bredase architecten met hun oeuvre worden hierin opgenomen.

2.3. Bouwhistorie

Het doen van bouwhistorisch onderzoek vormt een belangrijk inventarisatiemiddel en wordt daarnaast nog steeds ingezet voor de plantoetsing.

Bouwhistorisch Onderzoek Binnenstad

Ondanks de inzet van bouwhistorie als instrument voor plantoetsing zijn door de jaren heen bijzonder waardevolle gebouwen verloren gegaan. Wanneer het pand geen monumentale status had, was sloop - op basis van de wet- en regelgeving - onvermijdelijk. Om dit in de toekomst te vermijden, werd in 2001 gestart met een omvangrijk en ambitieus programma tot het verkrijgen van bouwhistorische informatie in de binnenstad van Breda: het BOB (Bouwhistorisch Onderzoek Binnenstad). Sindsdien zijn zes van de twintig bouwblokken gereed gekomen. Voor een goed begrip van de potentie van monumentale panden in de binnenstad is het dan ook van groot belang dat het Bouwhistorisch Onderzoek Binnenstad definitief kan worden afgerond. De resterende bouwblokken worden nog in de huidige collegeperiode in versneld tempo onderzocht en gedocumenteerd. Een quick-scan geeft daarbij snel inzicht in de te verwachten waarden. Daarna kan een typologie worden ontwikkeld van het Bredase woonhuis door de eeuwen heen.

Achter de gevel van een 19e eeuwse pand blijkt een 16e eeuwse hofhuis schuil te gaan.

Achter jonge gevels

De resultaten van uitgevoerde onderzoeken bevestigen dat achter jonge, vaak weinig monumentale gevels vaak een veel oudere kern schuilgaat. Een systematisch dendrochronologisch (jaarring) onderzoek naar de houtconstructies in deze panden is noodzakelijk om dit verbor-

gen monumentenbestand van de Bredase binnenstad beter te dateren. Bij de oorspronkelijke opnamen voor potentiële monumenten medio jaren zestig is vooral op basis van gevels geïnventariseerd. Dat betekende dat de lijst van beschermde rijksmonumenten, en daarop volgend de lijst van gemeentelijke monumenten, uiteindelijk werd gebaseerd op een niet altijd correcte vooronderstelling: ouderdom gevel = ouderdom huis. In een aantal gevallen zijn de huizen beduidend ouder.

Een tweede, niet altijd houdbare vooronderstelling, is dat de historische binnenstad bij de stadsbranden van 1490 en 1534 geheel is afgebrand en vervolgens geheel opnieuw opgebouwd. Uit het al uitgevoerde bouwhistorische onderzoek blijkt dat in de stad ook, nu verborgen, delen van gebouwen van voor de stadsbranden nog aanwezig zijn.

Buiten de binnenstad

Bouwhistorisch onderzoek in de wijken buiten de binnenstad wordt steeds belangrijker. Te denken valt aan panden in het beschermde stadsgezicht, historische kernen en linten, boerderijen en landgoederen. Resultaten van bouwhistorisch onderzoek dienen ook hier een sturende factor te zijn in planontwikkelingen.

2.4. Cultuurhistorie

In 2006 kwam de Cultuurhistorische Landschapsinventarisatie van de gemeente Breda gereed. Deze inventarisatie heeft in hoofdlijnen betrekking op de periode 1200 – 1850. Hij geeft feiten, omvat een analyse en reconstructie van het fysische en historische cultuurlandschap - waaronder de openbare ruimte en de historische structuren - en geeft een cultuurhistorische relictinventarisatie. De laatste anderhalve eeuw wordt vóór 2010 geïnventariseerd.

Bij onderzoek is in de bovenloop van de Aa of Weerijns een tot dan toe onbekende dam gevonden

Monumenten van herinnering

Rijksmonumenten worden beschermd vanwege het algemene belang door hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde. Bescherming richt zich op de kwaliteit en gaafheid van het object. Deze invalshoek lijkt een categorie monumenten uit te sluiten van bescherming. Monumenten kunnen ook plaatsen van herdenking zijn, of plaatsen waar befaamde stads- en dorpsgenoten hebben gewoond of gewerkt. Zo is in Engeland het pand van Agatha Christie tot monument verklaard. Dichterbij huis kennen we plekken waar Vincent van Gogh zijn sporen heeft achtergelaten. Ook voor de identiteit van Breda is het interessant plaatsen te inventariseren die zijn verbonden aan befaamde historische figuren of kunstzinnige liederen.

Immaterieel erfgoed

Het verleden van de gemeente Breda bestaat niet alleen uit bouwwerken, grondsporen en

vondsten. Datgene wat vandaag wordt aangeduid als 'cultuur' (in de zin van erfgoed) is in feite niets anders dan de materialisering van normen en waarden van onze voorouders. Het denken van vroeger leeft echter ook voort in taal/dialect, verhalen, literatuur, liedjes, gedichten, gebruiken, toponiemen, etc. Een studie naar dit immateriële erfgoed is op zijn plaats. Een samenwerking met het Meertensinstituut ligt hier voor de hand. Het onderwerp 'verhalen' is bijvoorbeeld het thema van de Week van de Geschiedenis in 2008.

2.5. Monumenten

De lijst van monumenten die van rijkswege beschermd zijn, is ontstaan na een eerste inventarisatie in de jaren zestig door de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg en het in de jaren negentig uitgevoerde Monumenten Inventarisatieproject (MIP), gevolgd door het Monumenten Selectieproject (MSP). Afgezien van verborgen monumenten achter jongere gevels zijn daarmee de traditionele monumenten wel in beeld gebracht. Voor een deel zijn die verwerkt in de in 2006 verschenen kaart 'Inventarisatie van bijzondere gebouwen en complexen, binnenstad Breda, 1530-1870'. Kaarten voor de periode 1100-1530 en 1870-heden zijn in voorbereiding. Het doel van deze kaarten is, door het zichtbaar maken van bijzondere complexen in onze gemeente, de publieke belangstelling en zorg voor ons erfgoed te vergroten. De Monumentendatabase met daarin alle beschermde monumenten en nog aan te wijzen gemeentelijke monumenten is geactualiseerd en gaat t.z.t. op in het Erfgoedinformatiesysteem (EIS). Eigenaren van monumenten krijgen in 2008 de vraag om de gegevens in deze database en het bijbehorende kaartmateriaal te controleren. Deze controleslag wordt mede uitgevoerd om ten aanzien van de gemeentelijke monumenten te kunnen voldoen aan de kwaliteitseisen van de Wet Kenbaarheid Publiekrechtelijke Beperkingen (WKPB).

Interieurs van monumenten zijn veelal niet onderzocht.

Nieuwe monumenten

Recent onderzoek op rijksniveau heeft geleid tot voorstellen om monumenten te beschermen uit de tweede helft van de negentiende eeuw, de Interbellumperiode (1920-1940) en enkele objecten uit de wederopbouwperiode (1945-1958). Bij deze onderzoeken heeft de nadruk gelegen op typologie en bouwstijl van de object. De Onze-Lieve-Vrouwekerk van Altijddurende Bijstand in Heuvel en de Klokkenberg worden aangewezen als nieuwe rijksmonumenten. Zij behoren tot de top-100 wederopbouwmonumenten van Nederland. Vanaf 2008 volgen ook andere objecten en structuren uit de wederopbouwperiode.

Op gemeentelijk niveau wordt in 2008 de wederopbouwarchitectuur geïnventariseerd. De gemeentelijke Monumentenverordening kent geen 50 jaar-termijn, zoals de Monumentenwet. Dit geeft de mogelijkheid om de gehele wederopbouw te inventariseren. Wezenlijk onderdeel hierbij zijn de kunsttoepassingen uit de procentageregeling die, los van de waarden van het gebouw, een eigen waarde kunnen vertegenwoordigen. Bijzondere aandacht vragen het industriële erfgoed, begraafplaatsen en monumenten van en in de openbare ruimte. Interessant is de mogelijkheid om ook hoogwaardige architectuur te inventariseren als voorloper op eventuele bescherming. Hiervoor is het nodig nieuwe kaartlagen te ontwikkelen in het EIS. Het project Breda's Cultureel Erfgoed in Beeld (BCEiB) wordt hiertoe voortgezet.

De kerk in de wijk Heuvel is door het rijk bestempeld tot top 100 wederopbouwmonument

2.6. Openbare ruimte

Groen maakt een substantieel onderdeel uit van de bekende Bredase lanen, de 19e-eeuwse boulevards, de dreven en de lanen van de binnenstad naar het Mastbos en het Liesbos. De gemeente werkt aan een lijst met monumentale en beeldbepalende bomen. De lijst met bomen in de openbare ruimte is al vastgesteld. Ook ander monumentaal groen, zoals bossen, landgoederen en bijzondere particuliere tuinen, verdienen een inventarisatie: net als monumentaal blauw (de singels, de beken en riviertjes) draagt dit groen bij aan onze cultuurhistorische identiteit.

Deze boom staat op de lijst van monumentale bomen

3. Zorg voor het erfgoed

Verwachtingen kunnen pas worden uitgesproken als bekend is wat de verwachting is; waarden kunnen pas worden bepaald als alle ingrediënten voor een waardenbepaling voorhanden zijn. Terreinen en gebouwen verkrijgen de status van monument als aan een aantal essentiële voorwaarden is voldaan. Daaronder valt onder andere de aanwezigheid van een zo compleet mogelijk dossier, het voorhanden hebben van een min of meer objectieve 'meetlat' en een uitgeschreven visie op wat in Breda van belang wordt gevonden.

Wet op de archeologische monumentenzorg

De Malta-wetgeving uit 1992, die nu is omgezet, via de Wet op de archeologische monumentenzorg, in een nieuwe Monumentenwet, is gericht op het behoud van archeologische waarden in situ, dus in de ongestoorde bodem. Sinds de ondertekening van het Verdrag van Valletta (Malta) in 1992 en het daarop door de minister van OC&W ingevoerde Interimbeleid, is de focus bij archeologie echter vooral gericht op het doen van zoveel mogelijk archeologisch onderzoek, uitgevoerd door archeologische bedrijven. In de gemeente Breda werden in 2004 vijf, in 2005 achttien opgravingen en in 2006 zelfs vijftientig opgravingen uitgevoerd. Er is sprake van een enorme toename, vooral door vooronderzoek in de vorm van proefsleuven. Overal in Nederland hebben de archeologische opgravingsbedrijven het druk vanwege de toegenomen vraag naar onderzoek. Daarbij is de doelstelling van Malta steeds verder uit het zicht verdwenen. In de nieuwe Monumentenwet wordt daarentegen wel degelijk ingezet op het daadwerkelijk behoud van archeologische waarden. In deze ErfgoedVisie is dat ook een rode lijn.

De rol van de gemeentelijke archeologen is ervoor zorg te dragen dat de archeologische monumentenzorgcyclus (AMZ-cyclus) binnen de eigen gemeente zo adequaat mogelijk wordt gehanteerd. Zij toetsen Programma's van Eisen, Plannen van Aanpak en archeologische rapportages en dragen daardoor een grote verantwoordelijkheid voor het behoud van erfgoed in situ en de opbouw van de wetenschappelijke historische kennis van de gemeente.

Bouwhistorie

Ook bouwhistorische informatie moet zoveel mogelijk in situ (op de oorspronkelijke plaats) veilig worden gesteld. Daar waar dat niet kan, worden waardevolle authentieke bouwelementen zoveel mogelijk bewaard in een passende opslagplaats. Om dit waar te kunnen maken, wordt bij restauratie, verbouw en sloop een bouwhistorische opname verplicht gesteld. Bouwhistorisch onderzoek wordt subsidiabel.

Onderzoek naar bouwsporen

Monumenten Inventarisatieproject en Monumenten Selectieproject

Weten waar je het over hebt, inventariseren van het erfgoed van de gemeente is belangrijk, maar niet voldoende voor een goed erfgoedbeleid. Een voorbeeld hiervan is het MIP (Monumenten Inventarisatieproject) uit de tachtiger jaren van de twintigste eeuw. Dit is nadrukkelijk géén overzicht van belangrijke, te behouden monumenten, maar een inventarisatie van panden met monumentale waarden die kunnen variëren van 5% tot 100%. Niet alle MIP-panden kwamen daardoor in aanmerking voor een wettelijke bescherming. Het MSP (Monumenten Selectieproject), dat voor de gemeente Breda aan het begin van de 21e eeuw kon worden afgerond, richtte zich op daadwerkelijke aanwezige monumentale waarden van landelijke betekenis. Het MSP heeft geleid tot een forse toename van het aantal rijksmonumenten in de gemeente Breda.

Ook de gemeentelijke monumentenlijst kent een koppeling met het MIP. In 'Gekoesterd Karakter' zijn enkele categorieën objecten opgenomen, zoals de niet door het rijk aangewezen MSP-panden, die in aanmerking komen voor de status van gemeentelijk monument. Voorjaar 2007 wachten nog 186 objecten op een beslissing over de aanwijzing als gemeentelijk monument. Uit het Bouwhistorisch Onderzoek Binnenstad en andere bouwhistorische onderzoeken wordt nog een aantal mogelijke gemeentelijke monumenten toegevoegd aan de lijst met nog te plaatsen gemeentelijke monumenten. De voorgestelde aanpassingen van het monumentenbeleid uit de nota 'Gekoesterd karakter' blijven, als ze al niet zijn voltooid, onverminderd van kracht. In 2008 dient deze achterstand ingelopen te zijn.

Verband tussen het object en zijn omgeving

Zorg voor het erfgoed omvat echter niet alleen de zorg voor gebouwen; ook terreinen, begraafplaatsen, straatwanden, stadswijken, landgoederen en landschappen kunnen in cultuurhistorisch opzicht zo waardevol zijn dat zij bescherming verdienen. Deze ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in context' legt zeer nadrukkelijk het verband tussen het object en zijn omgeving. Niet het beschermen van het individuele monument is het uitsluitend hoogste

goed, maar ook het voorkomen van aantasting van een monumentale context. In deze context spelen de vormgeving van de openbare ruimte en de stedenbouwkundig-historische structuur een even belangrijke rol. Bewust omgaan met de monumentale waarden in Breda betekent ook bewust omgaan met de herinrichting van de openbare ruimte, met maatvoering van monumentale gevelwanden, met het erkennen dat historische infrastructuur een niet mis te verstane rol speelt in de identiteit van Breda. Ook dat is zorg voor het erfgoed!

Het behoud van het erfgoed in Breda bestaat uit het beschermen wat beschermenswaardig is en dit vervolgens op een goede manier beheren.

Bij de ontwikkeling van de nieuwbouw aan het Kapucijnenhof is geen rekening gehouden met het effect van deze nieuwbouw op het begijnhof!

3.1. Beschermen wat beschermenswaardig is

Breda heeft 679 beschermde rijksmonumenten, waarvan 95 complexen met meerdere monumenten. Breda kent slechts één beschermd archeologisch rijksmonument (de Singeltjes van Burgst). Daarnaast zijn er 226 beschermde gemeentelijke monumenten. Bovendien staan er nog ten minste 186 monumenten te wachten op opname in de gemeentelijke monumentenlijst.

De Monumentenwet 1988 kent criteria voor het aanwijzen van monumenten. Het gaat daarbij om het algemene belang vanwege hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde. In principe gelden deze criteria voor alle beschermenswaardige objecten.

Gemeentelijke monumenten worden thans aangewezen door het college. Analoog aan de procedure voor aanwijzing tot rijksmonument zal de gemeenteraad gaan beslissen over het aanwijzen en afvoeren van gemeentelijk monumenten. Omdat het besluitvormingstraject van een raadsbesluit aanmerkelijk langer is dan een collegebesluit is voorbescherming gedurende de procedure noodzakelijk. De gemeentelijke Monumentenverordening zal hierop worden aangepast.

De zorg voor het erfgoed kan worden onderverdeeld in een:

- beschermingsmethodiek;
- beschermingskaders;
- uitvoeringsmaatregelen.

3.1.1. Beschermingsmethodiek: de 'erfgoedmeetlat'

Wanneer is een object, terrein, structuur, gebied of context beschermenswaardig? Te vaak is er een discussie over de vraag of bepaalde panden of terreinen ten onrechte niet beschermd zouden zijn. De oorzaak daarvan ligt in het onvoldoende zichtbaar en kenbaar maken van de daadwerkelijke monumentale waarden en de daaraan gekoppelde afwegingen. Niet alle panden die monumentale waarden bevatten, zijn beschermenswaardig. Bovendien hoeft echt niet alles een monument te worden. Waar de grens ligt, of beter, welke criteria er zijn om de term 'beschermenswaardig' te kunnen voeren, was niet helder. Derhalve is nu een objectieve 'erf-

goedmeetlat' ontwikkeld, waarin criteria zijn aangegeven voor beschermenswaardige terreinen, objecten en contexten. De onderdelen en werkwijze van die 'erfgoedmeetlat' staan in bijlage 4.

3.1.2. Beschermingskaders

Het erfgoed van Breda kent verschillende beschermingskaders:

- door het besluit van de Gemeenteraad op 21 december 2007 heeft deze ErfgoedVisie Breda 2007-1015 'Erfgoed in context' rechtsgeldigheid.
- voor beschermde rijks- en gemeentelijke monumenten, alsmede het beschermde stadsgezicht gelden de Monumentenwet 1988 en de Monumentenverordening Breda.
- niet-wettelijk beschermde monumentale waarden worden planologisch beschermd via bestemmingsplanen.

Beschermen als rijks- of gemeentelijk monument

Terreinen, objecten of complexen die op de 'erfgoedmeetlat' hoog scoren, zijn beschermingswaardig en moeten dan ook daadwerkelijk worden beschermd, als wettelijk beschermd rijksmonument (als het gaat om nationale waarden) of als gemeentelijk monument in de overige gevallen. Er is sprake van een potentieel gemeentelijk monument als de waarde op de 'erfgoedmeetlat' 3,5 punt of hoger scoort (op een schaal van 1 t/m 5); indien de waarde 4,5 punt of hoger is, kan sprake zijn van een potentieel rijksmonument. Een actief aanwijzingsbeleid is een logische consequentie. De 'erfgoedmeetlat' maakt eveneens duidelijk waarom bepaalde terreinen, objecten of complexen niet in aanmerking komen voor een wettelijke bescherming, omdat de score uiteindelijk te laag is (< 3,5 punt). In dat geval wordt door de gemeenteraad een besluit genomen tot niet-aanwijzen. Dit besluit is bestuursrechtelijk aanvechtbaar.

Huis Brecht is een van de oudste monumenten van Breda

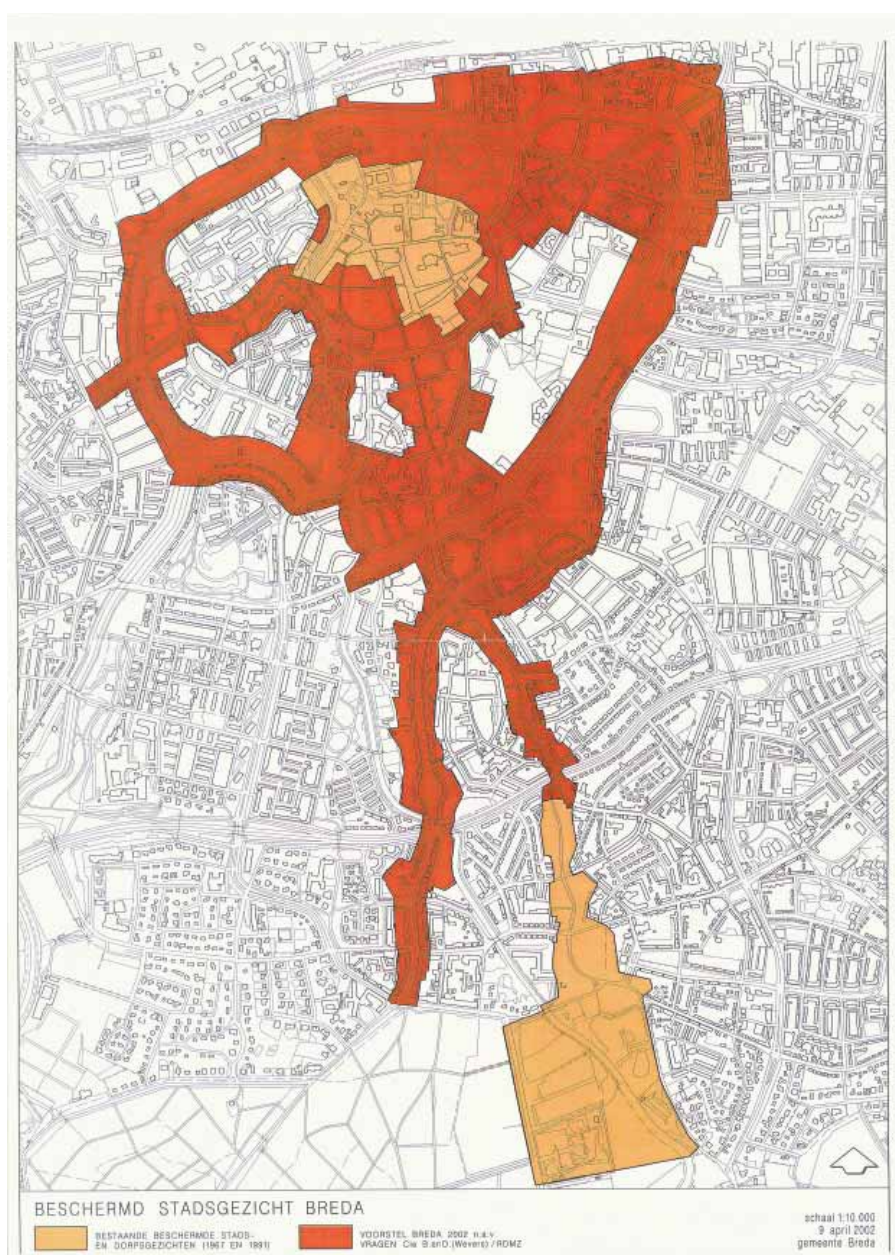
Ook jonge(re) architectuur kan worden beoordeeld en beschermd aan de hand van de 'erfgoedmeetlat'. De architectuur van nu vormt immers het monument van de toekomst. Dit geldt zeker voor de objecten of complexen van lokaal belang. De Monumentenverordening kent, in tegenstelling tot de Monumentenwet 1988, geen minimale leeftijd van 50 jaar. Gedurende de looptijd van deze ErfgoedVisie verschuift de termijn van 50 jaar oud: in 2015 kunnen objecten of structuren tot 1965 worden beschermd op grond van de Monumentenwet 1988.

De ondergrond van de oude historische binnenstad van Breda, binnen de vesten, scoort zeer hoog in de meetlatcategorieën I, II, IV en V en is dan ook beschermenswaardig. De aanwezigheid van een op sommige plaatsen in de binnenstad ongestoorde akkerbodem uit de eeuwen voor het begin van onze jaartelling, vondsten die wijzen op een gebruik in de Romeinse tijd en natuurlijk de relictten die wijzen op ontstaan, groei en ontwikkeling van de historische stad zijn

van grote betekenis voor de identiteit van Breda. Inhoudelijk is er voldoende rechtvaardiging om over te gaan tot aanwijzing als gemeentelijk archeologisch monument. Het betreft echter een dusdanig aantal percelen, in een gebied met een hoge dynamiek, dat eerst een onderzoek naar alle consequenties zal worden uitgevoerd. Ook andere wijzen van beschermen, zoals een planologische bescherming, zullen worden betrokken bij deze afweging.

Beschermd stadsgezicht

De monumentennota 'Gekoesterd Karakter' bepaalde dat een aantal gebieden en woningbouw- c.q. religieuze complexen worden voorgedragen voor de gemeentelijke lijst van beschermde stads- en dorpsgezichten. Het juridische kader ontbrak daartoe. Vanwege het voorkomen van een schijnbescherming zullen de gemeentelijke stads- en dorpsgezichten pas worden aangewezen wanneer het wettelijke kader is aangepast. In het najaar van 2008 wordt de uitbreiding van het rijksbeschermd stadsgezicht een feit. Dan vallen de gehele middeleeuwse kern met uitlopers, het Plan van Uitleg, de Ginnekenstraat (tot aan het bestaande beschermde dorpsgezicht Ginneken) en de Baronielaan onder deze bescherming.

Het beschermde stadsgezicht wordt sterk uitgebreid

Die bescherming betekent dat ontwikkelingen kunnen plaatsvinden na zorgvuldige begeleiding. Ruimtelijke kenmerken en een hoge architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit zijn dan van doorslaggevende betekenis. Deze begeleiding kan echter niet altijd een

ongewenste ontwikkeling tegengaan. De huidige wet- en regelgeving biedt te weinig mogelijkheden om een gemeentelijk beschermd stadsgezicht een effectieve juridische bescherming te geven. Aanwijzing van andere gebieden en complexen geeft een schijnbescherming die ongewenst is. De komende jaren wordt voorzien in een wijziging van de Woningwet (omgevingsvergunning) en de Wet Ruimtelijke ontwikkeling. In het kader van 'beschermen wat beschermenswaardig is', in combinatie met het verhogen van de aandacht voor de context van het object, de samenhang, is het juist voor het beschermde stadsgezicht zeer wenselijk dat een effectievere juridische bescherming van het erfgoed tot stand wordt gebracht. Hierbij gaat het niet om het beschermen van datgene wat reeds bekend is, maar om het vaststellen van kaders waarop de actuele kennis kan worden getoetst. Hiervoor worden in 2008, in samenwerking met RO, Economie, Infrastructuur, Milieu, Buitenruimte en Stadsbedrijven effectieve beheersmaatregelen ontwikkeld en wordt de Monumentenverordening aangepast.

Zie verder in bijlagen 5 en 7.

3.1.3. Uitvoeringsmaatregelen

De volgende uitvoeringsmaatregelen leiden tot afweging en/of bescherming van waardevol erfgoed:

1. de Cultuurhistorische verkenning en de Cultuurhistorische effectrapportage
2. de Beleidsadvieskaarten Breda's Erfgoed
3. planologische bescherming via bestemmingsplannen
4. het optimaliseren van het bestaande vergunningstelsel
5. de versterking van de rol van de monumenteninspectie
6. het leggen van de nadruk op onderhoud i.p.v. restauratie van monumenten
7. het vinden van nieuwe functie voor vrijkomend erfgoed
8. opzetten van een eigen uitvoeringseenheid archeologie
9. evaluatie van de opsplitsing van de commissie WAM

1. De Cultuurhistorische Verkenning (CV) en de Cultuurhistorische Effectrapportage (CHER)

Bij ruimtelijke ontwikkelingen die het individuele pand te boven gaan wordt minimaal een cultuurhistorische verkenning (CV) uitgevoerd. Een CV is een snelle inventarisatie van de historische ontwikkeling, waarmee kansen en risico's (op onbewuste en onbedoelde verminkingen van het erfgoed) ruimtelijk worden vertaald.

Voor gebieden waar erfgoed een grote rol speelt, is het uitvoeren van een CV onvoldoende. Voor die gebieden wordt een cultuurhistorische effectrapportage (CHER) een verplicht onderdeel in de besluitvormingsprocedure. Een CHER bepaalt niet alleen wat de waarde is van de elementen op zich én in samenhang, maar meteen ook wat het effect van planontwikkeling op dat erfgoed is. Een CHER leidt tot een dynamische, permanente sturing van een proces, maar niet tot een afgerond product. Wel is het een instrument voor 'risicodragend erfgoed-beheer': een visie op historische continuïteit en dynamiek van bouwen en niet-bouwen, en daarmee onderdeel van het regieplan.

2. Beleidsadvieskaarten Breda's Erfgoed (BBE)

De bij de inventarisatie opgedane kennis, gecombineerd met een overzicht van wettelijk of gemeentelijk beschermde monumenten en terreinen, de planologisch beschermde terreinen en het beschermde stadsgezicht, worden zichtbaar gemaakt in een helder kaartbeeld. Daarvoor wordt de Beleidsadvieskaart Breda's Erfgoed (BBE) ontwikkeld. Op deze kaart worden de aanwezige waarden en verwachtingen vertaald in een beleidsadvies. Daarbij wordt aangegeven wat wel en niet kan per waarde en verwachting. In 2007 is BBE 1. Archeologie gereed (zie onder); in 2008 volgt BBE 2. Monumenten, in 2009 BBE 3. Industrieel erfgoed, in 2010 4. Cultuurhistorische landschapselementen en in 2011 5. Historisch blauw en groen.

In deze Erfgoedvisie Breda 2008-2015 'Breda in context' is de BBE 1. Archeologie, waar het meest behoefte aan is, bijgevoegd. Daarin worden archeologisch waardevolle gebieden en archeologische onderzoeksgebieden onderscheiden. Het verschil zit in het aanwezig c.q. afwezig zijn van vastgestelde / aangetoonde archeologische waarden. We onderscheiden twee soorten van archeologisch waardevolle gebieden: beschermde archeologische monu-

menten en gebieden met behoudenswaardige archeologische waarden. Voor terreinen waar nog geen waarden van bekend zijn onderscheiden we terreinen met een hoge, middelhoge of lage archeologische verwachting. Ontgronde, verstoorde en reeds archeologisch onderzochte terreinen hebben uiteraard geen archeologische beperkingen meer. BBE 1. Archeologie geeft aan hoe te handelen in de hierboven beschreven gebieden:

- Voor een terrein, object of context dat de status heeft van beschermd **archeologisch monument** gelden de bepalingen in de Monumentenwet 1988 (voor rijksmonumenten) of de Monumentenverordening van de Gemeente Breda (voor gemeentelijke monumenten).
- Voor een terrein, object of context dat bekende **behoudenswaardige archeologische waarden** bevat geldt dat bodemingrepen in principe niet zijn toegestaan. Indien een plan van zodanige betekenis is dat een ingreep dieper dan 0,30m - mv noodzakelijk is, is een aanlegvergunning verplicht. Het college van B&W stelt de bepalingen in de aanlegvergunning vast. Het principe 'de verstoorder betaalt' is van toepassing.
- Voor een terrein, object of context met een **hoge archeologische verwachting** geldt de volgende bepaling: bodemingrepen zijn in principe niet toegestaan. Indien een voorgenomen ingreep dieper gaat dan 0,30 m - mv en een planoppervlak behelst van meer dan 100 m² is een aanlegvergunning verplicht. Het college van B&W stelt de bepalingen in de aanlegvergunning vast. Het principe 'de verstoorder betaalt' is van toepassing.
- Op een terrein, object of context van **middelhoge verwachting** zijn bodemingrepen die dieper gaan dan 0,30 m - mv en een planoppervlak behelzen van 100 m² of meer in principe niet toegestaan, tenzij door het bevoegd gezag een gunstig selectiebesluit is afgegeven. In alle overige gevallen is een aanlegvergunning verplicht. Het college van B&W stelt de bepalingen in de aanlegvergunning vast. Het principe 'de verstoorder betaalt' is van toepassing.
- Op een terrein, object of context van **lage verwachting** zijn bodemingrepen in principe toegestaan. Archeologisch vooronderzoek blijft echter noodzakelijk bij m.e.r.-plichtige projecten en grootschalige inrichtingsplannen die een oppervlak van 5 hectare of meer omvatten. Een mogelijke archeologische begeleiding van de werkzaamheden kan altijd tot de mogelijkheden behoren. Uiteraard blijft het bepaalde in de Monumentenwet 1988 over toevalsvondsten van kracht.

Waarde/Verwachting	Aanlegdiepte	Planomvang	Bodemingrepen	Vergunningen
Waarde				
Beschermd monument	n.v.t.	n.v.t.	niet toegestaan	MW/GMVB
Archeologische waarde	0,30 m-mv	n.v.t.	niet toegestaan	aanlegvergunning
Verwachting				
Hoge verwachting	0,30 m-mv	≥ 100 m ²	niet toegestaan	aanlegvergunning
Middelhoge verwachting	0,30 m-mv	≥ 100 m ²	niet toegestaan	selectiebesluit
Lage verwachting	n.v.t.	< 5 ha + niet m.e.r.-plichtig	toegestaan	n.v.t.

3. Planologische bescherming via bestemmingsplannen

Archeologie

Het erfgoedbeleid wordt ingebed in het Europese, rijks- en provinciale beleid op het gebied van cultureel erfgoed, duurzame ontwikkeling, ruimtelijke inrichting en identiteit. Met de komst van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg hebben gemeenten een eigen verantwoordelijkheid voor het bodemarchief gekregen (vaak aangeduid als "archeologische zorgplicht"). De kern daarvan is dat archeologische waarden en verwachtingen van meet af aan volwaardig moeten worden meegewogen in ruimtelijke plannen. De nieuwe Monumentenwet ziet in het bestemmingsplan hét instrument om archeologische waarden en verwachtingen te verankeren, bijvoorbeeld door het opleggen van een dubbelbestemming. De hierboven genoemde beleidsadviezen worden nadrukkelijk in bestemmingsplannen opgenomen, voorzien van voorschriften en aangeduid op de plankaarten. Op die manier weet de potentiële verstoorder tijdig waar hij aan toe is. Op deze manier kan de gemeente Breda initiatiefnemers tot ruimtelijke ingrepen opdragen archeologisch (voor)onderzoek uit te (laten) voeren. De standaardtekst voor het opnemen van archeologie in bestemmingsplannen staat in bijlage 6.

Voormalige boerderijen met een woonbestemming

In de bestemmingsplannen Buitengebied Teteringen (2004) en Buitengebied Prinsenbeek (2000) zijn voorschriften opgenomen over het gebruik van boerderijen met geïntegreerde bedrijfsruimte als woonbestemming. Voor deze objecten is het toegestaan om de voormalige bedrijfsruimte bij de woning te betrekken mits de boerderij in zijn oorspronkelijke karakter wordt gehandhaafd. De komende jaren zal deze bepaling ook worden opgenomen in nieuwe bestemmingsplannen die betrekking hebben op het buitengebied, zoals het bestemmingsplan Buitengebied Breda Zuid. Het is daarom noodzakelijk om vast te leggen wat wordt bedoeld met het 'oorspronkelijke karakter'. De onderliggende gedachte van het betreffende voorschrift is behoud van de voor het buitengebied kenmerkende boerderijgebouwen. Dit artikel kan dus alleen worden toegepast wanneer er sprake is van restauratie (of beperkte reconstructie) en niet van herbouw/nieuwbouw. De aanvrager dient aan te tonen dat zijn plan voldoet aan het behoud (of in beperkte mate reconstructie) van de oorspronkelijke karakteristiek. Dit is mogelijk door een bouwhistorisch rapport met waardstelling te laten uitvoeren en aan de hand van dit rapport plannen te ontwikkelen. Het bouwplan dient in ieder geval te voldoen aan de typologie van de tot woning te verbouwen boerderij. Dit betekent dat de voor het betreffende type kenmerkende bouwmassa, onderverdeling tussen oorspronkelijk woon- en bedrijfsgedeelte, constructie en gevelindeling (ramen, deuren en inrijpoorten) gehandhaafd blijft. Een beperkte reconstructie van bijvoorbeeld de grote dwarsdeeldeuren is evenwel mogelijk.

Monumenten

Beschermde rijks- of gemeentelijke monumenten behoeven niet in bestemmingsplannen worden opgenomen, omdat die hun eigen wettelijke beschermingskaders kennen en geen planologische bescherming behoeven. Het is echter zinvol ze wel op de plankaarten aan te duiden.

Beschermd stadsgezicht

De waarden van het beschermd stadsgezicht worden geborgd in het bestemmingsplan door een dubbelbestemming Beschermd Stadsgezicht of in combinatie met archeologisch te beschermen waarden tot een dubbelbestemming cultuurhistorisch waardevol gebied. De voorschriften bij deze dubbelbestemming bevatten maatregelen voor behoud en versterking van de waarden van het beschermde stadsgezicht. De maatregelen richten zich met name op de stedenbouw en openbare ruimte. De individuele panden zullen, voor zover deze een voldoende hoge waarde kennen, worden beschermd als gemeentelijk monument. In bijlage 7 wordt nader ingegaan op de waarden die zullen worden verankerd in het bestemmingsplan.

4. Optimaliseren van het bestaande vergunningstelsel

Beschermen als monument heeft tot gevolg dat wijzigingen aan het monument worden getoetst aan de Monumentenwet 1988 of de gemeentelijke Monumentenverordening. Wijzigingen aan een monument zijn altijd bouwvergunningsplichtig (behoudens onderhoud). Wanneer wijzigingen geen betrekking hebben op de monumentale waarden heeft de gemeente de beleidsvrijheid te bepalen of deze werkzaamheden monumentenvergunningsplichtig zijn. De gemeente Breda zal voor de volgende werkzaamheden geen monumentenvergunning meer verlangen:

- Werkzaamheden aan niet-monumentale onderdelen van het object. Dit kunnen uitsluitend onderdelen betreffen die op grond van de redengevende omschrijving als niet-monumentaal zijn gekwalificeerd of onderdelen zijn waarbij uit bouwhistorisch onderzoek blijkt dat er geen monumentale waarden in het geding zijn. Voorbeelden van niet-monumentale onderdelen zijn aanbouwen of winkelinterieurs die afgelopen decennia zijn gerealiseerd.
- Het uitvoeren van onderhoud of ondergeschikte restauratiewerkzaamheden (vervanging van maximaal 10% van het materiaal) waarbij materiaal, detaillering en afwerking niet veranderen.
- Werkzaamheden die dienen te worden uitgevoerd naar aanleiding van een aanschrijving van burgemeester en wethouders.

Het wijzigen van een monument moet voldoen aan de eisen in het bouwbesluit om veiligheid, gezondheid en energiezuinigheid te waarborgen. Naast het bouwbesluit kent de gemeente Breda de nota Kwaliteit Wonen. Die gaat onder andere in op duurzaam bouwen. Daar wordt

alleen van afgeweken wanneer hierdoor de cultuurhistorische waarden worden aangetast en die van groter belang zijn dan de eisen in het bouwbesluit en de nota Kwaliteit Wonen.

Bij (gedeeltelijke) sloop van een monument ontstaan een bijzondere situatie. Een object is beschermd om het behoud van zekere waarden voor de toekomst zeker te stellen. Sloop maakt hier een abrupt en definitief einde aan. Voor gemeentelijke monumenten zal daarom een verzoek tot sloop van beschreven en gewaardeerde onderdelen of het gehele monument niet meer worden behandeld als een verzoek tot wijziging van het monument (collegebesluit), maar als een verzoek tot (gedeeltelijk) afvoeren van de gemeentelijke monumentenlijst. Hiertoe zal de gemeentelijke Monumentenverordening worden aangepast. Voor rijksmonumenten is deze regeling niet mogelijk omdat de gemeente Breda geen aanpassingen kan doen aan het wettelijk kader.

Bij definitieve sloop van een of meerdere pand(en) in het beschermde stadsgezicht gelden de bepalingen in de Monumentenwet 1988. Hiervoor is een aanlegvergunning vereist, die pas wordt afgegeven na een grondig bouwhistorisch en/of archeologisch onderzoek.

Hoe waarborg je de kwaliteit van de toetsing als monumentale waarden in het geding zijn? Daarvoor moet vanuit meer perspectieven naar een plan worden gekeken dan nu het geval is. Naast de monumentale, bouwhistorische waarde en het (beoogde) gebruik van het monument, moeten ook de eventuele ruimtelijke ontwikkeling, het bestemmingsplan, de bouwkundige toets en uitvoeringsaspecten nadrukkelijk een rol spelen in de afweging. Daarvoor is een planoverleg ingevoerd.

Na vaststelling van het hierboven beschreven reclamebeleid zullen reclame-uitingen niet meer monumenten-vergunningsplichtig zijn. Uiteraard blijft de bouwvergunningplicht (en daarmee de toetsing van het reclamebeleid) wel bestaan.

Regelmatig blijkt dat tijdens de uitvoering aanpassing ten opzichte van de vergunning noodzakelijk is. De procedures om een vergunning aan te passen kosten zo veel tijd dat dit tijdens het bouwproces onmogelijk, of in elk geval ongewenst, is. De gemeentelijke Monumentenverordening wordt aangepast, zodat aanpassingen die de gemeente wenselijk acht voor gemeentelijke monumenten, een zeer korte doorlooptijd (binnen twee weken) hebben.

5. Versterken van de rol van de inspecteur monumenten

Op basis van de nota 'Gekoesterd Karakter' is bij Bouw- en Woningtoezicht een inspecteur monumenten aangesteld, die tot taak heeft zich zeer intensief bezig te houden met de begeleiding van het bouwproces, zowel restauratie, verbouw en herbestemming van monumenten. Hierdoor wordt hij al betrokken in het stadium van de planontwikkeling. Ook tijdens de uitvoering denkt hij actief mee met de eigenaar, architect en bouwer. Dit alles heeft tot doel om onoordeelkundige ingrepen aan monumenten en onherstelbare schade aan het erfgoed in brede zin te voorkomen. De rol van de inspecteur monumenten bleek afgelopen jaren zeer succesvol, zowel bij belangrijke en grootschalige projecten als bij kleine veranderingen aan monumenten.

Door de werkdruk bij de inspecteurs bouwbegeleiding wordt de inspecteur monumenten ook steeds vaker ingezet bij niet-monumentale projecten. Dat is een ongewenste situatie, temeer daar de inspecteur nu ook aandacht dient te besteden aan het archeologische erfgoed en aan het opvolgen van onderhoudsadviezen van de Monumentenwacht. De functie van inspecteur monumenten dient daarom te worden versterkt en uitgebreid en, gezien de leeftijd van de inspecteur, voorzien worden in gedegen opvolging.

Handhaving op grond van de Monumentenwet 1988 of de gemeentelijke Monumentenverordening wordt mogelijk. Tot nu toe vindt handhaving plaats op grond van de Woningwet, maar dat gaf onvoldoende mogelijkheden om te handhaven op monumentale, bouwhistorische of archeologische waarden. Na vaststelling van deze ErfgoedVisie kan de gemeente Breda handhavend optreden op grond van de Monumentenwet 1988 en de gemeentelijke Monumentenverordening. Bij ontbreken van een vergunning voor afbraak, verstoring, verplaatsing en wijziging van het betreffende monument worden werkzaamheden stilgelegd en krijgt de veroorzaker de gelegenheid alsnog een vergunning aan te vragen. Indien deze vergunning niet wordt afgegeven zal de veroorzaker gedwongen worden het monument in

een staat die bouwhistorisch verantwoord is terug te brengen. Indien noodzakelijk wordt hierbij bestuursdwang toegepast. Bovengenoemde werkwijze zal ook worden toegepast bij het in afwijking van een monumentenvergunning uitvoeren van afbraak, verstoring, verplaatsing en wijziging van het betreffende monument.

Ook zal handhavend worden opgetreden tegen het gebruiken of laten gebruiken van een monument op een wijze waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht. Hierbij moet bijvoorbeeld worden gedacht aan het onvoldoende uitvoeren van noodzakelijk onderhoud, waardoor het monument in een slechte bouwtechnische staat komt te verkeren, het schilderen van gevels waardoor de ensemblewerking wordt verstoord of het aanbrengen van reclames in strijd met het reclamebeleid.

Handhaving op grond van de Monumentenwet 1998 of de gemeentelijke Monumentenverordening wordt onderdeel van het handhavingsbeleidsplan van Bouw- en Woningtoezicht van de gemeente Breda. Ook dit is een versterking van de rol van de inspecteur monumenten. Onderzocht zal worden of de bepalingen in de gemeentelijke Monumentenverordening hiervoor moeten worden aangepast.

Uit onderzoek van de RACM is gebleken dat het aanbrengen en/of verwijderen van UMTS-masten vaak tot grote schade kan leiden aan panden. Er dient om die reden dan ook terughoudend te worden opgetreden met het aanbrengen van UMTS-masten op, in of aan rijks- of gemeentelijke monumenten. Bestaande afspraken worden nagekomen. Het is aan de inspecteur monumenten hierop toe te zien.

6. Nadruk op onderhoud i.p.v. op restauratie

De meeste monumenten en monumentwaardige gebouwen in de gemeente Breda hebben geen grote restauratiebehoefte. Waar dat wel het geval is, zijn bij rijksmonumenten óf al maatregelen genomen in het kader van de Brrm 1997, óf kan een eigenaar een beroep doen op de fiscale mogelijkheden en/of de nieuwe Brim-regeling inclusief de restauratieachterstandenregeling voor grote restauratieprojecten. Het rijk zorgt dus in financiële zin voor zijn eigen monumenten.

Voor gemeentelijke (archeologische) monumenten legt de gemeente Breda de verantwoordelijkheid voor het goed onderhoud bij de eigenaar van het gemeentelijke monument. Om hen daarbij te helpen gaat de gemeente alle eigenaren van gemeentelijke monumenten stapsgewijs een gratis abonnement op de Monumentenwacht aanbieden. Het doel hiervan is om eigenaren bewust met hun monument om te laten gaan en het accent te verschuiven van restauratie naar goed onderhoud. Dit wil niet zeggen dat gemeentelijke monumenten niet meer gerestaureerd kunnen worden met behulp van (gemeentelijk) overheidsgeld. Voor eigenaren van gemeentelijke monumenten die de tweejaarlijkse adviezen van de Monumentenwacht over het opknappen van hun monument en (groot) onderhoud ook echt hebben gevolgd, kunnen hier zonder meer een beroep op doen. Het niet opvolgen van het advies van de Monumentenwacht leidt tot een bezoek van de inspecteur monumenten, die erop zal toezien dat het onderhoud van het monument niet minder wordt en de kwaliteit van het monument niet achteruit gaat. Indien dit toch het geval dreigt te worden kan een aanschrijving van het college B&W tot de mogelijkheden behoren. Voor het blijvend kunnen financieren van noodzakelijke restauraties wordt in 2009 een revolving-fundsysteem voorbereid en ontwikkeld. Hiervoor kunnen ISV-gelden worden ingezet. Verplichtingen van eigenaren van monumenten worden opgenomen in de nieuwe gemeentelijke Monumentenverordening.

De Monumentenwacht doet onderzoek naar de bouwkundige staat van de Koepel

7. Nieuwe functies voor vrijkomend waardevol erfgoed

Monumentenzorg in de 21ste eeuw kan niet meer volstaan met uitsluitend de nadruk leggen op goed onderhoud en het zorg dragen voor noodzakelijke restauraties. Steeds vaker komen grote, in de letterlijke zin van het woord, monumentale, objecten en complexen in beeld, waarbij het voor de eigenaar nauwelijks meer te behappen is om het monument in stand te houden, vanwege de omvang, de voormalige functie of de bijzondere bouwtechnieken. Zulke grote bouwwerken, zoals kerken en industrieel erfgoed, zijn vaak belangrijke dragers van de cultuurhistorische identiteit van de stad. Instandhouding hiervan vraagt om een nieuwe, andere benadering dan in het verleden. Het wordt een totaal nieuwe opdracht om zulke groot-schalige identiteitsdragers overeind te houden met herontwikkeling en het overtuigen van marktpartijen dat investeren in cultuurhistorisch erfgoed de moeite waard is.

Bijzondere aandacht wordt gevraagd voor de historische binnenstad van Breda, waarvoor het project Kwaliteit Gebouwen Binnenstad is opgestart. Onderdeel van dat project was 'wonen boven winkels'. In de binnenstad en uitlopers van Breda is een groot aantal panden in gebruik bij de winkel op de begane grond. Soms worden de verdiepingen benut voor opslag, maar vaak worden deze ruimten in het geheel niet gebruikt. De bouwkundige kwaliteit, en op termijn ook de cultuurhistorische waarde, van deze panden zijn gebaat bij gebruik van de verdiepingen. De gemeente onderzoekt of 'wonen boven winkels' een herstart kan krijgen.

Electron; een tijdelijke culturele invulling van industrieel erfgoed

8. Opzetten van een eigen uitvoeringseenheid archeologie

Sinds het interimbeleid rondom de Maltawetgeving doet zich een aantal trends voor. Grote onderzoeken worden steeds vaker uitgevoerd door gecertificeerde opgravingsbedrijven. Hun aantal is gering, de vraag is groot en de tijd is beperkt. Dat heeft tot consequentie dat enerzijds de aard van onderzoeken en rapportages eerder neigen naar een 6 dan naar een 9 (tijdsdruk) en anderzijds dat kleinere onderzoeken die slechts van korte duur zijn steeds moeilijker door deze bedrijven kunnen worden opgepakt. Er wordt geen prioriteit aan gegeven met als gevolg dat deze onderzoeken vaak lang worden uitgesteld. Dat is uiteraard niet in het belang van een opdrachtgever. In Breda zijn dat bv. particulieren en organisaties die in het kader van art. 19 WRO wachten op een positief besluit. Dit probleem moet worden opgelost binnen de gemeente. Daarnaast doet zich in 2007 een groot aantal kleine noodsituaties voor: er wordt plotseling een muur gevonden bij de KMA of bij het stedelijk gymnasium, bij een rioleringsleuf komen vondsten tevoorschijn, bij restauratiewerkzaamheden is het raadzaam om een sleuf langs de keldermuren te trekken, maar in een gebied met hoge waarde. Voor deze kleinere werkzaamheden is het gewenst om de in de jaren negentig uitgekilde opgravingsseenheid archeologie van de gemeente Breda in ere te herstellen. Het betreft dan de aanstelling van een veldarcheoloog en een veldtechnicus. Daarmee kan de gemeente Breda een stuk slagvaardiger en zeker sneller optreden dan nu het geval is.

Archeologisch onderzoek op Westerik ten behoeve van een nieuwe ontwikkeling

Twee jaar na vaststelling van de Wet op de archeologische monumentenzorg, dus per 1 september 2009, vervalt de reeds bestaande opgravingsvergunning van de gemeente Breda en moet, indien gewenst, een nieuwe worden aangevraagd. Deze wordt verstrekt als de gemeente bereid en in staat is om zelf onderzoeken uit te voeren. Dat is het geval als per die datum de eigen opgravingseenheid tot stand is gebracht. De gemeente gaat voor een periode van drie jaar opnieuw zelf opgravingen uitvoeren. Daarna wordt gekeken naar taakomvang en rendabiliteit of een voortbestaan ervan nuttig en noodzakelijk kan worden genoemd.

9. Evaluatie van de opsplitsing van de commissie WAM

Tot 2003 adviseerde de commissie Welstand, Architectuur en Monumenten (WAM) het college op het gebied van welstand en monumentenzorg. De commissie adviseerde het ambtelijk apparaat ook op een hoger schaalniveau, zoals bij stedenbouwkundige plannen of inrichting van de openbare ruimte. Tenslotte had de commissie tot doel de kwaliteit van de architectuur in Breda op een hoger niveau te brengen. Met de invoering van de nieuwe woningwet zijn de adviestaken aan het college ondergebracht bij de commissie Welstand en Monumenten en de overige taken bij de commissie Architectuur en Stedenbouw. De doelstellingen van de commissie WAM ten aanzien van de kwaliteitsborging op alle niveau's van de ruimtelijke ontwikkeling en de kwaliteit van de architectuur zijn nog steeds van toepassing. Daarom zal een evaluatie van de splitsing van deze commissie en het functioneren van de commissie Welstand en Monumenten en de commissie Architectuur en Stedenbouw worden uitgevoerd.

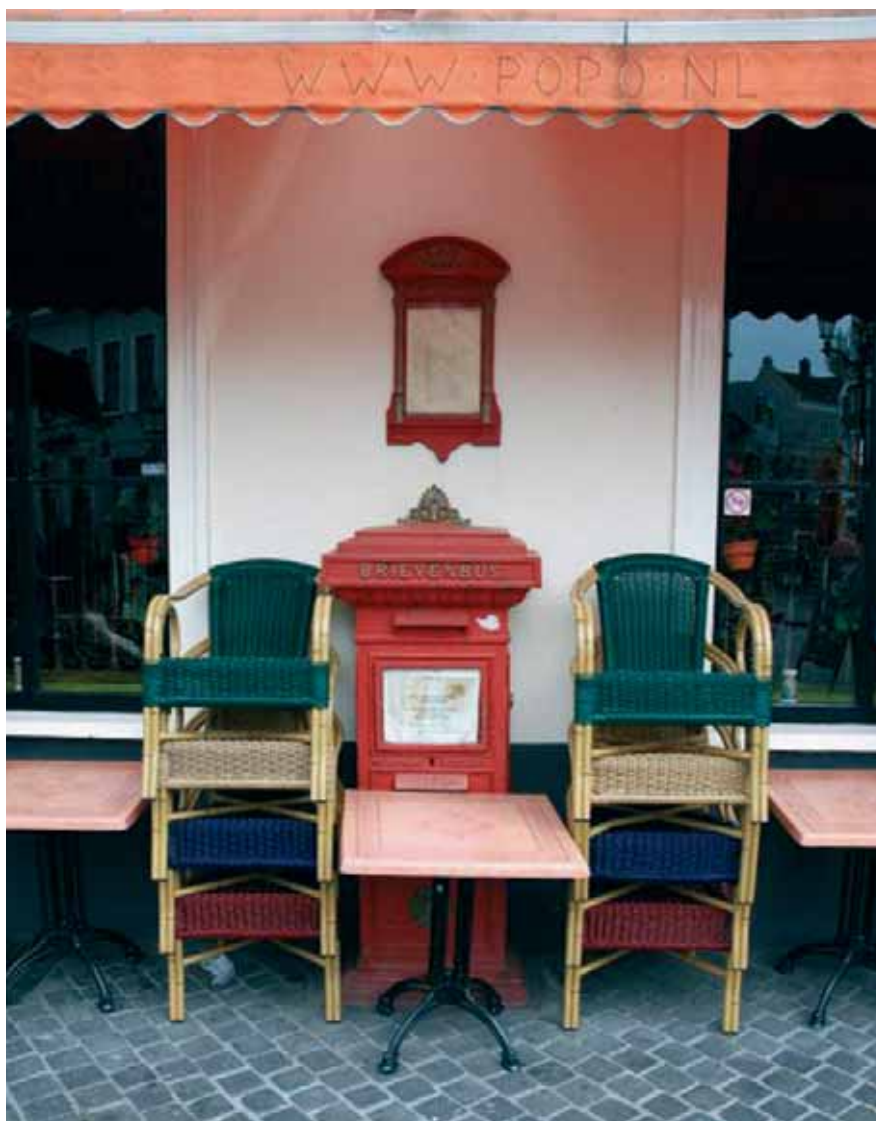
3.2. Beheer van beschermenswaardig erfgoed

Beheer van monumenten in gemeentelijk eigendom

Monumenten in gemeentelijk eigendom zijn op dit moment in beheer bij verschillende afdelingen in de gemeentelijk organisatie. Hierdoor is kennis over monumenten en het beheer ervan versnipperd. Deze situatie is ongewenst. Het streven is alle monumenten in gemeentelijk eigendom onder te brengen bij één beheersafdeling, waar een of meer beheerders monumenten kunnen worden opgeleid of aangesteld. Het is zeer gewenst om deze monumenten binnen de gemeentelijke organisatie te houden.

Beheer van monumentale elementen

Onder monumentale (sierende) elementen verstaan we bijzondere, unieke en decoratieve inrichtingselementen die een bijdrage leveren aan de uitstraling en de identiteit van de stad. Voorbeelden zijn rijks- en gemeentelijke monumenten, beeldende kunstobjecten, gedenktekens, bijzondere hekwerken, banken, plantenbakken, pergola's, vijvers, fontein en dergelijke. In het verleden werden ze vaak geplaatst op een minder geschikte locatie.

Monumentale brievensbus op de Havermarkt moet behouden blijven

aardoor doen ze afbreuk aan de kwaliteit van de buitenruimte. Historische bestratingen en historische kilometer-, grens- en verwijspalen zijn onvoldoende beschermd en verdwijnen soms bij de reconstructies van de buitenruimte. Dit is vooral te wijten aan het feit dat er geen actief beheer is voor deze monumentale elementen. Om dit te veranderen moeten de monumentale elementen worden ondergebracht bij één beheersafdeling, bij voorkeur dezelfde afdeling als de beheersafdeling voor de monumenten in gemeentelijk eigendom.

Beheer van het mobiele erfgoed (archeologische vondsten)

De vernieuwde Monumentenwet 1988, na implementatie van de Wet op de archeologische monumentenzorg, bepaalt dat 'roerende monumenten die zijn gevonden bij het doen van opgravingen en waarop niemand zijn recht van eigendom kan bewijzen, eigendom zijn van b) de gemeente waar zij zijn gevonden, indien die gemeente beschikt over een depot als bedoeld in art 51, 2e lid' (art. 50).

In principe valt het beheer van archeologische vondsten echter toe aan de provincie Noord-Brabant. Gedeputeerde Staten kunnen echter, 'op verzoek van B&W in de desbetreffende gemeente een depot aanwijzen waarin roerende monumenten die zijn gevonden bij het doen van opgravingen kunnen worden opgeslagen op een wijze die uit een oogpunt van behoud en toegankelijkheid verantwoord is.'(art. 51, lid 2). 'Bij AMvB kunnen m.b.t. verantwoorde en toegankelijke opslag van monumenten en de daarbij behorende documenten en rapporten eisen worden gesteld.'(art 51, lid 4).

Zorgdragen voor het roerende erfgoed is een taak van de gemeente Breda

In de Kwaliteitsvorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1, vastgesteld op 1 juni 2006, wordt in document DS04 een overzicht gegeven van de eisen waaraan een archeologisch depot moet voldoen, waaronder een 'geconditioneerde bewaring van vondsten, opdat de conditie van de vondsten zo stabiel mogelijk blijft'. Deze geconditioneerde bewaring bestaat uit ruimten met een constante relatieve vochtigheid (+/- 5%) en een temperatuur tussen 15° en 18°C. De relatieve vochtigheid varieert per materiaalsoort. Bij keramiek, glas, steen en bot bedraagt deze 30%<RH<65%, bij metalen <30%, bij leder, hout, textiel, touw, bewerkt been, gewei, barnsteen en git 50%<RH<65%, voor papieren documentatie 55%<RH<65% en voor fotomateriaal <35%. Het gemeentelijke archeologische depot aan de Parade en de grote opslagloods aan het Hekven voldoen niet aan deze kwalificaties. Dit vergroot de kans dat GS een eventueel verzoek van B&W afwijst en Breda haar archeologische vondsten kwijtraakt aan het provinciale depot. In 2008 vindt daarom een haalbaarheidsstudie plaats hoe de gemeente Breda optimale depotcondities kan bereiken. Als dit een wijziging van de depotlocatie met zich meebrengt, dient ook te worden gekeken naar mogelijkheden voor het ontvangen van publiek, het tonen van vondsten in een expositieruimte en het uitvoeren van erfgoededucatieve projecten. Het streven is een adequaat, goed geoutilleerd, goedgekeurd en optimaal (digitaal) ontsloten, publieksvriendelijk erfgoeddepot, waarin naast archeologica ook ruimte is voor bouwhistorische elementen. Hier wordt de term ErfgoedHal of ErfgoedHuis Breda voor gebezigd.

4. Publieksbetrokkenheid

De inwoners van Breda zijn de eigenaren van het Bredase erfgoed. Zij worden op twee verschillende wijzen betrokken bij het beheer daarvan:

- 1) Van buiten naar binnen
 - a) In het kader van het inventarisatieproject Breda's Cultureel Erfgoed in Beeld wordt kennis en informatie structureel opgehaald.
 - b) Belanghebbenden en betrokkenen worden nadrukkelijker betrokken bij het beheer van ons erfgoed.
- 2) Van binnen naar buiten
 - a) De gemeente wil haar inwoners meer bewust van en trotser maken op het erfgoed van Breda. Het middel daartoe is inhaken op het thema Breda Nassaustad.
 - b) Bovendien wordt de vergaarde kennis over ons erfgoed op diverse wijzen gedeeld. Dat gebeurt met boeken, rapportages en moderne media, zoals de interactieve site Archeo-Web (het toekomstige ErfgoedWeb).

4.1. Van buiten naar binnen

Breda's Cultureel Erfgoed in Beeld

Het inventarisatieproject Breda's Cultureel Erfgoed in Beeld (2004) heeft tot doel om zodanige cultuurhistorische kennis van de gemeente Breda te verwerven, te waarderen en vast te leggen dat deze een adequate en effectieve wijze in planprocessen kan worden ingebracht. De eerste fase is afgerond, waarin kaders en uitgangspunten zijn vastgelegd. In de tweede fase begint de inventarisatie, waarbij uitdrukkelijk een rol is weggelegd voor het leveren van input vanuit inhoudelijk betrokkenen, zoals heemkundekringen en -musea en wijk- en dorpsraden.

Beheer van het erfgoed

Bredanaars zijn de eigenaren van het Bredase erfgoed. Het erfgoed is niet alleen van hen, maar ook voer hen. En dus voelen zij zich voor dat erfgoed verantwoordelijk. Dat is een goede zaak en van harte toe te juichen. Immers, een bevolking die begaan is met zijn verleden zorgt ook beter voor de monumenten uit dat verleden. Zij zijn de hoeders van de Bredase identiteit. Meepraten over het erfgoed en adviseren over de omgang daarover is als gevolg van deze invalshoek een logische en voor de hand liggende veronderstelling. Niet-gemeentelijke organisaties op het gebied van cultureel erfgoed zijn hierin de voor de hand liggende partners. In Breda wordt op twee wijzen hieraan tegemoet gekomen.

- a) De commissie Welstand en Monumenten wordt versterkt met deskundigen op het gebied van archeologie en monumentenzorg;
- b) Twee maal per jaar, in maart en september, vindt een ambtelijke Erfgoedtafel plaats waar alle belanghebbenden voor worden uitgenodigd. In dit overleg vindt afstemming plaats over het gemeentelijke erfgoedbeleid en worden wensen en mogelijkheden besproken die in een advies aan de verantwoordelijke bestuurder kunnen worden opgenomen. De bestuurder laat zich voorafgaand aan een nieuw collegejaar op de hoogte stellen van mogelijkheden voor een nog adequater erfgoedbeleid.

4.2. Van binnen naar buiten

Breda Nassaustad

Breda als middelpunt van de wereld

Breda heeft een verleden waar het met enige trots op mag terugkijken. In 1667 was Breda even het middelpunt van de wereld toen op het paleis van Hendrik III de Vrede van Breda werd getekend tussen de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, Engeland, Frankrijk en Denemarken. Daarmee eindigde de Tweede Engelse Zee-Oorlog. Die vrede had grote betekenis in de eeuwen die volgden. De wereld werd verdeeld in invloedssferen, het rechtsprincipe van de 'vrije zee' werd erkend, Nieuw-Amsterdam ging van 'Hollandse' handen over in Engelse handen en veranderde van Nieuw Amsterdam in New York, en Suriname kwam aan de Republiek. Na die tijd heeft Breda nauwelijks meer een rol van betekenis kunnen spelen op internationaal gebied.

Breda kon die rol destijds op zich nemen omdat het nog altijd de geur had van de grote residentiestad van de Nassaus. De diverse delegaties waren ondergebracht in de beroemde hofhuizen die uit de Nassautijd dateerden: de Engelsen in de huizen Ocrum en Hersbeek, de Fransen in het Huis Brecht en de vertegenwoordigers van de Republiek in de panden Catharinastraat 18-20.

Het waren de graven van Nassau die, in hun periode als Heer van Breda, de stad in anderhalve eeuw (1404 - 1566) hadden omgebouwd van een eenvoudige middeleeuwse marktplaats aan de voet van een sterk feodaal kasteel tot een vorstelijke residentiestad, met moderne architectonische hoogstandjes als het fameuze renaissance paleis en de nog altijd mooiste gotische kerk van de Noordelijke Nederlanden. Dit was meer dan stadsplanning: dit was uiting geven aan het zelfbewustzijn van de Bredase Nassaus en daarmee ook van de stad Breda. In die anderhalve eeuw, die met recht de Gouden Eeuw van Breda genoemd mag worden, werd de gehele stad ingrijpend veranderd. Er kwamen nieuwe straten, de stad maakte de overgang van hout- naar steenbouw, vele eenvoudige middeleeuwse huizen maakten plaats voor de grote hofhuizen van de edelen van het Nassauhof en de verouderde stadsmuur werd vervangen door een hypermodern nieuw militair verdedigingssysteem. De kiem van het latere militaire karakter van de stad werd tijdens de Nassaus reeds gelegd. Breda is dan ook dé stad van de Nassaus.

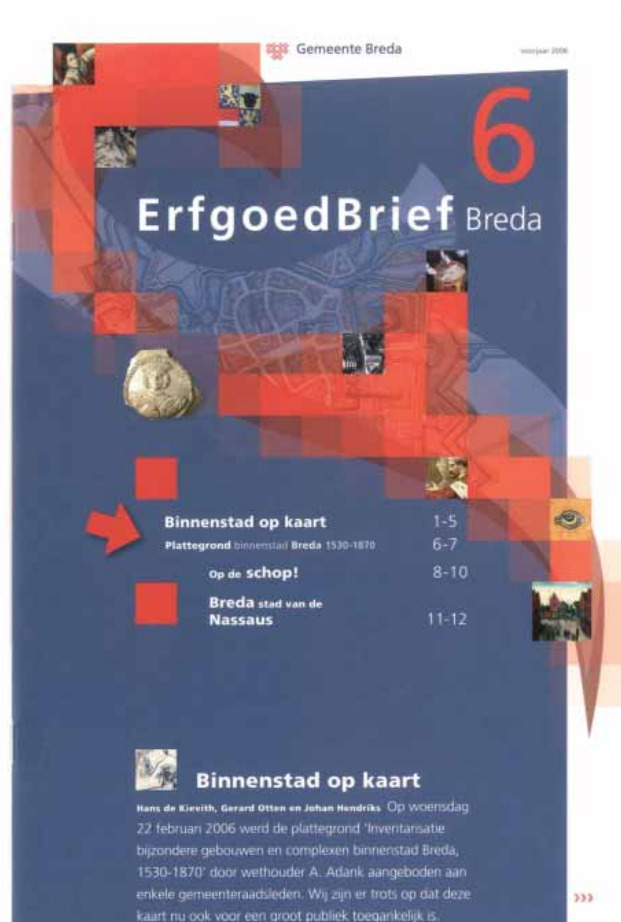
Het is een verleden dat de moeite waard is om te kennen en in het hart te sluiten. De overblijfselen uit die tijd varen daar bovendien wel bij. Als de inwoners van de stad de link leggen tussen het moderne Breda, de monumenten en het roemrijke verleden, dan is ook het draagvlak voor de zorg voor ons erfgoed herkenbaar aanwezig. Het uitdragen van het thema 'Breda Nassaustad' is niet alleen zinvol vanuit een economisch-toeristisch perspectief maar ook, en vooral, voor het erfgoeddraagvlak bij de eigen bevolking. Via city-marketing moet Breda als Nassaustad concrete invulling krijgen. Er wordt specifiek ingezet op draagvlakvergroting en bewustwording bij eigenaren, bewoners, bezoekers, gebruikers, ontwikkelaars en andere betrokken partijen door communicatie, presentatie en educatie in samenwerking met

organisaties, verenigingen en anderen die het verleden van de stad een goed hart toedragen, zoals de Stichting Grote of Onze-Lieve-Vrouwekerk, de Stichting Spanjaardsgat, de Stichting Historische Verzameling KMA, het Gilde de Baronie en vele anderen. Het breed onderschreven concept Breda Nassastad heeft geleid tot de Stichting Breda Nassastad i.o. en wordt gezien als hét middel om het cultuurhistorische verleden van de stad onder de aandacht te brengen van een breder en (inter)nationaal publiek. Het draagt bovendien bij aan de identiteit van de stad. Er is immers slechts één stad in Nederland waar de voorouders van ons huidige koningshuis zo'n groot stempel op stedenbouw en stadsontwikkeling hebben gedrukt. De gemeente gaat dit concept breed uitzetten en zet zich daarmee op de kaart als één van de belangrijkste historische steden van ons land. Het imago van Breda zal er wel bij varen, de naamsbekendheid wordt vele malen groter, de aantrekkingskracht uitgebreid, het vestigingsklimaat wordt erdoor verbeterd en de economische voordelen zullen als vanzelf volgen.

Middelen voor erfgoedcommunicatie

Hier volgt een korte opsomming van geschikte middelen voor erfgoedcommunicatie.

- *ErfgoedBrief Breda*: een prima communicatiemiddel om de eigen Bredase bevolking te informeren over het verleden en inspireren voor de toekomst. In de zomer van 2004 rolde het eerste nummer van de pers, acht pagina's en een oplage van 1500 exemplaren. Eind 2007 verscheen nummer acht, twaalf pagina's dik en een oplage van 3000 exemplaren. Een evaluatieonderzoek door de Afdeling Onderzoek en Informatie onderstreept het succes. De uitgave wordt daarom voortgezet en uitgebreid. Onderzocht wordt of het mogelijk is de ErfgoedBrief Breda samen te voegen met Archivalia, het periodiek van het Stadsarchief. Ook samenwerking met het Bredaas Museum wordt bekeken.

Erfgoedbrief

- *ErfgoedWeb Breda*: in 2006 is in het kader van 25 jaar stadsarcheologie in Breda een de site ArcheoWeb gebouwd die opgravingen van de afgelopen 25 jaar toegankelijk gemaakt voor een groot publiek: www.archeologie.breda.nl. Gezocht kan worden op vondsten, tijdvak van de vondsten of plaats van onderzoek. Deze site wordt in 2010 uitgebreid tot een erfgoedwebsite met informatie over het gehele erfgoed van Breda.

- *ErfgoedReeks Breda*: in 2004 verscheen het eerste deeltje in de populair-wetenschappelijke ErfgoedReeks Breda met het door E. Vink geschreven 'Breda en de Nassaus'. Ook het in 2005 verschenen tweede deeltje 'Beter laat dan nooit' van M. Broos over 150 jaar spoorwegen in en om Breda trok een breed lezerspubliek. In 2007 verschijnt het derde deel, over het industriële erfgoed in Via Breda; in 2008 gevolgd door een boekje over het voormalige Museum voor Volkskunde in het Justinus van Nassaucomplex en in 2009 over Adriaen van der Donck, de Bredanaar die van grote betekenis is geweest voor de tolerantie in Nieuw Amsterdam. De gemeente gaat door met deze jaarlijkse uitgaven.
- *ErfgoedRapporten Breda*: Inventarisatie van het erfgoed vindt plaats op veel verschillende manieren. Al deze studies vinden hun neerslag in rapportages. In 2006 verscheen het eerste ErfgoedRapport Breda, beschikbaar via alle boekhandels van de gemeente. Dit benadrukt dat de zorg van het erfgoed voor alle burgers van de gemeente beschikbaar is. De reeks ErfgoedRapporten Breda wordt voortgezet.
- *ErfgoedStudies Breda*: naast nieuwsbrieven, publieksboekjes en rapporten is er nog de wetenschappelijke kant van het erfgoed. Afstudeerscripties, dissertaties, diepgaande studies van en naar ons erfgoed krijgen een plek in de ErfgoedStudies Breda. Vaak zijn het werken die door een onafhankelijke uitgeverij op de markt worden gezet. Door het toekennen van het label 'Erfgoedstudies Breda' geeft de gemeente Breda aan dat zo'n boek van grote waarde is voor de kennis van ons erfgoed. De eerste vier delen hebben hun weg gevonden naar een redelijk groot publiek.
- *Open Monumentendag*: vanaf 2004 heeft de jaarlijkse Open Monumentendag een nieuwe opzet. Van een 'markt' met ongeveer 700-900 belangstellenden, is het daardoor uitgegroeid tot een aantrekkelijk evenement van betekenis. Vanuit de invalshoek dat monumenten niet alleen te bezoeken moeten zijn, maar vooral ook te beleven, konden in 2004 circa 10.000 bezoekers worden verwelkomd, in 2005 11.500, in 2006 ruim 15.000 en in 2007 ongeveer 16.000. De ingeslagen weg wordt dan ook voortgezet.

Tijdens de Open Monumentendag 2004 is de 'blijde incomste' van Engelbrecht I van Nassau en Johanna van Polanen herbeleefd

- *Organiseren van rondleidingen, studie(mid)dagen, workshops en lezingen*
- *Architectuurdebat*: de gemeente probeert de betrokkenheid bij en discussie over ruimtelijke (architectonische) kwaliteit te stimuleren door informatie en inspraak over beeldkwaliteitsplannen bij grotere ruimtelijke ontwikkelingen, architectuurexcursies met de Raadscommissie waarbij architecten en andere deskundigen toelichting geven, prijsvragen en meervoudige opdrachten, zoals in het verleden voor het Chasséterrein, dat een (inter)nationaal aansprekend binnenstedelijk woongebied heeft opgeleverd. Dit gebeurt in samenwerking met Gebouw F.
- *ErfgoedEducatie*. Hét middel om de schooljeugd te bereiken is erfgoededucatie, in samenhang met het project De Ontdekking. Of het nu om archeologische werkzaamheden gaat

of om de historie van stedelijke monumenten of om verhalen van Bredanaars uit lang vervlogen tijden, het zijn allemaal invalshoeken die passen in het omgevingsonderwijs en de aandacht van leerlingen gevangen houdt omdat hier sprake is van het beleven van het verleden. Ook moderne architectuur is een onderwerp voor omgevingsonderwijs. Bij het archeologisch depot kunnen zelf voorwerpen van eeuwen her in handen worden genomen en worden gegist naar ouderdom of functie. Helaas is er nu geen goede accommodatie en de nodige begeleiding voorhanden om erfgoededucatie nader vorm te geven. De kans wordt geboden als de ErfgoedHal of ErfgoedHuis Breda tot stand wordt gebracht. Daarnaast spelen het Breda's Museum, het stadsarchief Breda, Gebouw F (het lokale architectuur instituut), de heemkunde kringen en –musea een belangrijke rol in erfgoededucatie.

- *ErfgoedBordjes*. In 2008 verschijnt het resultaat van een studie met stedelijke erfgoedorganisaties en stakeholders naar de wenselijkheid om op monumenten en andere gebouwen bordjes te plaatsen met daarop informatie over de geschiedenis en de bewoners van het pand.
- *ErfgoedExposure*. Eén van de mogelijkheden om burger en bezoeker nauwer te betrekken bij het erfgoed van Breda is dit beter te laten zien. Het aantal te bezoeken monumenten is vooralsnog erg gering, daar moet verandering in komen, bij voorbeeld door het organiseren van huiskamerevenementen (kamerconcerten, gedichtenavonden). Open dagen op opgravingen zijn er nog te sporadisch, maar er wordt aan gewerkt om dit beter te organiseren. Het is dan ook van belang dat bij opgravingen gevonden structuren niet alleen in situ bewaard blijven, maar ook blijvend zichtbaar gemaakt worden. Daartoe is samenwerking tussen de eigenaar/ontwikkelaar en de gemeente met het oog op het beleefbaar maken van het verleden een voorwaarde. Een goede kans doet zich voor bij de beoogde nieuwbouw van de raadzaal op het Stadserf. Het is mogelijk om de resultaten van voorafgaand archeologisch onderzoek in een soort van toegankelijke museale kelderruimte op te nemen, waarboven de raadzaal kan worden gerealiseerd. Daarmee zit de nieuwe gemeenteraad steeds letterlijk boven op haar erfgoed en zal dat ook bewuster doorklinken in nieuw beleid. Indien dit kan worden gecombineerd met een gebouw van een (inter)nationaal befaamde architect, dan heeft de gemeente Breda er bovendien een nieuwe publiekstrekker bij.

De Nassaukapel op het kasteelterrein is zichtbaar gemaakt in het staatwerk

Mensen en middelen

Romeinse munt

C Mensen en middelen

Nadat is stilgestaan bij de vragen waarom we iets gaan doen (Deel A: Erfgoed en identiteit) en wat we precies voor ogen hebben (Deel B: Vorm geven aan de Bredase identiteit) wordt in deel C stilgestaan bij de vraag hoe we het een en ander willen bereiken. Dit hoofdstuk bestaat uit drie delen. In het eerste deel wordt een planning voorgelegd op basis van datgene wat in A en B is voorgelegd; in het tweede deel staan de personele consequenties daarvan centraal en in het laatste onderdeel wordt nader ingegaan op de financiële consequenties.

1. Uitvoeringsprogramma

2008

In het jaar 2008 worden de volgende producten geleverd op basis van de ErfgoedVisie Breda 2008-1015 'Erfgoed in context':

- Masterplan verlichtingsplan, op te stellen i.s.m. Directie Buitenruimte
- Individualiteit van bebouwing opnemen in Bestemmingsplan Binnenstad
- Dubbelbestemming voor historische binnenstad opnemen in Bestemmingsplan Binnenstad
- Architectuur als instrument benutten in gebiedsprogramma's opnemen in de voorwaardelijke sfeer
- De achterstanden bij archeologie inlopen
- Aanwijzen van de 186 nog op aanwijzing wachtende monumenten
- Opstarten fase 2 Bouwhistorisch Onderzoek Binnenstad, gekoppeld aan dendrochronologisch onderzoek
- Nieuwe ge-update Architectuurgids en actualisatie architectuurdossiers, i.s.m. Gebouw F
- Inventarisatie wederopbouwarchitectuur
- Beleidsadvieskaart Breda's Erfgoed 2: Monumenten
- Pilot gebruik erfgoedmeetlat
- Opbouw zelfstandige uitvoeringseenheid archeologie
- Haalbaarheidsonderzoek depot annex ErfgoedHal Breda
- Thema Breda Nassaustad nader uitwerken met een plan
- 3 x ErfgoedBrief Breda
- 1 x ErfgoedReeks Breda (Volkenkundig Museum)
- ErfgoedRapporten Breda
- Open Monumentendag
- Het Breda Boek
- Opstarten herinrichtingsplan Openbare Ruimte 19e eeuwse uitleg
- Belvédèreplan Openbare Ruimte

2009

In het jaar 2009 worden de volgende producten geleverd op basis van de ErfgoedVisie Breda 2008-1015 'Erfgoed in context':

- Pilot verlichtingsplan uitvoeren, i.s.m. Directie Buitenruimte
- Afronden fase 2 Bouwhistorisch Onderzoek Binnenstad, gekoppeld aan dendrochronologisch onderzoek
- Ombouw AIS naar EIS
- Achterstanden archeologie inlopen
- Definitief gebruik erfgoedmeetlat
- Actief aanwijzingsbeleid archeologie (binnenstad)
- Completering zelfstandige uitvoeringseenheid archeologie
- Inventarisatie industrieel erfgoed
- Beleidsadvieskaart Breda's Erfgoed 3 Industrieel erfgoed
- Voorbereidingen nieuw depot
- Uitdragen begrip Breda Nassaustad
- 3 x ErfgoedBrief Breda
- 1 x ErfgoedReeks Breda (Adriaen van der Donck)
- Festiviteiten rond Adriaen van der Donck
- Festiviteiten rond 500 jaar Grote Toren

- ErfgoedRapporten Breda
- Open Monumentendag
- Afronden herinrichtingsplan Openbare Ruimte 19e eeuwse uitleg
- Stegenplan binnenstad en uitlopers
- Bomenplan Private tuinen

2010

In het jaar 2010 worden de volgende producten geleverd op basis van de ErfgoedVisie Breda 2008-1015 'Erfgoed in context':

- Masterplan reclamebeleid i.s.m. Directie Buitenruimte
- Definitief verlichtingsplan op te stellen i.s.m. Directie Buitenruimte
- Dendrochronologisch onderzoek
- Lokale Onderzoeksagenda Archeologie Breda (LOAB)
- Achterstanden archeologie inlopen
- Inventarisatie van cultuurhistorische relictten
- Beleidsadvieskaart Breda's Erfgoed 4 Cultuurhistorische relictten
- Effectieve beheersmaatregelen beschermd stadsgezicht
- Contract Monumentenwacht
- Ombouw ArcheoWeb naar ErfgoedWeb
- Voorbereidingen/bouw nieuw depot/ErfgoedHal Breda
- Uitdragen begrip Breda Nassaustad
- 3 x ErfgoedBrief Breda
- 1 x ErfgoedReeks Breda (Vestingwerken Breda)
- ErfgoedRapporten Breda
- Erfgoededucatie voorbereiden
- Open Monumentendag
- Reconstructieplan Singelring
- Identiteitsplan Stadsassen

2011

In het jaar 2011 worden de volgende producten geleverd op basis van de ErfgoedVisie Breda 2008-1015 'Erfgoed in context':

- Vaststellen nieuwe reclamebeleid i.s.m. Directie Buitenruimte
- Start onderzoek naar kleurgebruik in binnenstad
- Dendrochronologisch onderzoek
- Ontwikkelen revolving fund gemeentelijke monumenten
- Inventarisatie monumentaal groen en blauw
- Beleidsadvieskaart Breda's Erfgoed 5 Historisch blauw en groen
- Ingebruikname nieuw depot/ErfgoedHal Breda
- Erfgoededucatie
- Uitdragen begrip Breda Nassaustad
- 3 x ErfgoedBrief Breda
- 1 x ErfgoedReeks Breda (Steentijd Breda)
- ErfgoedRapporten Breda
- Open Monumentendag
- Groenstructuurplan Breda

2012

In het jaar 2012 worden de volgende producten geleverd op basis van de ErfgoedVisie Breda 2008-1015 'Erfgoed in context':

- Dendrochronologisch onderzoek in historische binnenstad
- Start opzet studie naar de ontwikkeling van de typologie van het Bredase woonhuis
- Inventarisatie plaatsen van herinnering
- Actief aanwijzingsbeleid op basis van BOB
- Uitdragen begrip Breda Nassaustad
- 3 x ErfgoedBrief Breda
- 1 x ErfgoedReeks Breda
- ErfgoedRapporten Breda

- Erfgoededucatie
- Open Monumentendag
- Dorpslinten en pleinenplan

2013

In het jaar 2013 worden de volgende producten geleverd op basis van de ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in context':

- Dendrochronologisch onderzoek in historische binnenstad
- Presentatie typologie Breda's woonhuis
- Uitdragen begrip Breda Nassaustad
- 3 x ErfgoedBrief Breda
- 1 x ErfgoedReeks Breda
- ErfgoedRapporten Breda
- Erfgoededucatie
- Open Monumentendag
- Herinrichtingsplan Baronielaan

2014

In het jaar 2014 worden de volgende producten geleverd op basis van de ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in context':

- Voorbereiden nieuwe erfgoedvisie
- Dendrochronologisch onderzoek in historische binnenstad
- Uitdragen begrip Breda Nassaustad
- 3 x ErfgoedBrief Breda
- 1 x ErfgoedReeks Breda
- ErfgoedRapporten Breda
- Erfgoededucatie
- Open Monumentendag

2015

In het jaar 2015 worden de volgende producten geleverd op basis van de ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in context':

- Vaststellen nieuwe erfgoedvisie
- Dendrochronologisch onderzoek in historische binnenstad
- Uitdragen begrip Breda Nassaustad
- 3 x ErfgoedBrief Breda
- 1 x ErfgoedReeks Breda
- ErfgoedRapporten Breda
- Erfgoededucatie
- Open Monumentendag

In het bovenstaande uitvoeringsprogrammering is nog geen rekening gehouden met een aantal 'verjaardagen' waar eventueel vanuit het Bureau Cultureel Erfgoed aandacht aan zou kunnen worden besteed en die van belang zijn voor de geschiedenis en identiteit van Breda:

In 2009:

700 jaar onderwijs in Breda
400 jaar Grote Toren
150 jaar fotografie in Breda

In 2010:

600 jaar Grote Kerk
200 jaar Napoleonswegen

In 2011:

Princenhage 750 jaar zelfstandig

In 2012:
800 jaar Haagdijk/Teteringsedijk
100 jaar Monumenten van Breda
100 jaar NAC

In 2014:
100 jaar Hero

In 2015:
500 jaar Mastbos

Ook van belang:
2017 - Herdenking 350 jaar Vrede van Breda
2018 - Breda, samen met overige B5-gemeenten Culturele Hoofdstad van Europa

C.2. Personele consequenties

Het huidige Bureau Cultureel Erfgoed omvat vijf structurele medewerkers, twee BSW-ers, een ID-kracht en een parttime in huurkracht. Van deze negen mensen is er één belast met monumenten- en culturele planologiebeleid (1,0 fte), zijn er twee (1,2 fte) belast met archeologiebeleid, is er één (1,0 fte) informatiserings- en depotbeheerder, is er één (1,0 fte) medewerker historie van de stad en vervullende overigen een rol in het verwerken van archeologisch opgravings- en vondstmateriaal. Het geheel staat onder leiding van een bureauhoofd die alle taken uitvoert die niet door zijn medewerkers kunnen worden gedaan.

Culturele planologie

De nadruk op culturele planologie, het verwerken van erfgoed in planvorming, maakt de invulling van het taakveld van een cultureel planoloog binnen RO noodzakelijk.

Aanwijzing monumenten

Het stuwmeer van de nog 186 aan te wijzen gemeentelijke monumenten was een taak van Bouw- en Woningtoezicht, doch met het vertrek van de functionaris in 2006, die dit onderwerp in zijn takenpakket had, kon het voornemen niet meer worden uitgevoerd. Dit probleem moet op korte termijn opgelost worden. Dat kan door korttijdelijke inhuur van een projectmedewerker. Na voltooiing van deze taak is het van belang voor 0,5 fte een medewerker structureel in dienst te nemen bij RO/BCE die tot taak krijgt de aanwijzingsprocedure van nieuwe (archeologische) monumenten in goede banen te leiden.

Restauratie/restauratiesubsidies

Door het wegvallen van de medewerker die zich ontfermde over restauratiesubsidies en contacten met het Nationaal restauratiefonds is een flinke achterstand ontstaan in het verwerken van aanvragen en begeleidingen. Een halve formatieplaats op jaarbasis is gewenst om dit beleidsonderdeel op voldoende wijze te kunnen ondersteunen.

Handhaving

Op basis van de nota 'gekoesterd karakter' is start gemaakt met de handhaving van momenten door de aanstelling van een inspecteur monumenten bij de afdeling Bouw- en Woningtoezicht. Om de doelstellingen van deze ErfgoedVisie 2008-2015 te halen zal een verdere intensivering van de handhaving noodzakelijk zijn. Het betreft: 1. de intensivering van handhaving op monumentenvergunningen; 2. toezicht op illegaal bouwen 3. het handhaven van de staat van de gemeentelijke monumenten en rijksmonumenten; 4. de handhaving van de archeologische zorgplicht zoals deze via het aanlegvergunningstelsel in de bestemmingplannen worden opgenomen.

1. Intensivering monumentenvergunningen. Om de ambities, zoals aangegeven bij de versterking van de rol van de inspecteur monumenten te realiseren, zal uitbreiding met een formatieplaats inspecteur monumenten en een halve formatieplaats voor de planbeoordeling van aanvragen noodzakelijk zijn. De kosten ad € 187.500,- (1,5 fte) kunnen worden

bekostigd uit de legesopbrengst “vergunningen BWT”, deze houden rechtstreeks verband met de dienstverlening in relatie tot de monumentenvergunningen.

2. Handhaving illegaal verbouwen monumenten. Dit is thans al onderdeel van de huidige handhavingstaak van de afdeling bouw- en woningtoezicht. Gelet op de ambities van het nieuwe beleid zal dit een hogere prioriteit dienen te krijgen. Vooralsnog zal hiervoor geen extra capaciteit noodzakelijk zijn, de afdeling beschikt thans over een zes-tal inspecteurs, die handhaving illegaal bouw en gebruik mede tot hun taak hebben.
3. Toezicht en handhaving staat (onderhoud) monumenten. Dit is een nieuwe taak; thans wordt alleen op basis van de Woningwet gehandhaafd, handhaving op basis van Monumentenwet en –verordening vraagt om een specifieke deskundigheid. Thans beschikt de gemeente Breda over 679 rijksmonumenten en het aantal gemeentelijke monumenten zal in de komende jaren groeien naar circa 400. Daar prioriteit bij gemeentelijke monumenten ligt zal de taak hierdoor in de komende jaren toenemen. Voor de handhaving is thans een formatieplaats voor de functie inspecteur monumenten noodzakelijk en dient uit te groeien tot twee formatieplaatsen m.i.v. 2010. Naast de technische aspecten zal ook juridische ondersteuning t.b.v. van bestuursdwangaanzeggingen noodzakelijk zijn. Daar bestuursdwang een laatste middel is zal deze ondersteuning vertraagd noodzakelijk zijn. In 2009 een halve formatieplaats en in 2010 een hele formatieplaats.
4. Handhaving archeologische zorgplicht. In de bestemmingsplannen wordt een aanlegvergunningstelsel opgenomen om archeologische verstoringen te kunnen handhaven. De werkzaamheden die hier uit voortvloeien kunnen worden ondergebracht bij de vergunningverleners en toezichthouders van afdeling bouw- en woningtoezicht. De inhoudelijke beoordeling of vergunning verleend kan worden geschiedt door het bureau Cultureel erfgoed. Vooralsnog wordt ingeschat dat deze werkzaamheden in totaliteit een formatieplaats in beslag nemen. De kosten ad € 125.000,- kunnen worden bekostigd uit de leges “vergunningen BWT”, deze houden rechtstreeks verband met de dienstverlening in relatie tot de monumentenvergunningen. Voor de aanlegvergunningen worden leges in rekening gebracht.

Kostendekkendheid leges. Voor de kostendekkendheid van de leges is er vanuit gegaan dat alle leges voor alle vergunningen die door de afdeling BWT worden uitgevoerd tezamen kostendekkend zijn. Al bij de invoering van het huidige tarievenstelsel is de leges voor de monumentenvergunning afgetopt omdat door de samenloop met de verplichte bouwvergunning het totaal aan leges hoog uitvalt omdat verbouwingen van monumenten altijd duurder zijn dan gewone bouwwerken. Of het huidige legestartief voor een aanlegvergunning (we kennen met ingang van 2008 een tarief voor binnen en buiten de bebouwde) voldoende is afgestemd op de archeologische aanlegvergunningen wordt t.z.t. bij de invoering van het vergunningstelsel bekeken worden. Mogelijk dat de grootte van het te verstoren gebied een grondslag dient te zijn.

Archeologie

Het herinvoeren van een eigen gemeentelijke opgravingseenheid voor drie jaar beoogt het in dienst nemen van een veldarcheoloog en een veldtechnicus. Deze worden ingezet voor noodonderzoeken en regulier onderzoek, waardoor zij rendabel kunnen werken.

Beleidsondersteuning

In korte tijd is het taakveld cultureel erfgoed uitgegroeid van een kleine sectorale eenheid naar een niet meer weg te denken factor binnen het gemeentelijke apparaat. De formatie van de eenheid heeft hierin echter geen gelijke pas gehouden, waardoor heel veel administratieve zaken noodgedwongen blijven liggen. Alleen al in de sfeer van archeologische afhandeling is er voor 1,5 fte werk te verrichten dat nu door 1 fte wordt gedaan. Ook op het gebied van monumenten, bouwhistorie en cultuurhistorie wordt een beleidsondersteunende medewerker node gemist. In totaal ligt er werk voor 1 fte.

Educatief medewerker

Bij de realisatie van de ErfgoedHal of het ErfgoedHuis Breda wordt tevens voorzien in de lang gekoesterde wens tot erfgoededucatie. Hiervoor is een educatief medewerker noodzakelijk. Voor het levend erfgoed zal door Natuur en Milieueducatie materiaal worden ontwikkeld.

3. Financiële consequenties

1,5 miljoen uit collegeprogramma 'Kiezen voor elkaar'

Bij aantreden van het huidige college van B&W is voor taakveld 18 (Architectuur en Monumenten) € 1.500.000,- beschikbaar gesteld, dat door middel van omslagen kan worden verdeeld over de budgetjaren 2007-2010. Middels het besluit van het college van 19 juni 2007 is het budget voor 2007 verdeeld voor een bedrag van € 390.000,-. Het resterende bedrag, ad € 1.110.000,- kan in de periode 2008-2010 alsnog worden in gezet. Als bijlage van de omslag zal een indicatief overzicht van alle overige, financiële consequenties, zijn opgenomen.

Bijlagen

Bijlage 1: Begrippenlijst

Archeologische waarden: wanneer op basis van een uitgevoerd archeologisch vooronderzoek duidelijke aanwijzingen zijn voor waardevolle en dus behoudenswaardige overblijfselen uit het verleden.

Archeologische verwachtingen: op basis van al uitgevoerd archeologisch (voor)onderzoek op bepaalde geomorfologische ondergronden is het mogelijk een voorspelling te doen over potentieel aanwezige archeologische waarden op andere terreinen met dezelfde geomorfologische achtergrond. Aangezien directe gegevens over deze terreinen ontbreken, kan niet worden gesproken van aanwezige waarden, dus hebben we het over verwachtingen.

Archeologisch informatiesysteem: database waarin alle informatie over archeologische onderzoeken is opgeslagen. Dit wordt omgebouwd tot een compleet Erfgoed Informatiesysteem.

Beschermde monumenten: terreinen, gebouwen en complexen die wettelijk zijn beschermd (en dus zijn aangewezen) op basis van de Monumentenwet 1988 (rijksmonumenten) of die zijn beschermd en aangewezen op basis van de gemeentelijke Monumentenverordening (gemeentelijke monumenten).

Beschermenswaardig: terreinen, objecten en complexen komen voor bescherming als monument in aanmerking als zij hoog scoren op de 'Erfgoedmeetlat Breda'.

BOB (Bouwhistorisch Onderzoek Binnenstad): project om de gehele historische binnenstad van Breda binnen de vesten aan een bouwhistorisch onderzoek te onderwerpen.

Bouwhistorie: de geschiedenis van een pand is af te lezen uit de sporen van bouw en verbouw. Deze sporen zijn inzichtelijk te maken met een bouwhistorisch onderzoek.

Bouwhistorische opnames: een zwaardere toets van een bouwhistorisch onderzoek

Bouwhistorische verkenningen: een lichte toets van een bouwhistorisch onderzoek

Cultuur: De wijze waarop gemeenschappen hun uitdagingen ten aanzien van primaire levensbehoeften benaderen en oplossen, afhankelijk van factoren als tijd, ruimte en kennis. Deze oplossingen vormen een systeem, ofwel de cultuur van de gemeenschap, waaraan men in mystieke of materiële zin uiting kan geven. Datgene wat wij vaak 'cultuur' noemen (bouwkunst, literatuur, etc.) vormt de materiële afspiegeling van het geheel van normen en waarden van de groep.

Culturele planologie: Het volwaardig inzetten van cultuur(historie) in ruimtelijke processen. Hierbij is cultuurhistorie de oudste laag is in het rijtje verleden-heden-toekomst en daarmee de basis voor iedere ruimtelijke ontwikkeling. Centraal bij de ruimtelijke ontwikkeling staat de identiteit van de plek; behoudt en versterking van bestaande identiteitsdragers en toevoeging van nieuwe identiteitsdragers. Culturele planologie gaat ook over de inzet van nieuwe cultuur in het inrichtingsproces.

Cultuurhistorische waarden: er is sprake van cultuurhistorische waarden wanneer uit de cultuurhistorische inventarisatie blijkt dat het om waardevolle en dus behoudenswaardige relictten (overblijfselen) uit het verleden gaat.

LOAB / Lokale OnderzoeksAgenda Breda: bevat de huidige kennis van het erfgoed in de gemeente Breda en de daarop van toepassing zijnde vraagstellingen, die een leidraad kunnen vormen voor toekomstig onderzoek naar onderdelen van het erfgoed.

Monumentale (sierende) elementen: objecten, geen gebouwen, die vanwege hun bijdrage aan de identiteit van de stad een monumentstatus hebben of waardig zijn.

Monumentale waarden: er is sprake van monumentale waarden wanneer terreinen, objecten en complexen goed bewaarde en aanwezige dragers van de cultuurhistorische identiteit bevatten.

Niet-destructieve technieken: archeologische onderzoekstechnieken waarbij de bodem niet verstoord wordt. Te denken valt aan luchtfotografie, grondradar, elektrische of elektromagnetische weerstandsmetingen.

Proefsleuven: archeologisch vooronderzoek in de gemeente Breda vindt altijd plaats via proefsleuven. Deze circa vier meter brede sleuven worden getrokken over 7-10% van een te ontwikkelen locatie met als doel het vaststellen van eventueel aanwezige archeologische waarden.

Bijlage 2: Oude nota's

De leeftijd van de architectuur- en archeologienota's is groot. Dit betekent dat er in de tussentijdse periode grote veranderingen in het denken over deze beleidsterreinen heeft plaatsgevonden. De BeleidsVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in Context' benoemt voor deze beleidsterreinen veel nieuwe uitgangspunten.

De monumentennota uit 2001 is aanmerkelijk jonger. Hierdoor zijn veel uitgangspunten van die nota nog steeds actueel. De BeleidsVisie 'Erfgoed in Context' benoemt voor dit beleidsterrein aanmerkelijk minder nieuwe uitgangspunten dan bij de architectuur- en archeologienota.

'Architectuurbeleid' 1992

De nota 'Architectuurbeleid' geeft kaders voor het architectuurbeleid vanaf 1992. Hieronder staan de speerpunten uit deze nota, waarbij per speerpunt is aangegeven wat hiermee gedaan is en op welke wijze het speerpunt past binnen 'Erfgoed in Context'.

1. Ruimtelijk beleid

Integreer de verschillende ontwerpactiviteiten

In toenemende mate zijn de verschillende ontwerpactiviteiten gaan samenwerken. Door programma's zal 'Taal van de Stad' is ook de samenwerking met de toetsers, makers en beheerders verbeterd. Ontwikkelde werkwijzen zullen worden gecontinueerd.

Stel een stimuleringsfonds architectonische kwaliteit in

Een dergelijk fonds is nooit opgericht.

Ontwerp heldere procedures voorgemeentelijke stedenbouwkundige projecten en voor de behandeling van bouwinitiatieven

Er zijn procedures ontworpen en deze zullen ook de komende jaren worden gebruikt.

2. Architectuur als culturele opgave

Stel een bureau Welstand-, Architectuur- en Monumentenbeleid in

In de periode 1993 tot en met 2001 heeft bureau WAM gefunctioneerd, daarna is het samengegaan met Bouw- en Woningtoezicht. Bij de oprichting van de vakdirectie Cultuur in 2003 is een scheiding aangebracht tussen beleid (bij Cultuur) en uitvoering (bij Stadsontwikkeling). Sinds mei 2007 zijn de beleidsactiviteiten ondergebracht bij de Directie Ruimtelijke Ontwikkeling.

Stel een gemeentelijke architectuurprijs in

Er is een gemeentelijke architectuurprijs ingevoerd. Na de oprichting van Gebouw F, het lokale architectuurinstituut, is de organisatie daar ondergebracht Gebouw F organiseert nog steeds eens in de 3 jaar een architectuurprijs.

Breng belangrijke bouwplannen ter kennis van de politiek

Middels de staf is steeds de verantwoordelijk wethouder op de hoogte van belangrijke bouwplannen. Waar nodig zijn bouwplannen ook ter kennisname gebracht aan de raadscommissie. Deze werkwijze wordt gecontinueerd.

Voer voor openbare gebouwen een breed debat over alle kwaliteitsaspecten in

Sinds de oprichting van Gebouw F, het lokale architectuurinstituut worden dergelijke debatten georganiseerd door Gebouw F. Dit zal worden gecontinueerd.

Onderzoek de mogelijkheid van een stadsbouwmeester

Na onderzoek is gekozen om geen stadsbouwmeester aan te stellen. Ook na invoering van de nieuwe Woningwet in 2003 is gekozen om de toetsing van bouwplannen t.a.v. welstandaspecten over te laten aan een commissie (Welstand en Monumenten) en hier niet een stadsbouwmeester voor aan te stellen.

3. Welstandsbeleid

Stel één commissie in die adviseert over het Welstand-, Architectuur- en Monumentenbeleid met ambtelijke ondersteuning

Vanaf 1993 heeft de commissie Welstand Architectuur en Monumenten gefunctioneerd. Na de invoering van de nieuwe Woningwet in 2003 is een splitsing gemaakt tussen de wettelijke taken (welstandsadvisering en monumentenadvisering) en de niet-wettelijke taken (kwaliteitsborging op het hogere schaalniveau dan welstand en bevordering van de kwaliteit van architectuur boven het niveau van welstand. Het functioneren van twee separate commissies zal in 2008 worden geëvalueerd.

Voeg zo nodig leden toe voor een specifiek project

Voor complexe project, zoals bijvoorbeeld de herstructurering van Heuvel, is aan de commissie WAM een supervisor toegevoegd. Na de invoering van de nieuwe Woningwet in 2003 is dit opgrond van het wettelijk kader niet meer mogelijk.

Objectiveer de beoordelingscriteria

In 1997 is de eerste Welstandsnota opgeleverd die objectieve criteria beschrijft. De nieuwe Woningwet van 2003 stelt een dergelijke nota verplicht. Omdat de Woningwet tevens kaders stelt ten aanzien van de opzet van de Welstandsnota is deze in 2003 en 2004 algeheel herzien.

4. Openbare ruimte

Richt een gemeentelijk coördinatiepunt in voor de vormgeving en inrichting van het openbaar gebied

Binnen de directie Buitenruimte zijn alle verantwoordelijkheden ten aanzien van de openbare ruimte ondergebracht. Hiermee is de noodzaak van een coördinatiepunt verdwenen

Vraag welstand advies bij ingrepen in de openbare ruimte

De commissie WAM heeft vanaf 1993 geadviseerd bij plannen voor de openbare ruimte. Sinds 2003 is deze rol overgenomen door de commissie Architectuur en Stedenbouw. Deze werkwijze zal worden gecontinueerd.

Start een voorbeeldproject openbare ruimte in de binnenstad

In de jaren negentig van de vorige eeuw is de gehele openbare ruimte van het historische stadshart heringericht.

5. Samenwerking

Wend overeenkomsten met derden aan om het architectuurbeleid te effectueren

Centraal hierin staat de wens om te komen tot kwalitatieve architectuur. Hierin spelen vooral de welstandsnota('s) en beeldkwaliteitsplannen een belangrijke rol. Bij overeenkomsten met derden wordt naar deze middelen verwezen.

Hanteer heldere uitgangspunten ten aanzien van samenwerking bij grote projecten

Er zijn procedures ontworpen en deze zullen ook de komende jaren worden gebruikt.

'Archeologie in Breda' 1992

De nota 'Archeologie in Breda' geeft kaders voor het archeologiebeleid vanaf 1992. Hieronder staan de speerpunten uit deze nota, waarbij per speerpunt is aangegeven wat hiermee gedaan is en op welke wijze het speerpunt past binnen 'Erfgoed in Context'.

Inlopen achterstanden in depotbeheer

De in de jaren tachtig van de vorige eeuw ontstane achterstanden zijn ingelopen.

Inlopen achterstanden in uitwerking van onderzoeken

Een groot aantal onderzoeken zijn uitgewerkt. Hierbij moet worden geconstateerd dat de beschikbaarheid van informatie en personele wisselingen onderzoeken niet altijd zijn uitgewerkt op het niveau dat wenselijk is. Dit moet als een gegeven worden beschouwd. Enkele grote onderzoeken wachten nog op uitwerking en evaluatie.

Prioriteitsstelling onderzoek opstellen

De grootte van de afdeling heeft het in de periode tussen 1992 en 2003 noodzakelijk gemaakt om keuzes te maken welke onderzoeken worden uitgevoerd. Hierbij is veel aandacht uitgegaan naar de transformatie van het landelijk gebied in Breda-West tot onder andere bedrijventerrein (omgeving NAC-stadion) en de werkzaamheden aan de HSL. Gevolg hiervan dat in deze periode weinig onderzoek is gedaan in de historische kernen.

Na oprichting van de vakdirectie Cultuur in 2003 is een andere methodiek van bekostiging van archeologisch onderzoek ingevoerd. Bovendien bepaalde de interim-wetgeving m.b.t. archeologie dat onderzoek vaker noodzakelijk was.

Automatisering van documentatiewerk

Sinds 1992 is gewerkt aan een steeds verdergaande automatisering. Inmiddels is voor intern gebruik een archeologisch informatiesysteem (AIS) nagenoeg operationeel. De relevante data voor het grote publiek zijn toegankelijk via internet.

Uitvoering van onderzoek als basis voor kennisoverdracht

Middels lezingen, tentoonstellingen, rondleidingen en adviezen aan diverse organisaties is gestreefd naar kennisoverdracht. Dit is na de oprichting van de vakdirectie Cultuur in 2003 geïntensiveerd.

'Gekoesterd Karakter' 2001

De nota 'Gekoesterd Karakter' geeft kaders voor het monumentenbeleid voor de periode 2001 tot en met 2006. Hieronder staan de speerpunten uit deze nota, waarbij per speerpunt is aangegeven wat hiermee in afgelopen jaren gedaan is en op welke wijze het speerpunt past binnen de ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in Context'.

1. Meer kennis van cultuurhistorische waarden

Snelle schouw binnenstadspanen / overige ensembles

In 2001 heeft de gemeenteraad ingestemd met de uitvoering van het Bouwhistorisch Onderzoek Binnenstad. In de periode 2002 tot en met 2006 zijn 6 bouwblokken en 20 losse objecten bouwhistorisch onderzocht. Na het vertrek van de projectleider van het Bouwhistorisch Onderzoek Binnenstad is het project stil komen te liggen.

Het project Bouwhistorisch Onderzoek Binnenstad zal opnieuw worden opgestart. Met het resterende budget is het mogelijk om de binnenstad in een periode van 4 jaar af te ronden. Indien gewenst kan dit met extra middelen zelfs nog in de huidige collegeperiode worden gedaan. Na afronding van de binnenstad zullen de overige ensembles worden onderzocht

Cultuurhistorische atlas/website

Sinds 2006 zijn het Archeologisch Informatie Systeem en de interactieve website Archeoweb Breda operationeel. De gegevens van gebouwde monumenten zijn ondergebracht in een

database en er is een GIS-kaart met alle gebouwde monumenten gemaakt. De komende jaren zullen het Archeologisch Informatie Systeem en de interactieve website Archeoweb Breda worden omgebouwd tot het Erfgoed Informatie Systeem en Erfgoedweb Breda. Hierin zullen de monumentendatabase en monumentenkaarten worden geïntegreerd.

2. Verbeterde inbreng in planprocessen

Opstellen cultuurhistorische verkenningen en effectrapportages

Sinds de oprichting van Bureau Cultureel Erfgoed zijn jaarlijks circa 35 Cultuurhistorische verkenningen in de vorm van Erfgoedadviezen ten behoeve van bestemmingsplannen of ontwikkelingen uitgevoerd. In deze verkenningen zijn tevens adviezen opgenomen hoe om te gaan met het beschreven erfgoed. Cultuurhistorische effectrapportages zijn als onderdeel van de uitgevoerde Milieu Effect Rapportages voor het beleidsveld archeologie uitgevoerd. De werkwijze met Erfgoedadviezen zal worden gecontinueerd en bij grootschalige planontwikkeling worden uitgebreid tot Cultuurhistorische Effectrapportages.

Opstellen regieplannen

Er zijn geen regieplannen opgesteld waar monumentenzorg een bijzondere rol in heeft gespeeld. Erfgoed in Context voorziet in een nadrukkelijke inzet van cultuurhistorie in de ruimtelijke ontwikkeling (culturele planologie). Dit maakt het opstellen van regieplannen waardevol voor het culturele erfgoed.

Aanstellen derde monumentdeskundige

In 2001 functioneerde de commissie Welstand, Architectuur en Monumenten met twee monumentdeskundigen (bouwhistoricus en restauratiearchitect) die om de beurt deelnamen aan de commissievergadering. Hierdoor bestond onduidelijkheid bij plannen die meerdere keren in de commissie werden behandeld. Na vaststelling van de nota 'Gekoesterd Karakter' namen beide monumentdeskundigen aan alle vergaderingen deel. Het aanstellen van een derde monumentdeskundige werd achterhaald door de nieuwe opzet van de commissie Welstand en Monumenten enerzijds en de commissie Architectuur en Stedenbouw anderzijds. De huidige commissie Welstand en Monumenten heeft vijf leden, waarvan twee monumentdeskundigen (kunsthistoricus en restauratiearchitect). Op het eerste gezicht is hiermee een voldoende vertegenwoordiging op het gebied van cultureel erfgoed in de commissie aanwezig. De ambities van de ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in Context' maakt het echter nodig om tenminste een archeoloog en een monumentdeskundige aan de commissie toe te voegen.

3. Effectievere juridische bescherming

Aanpassen bestemmingsplan Binnenstad/gemeentelijke Monumentenverordening

De noodzaak van aanpassing was vooral gelegen in de mate van bescherming van het beschermde stadsgezicht. In 2001 is geconcludeerd dat een deel van de gewenste bescherming ondergebracht kan worden in de welstandsnota. Verder is de Monumentenverordening aangepast. Voor de uitbreiding van het stadsgezicht dat nu in procedure is zal een nieuw bestemmingsplan Binnenstad worden geschreven. Hierin krijgt het beschermde stadsgezicht nadrukkelijk aandacht. Door een dubbelbestemming worden beschermingsmaatregelen hard gemaakt. Ook zal de Monumentenverordening opnieuw worden aangepast. Naast bescherming van de waarden van het beschermde stadsgezicht worden archeologie en boerderijen in het buitengebied ook in het bestemmingsplan beschermd.

4. Actievere benadering van eigenaren

Handhavingsbeleid Bouw en Woningtoezicht

Het handhavingsbeleid van bouw- en woningtoezicht richtte zich afgelopen jaren enkel op de Woningwet. Hiermee ligt de nadruk op handhaving van het toetsingkader van de bouwvergunning; bestemmingsplan, bouwbesluit, bouwverordening en welstand. Voor monumenten zal ook de mogelijkheid ontstaan om handhavend op te treden ten aanzien van het toetsingkader van de Monumentenwet 1988 en de Monumentenverordening. Hierbij spelen de monumentale, bouwhistorische of archeologische waarden een nadrukkelijke rol.

Bestedingsvoorstel gemeentelijke middelen opstellen

Sinds 2001 wordt gewerkt met een meerjarenplanning voor de inzet van gelden Architectuur en Monumenten. De laatste meerjarenplanning is beëindigd in 2006. Voor het jaar 2007 is slecht voor 1 jaar een voorstel gedaan, omdat de in het collegeakkoord 'Kiezen voor Elkaar!' beschikbare middelen voor de jaren 2008 tot en met 2010 worden gekoppeld aan de ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in Context'.

Voorstel opnieuw positioneren NV Stadsherstel

In de periode 2001 tot 2007 is met tussenpozen gewerkt aan een nieuwe samenwerking tussen de gemeente Breda en de NV Stadsherstel. Belangrijk uitgangspunt voor de NV Stadsherstel was steeds voldoende omvang van het eigendom. De groei hiervan was echter beperkt door de beschikbare middelen. Voorjaar 2007 zijn extra middelen beschikbaar gesteld door de gemeente Breda en andere aandeelhouders. Hierdoor zal NV Stadsherstel kunnen groeien.

Opstellen beleidsplan Sierende elementen

Er bestaat een beleidsplan sierende elementen. Hier wordt reeds een aantal jaren uitvoering aan gegeven. In 2007 is gestart met een evaluatie van het beleidsplan sierende elementen. Aan de hand van de uitkomsten hiervan en de in de nota 'Erfgoed in Context' beschreven uitgangspunten zal een nieuw beleidsplan sierende elementen worden opgesteld.

Opstellen 'kanjerplan'

Aan de hand van de in 2001 uitgevoerde behoefteanalyse is een bestedingsvoorstel voor alle gelden voor het werkveld monumenten opgesteld. Dit is in 2001 door de raad vastgesteld. Het bestedingsvoorstel bevatte gemeentelijke gelden (zie Bestedingsvoorstel gemeentelijke middelen) en rijksmiddelen. In 2004 is een nieuw geactualiseerd voorstel voor de besteding van de monumentengelden door de raad vastgesteld. In de periode tussen 2001 en 2007 zijn aan de hand van de meerjarenplannen ruim 100 monumenten met subsidie gerestaureerd. Hiervan passen er 12 in de categorie kanjers (grootschalige restauraties).

Stimulering onderhoud (gemeentelijke) monumenten in particulier bezit

Contacten met eigenaren hebben geleid tot een toename van onderhoud van monumenten. Voor een stelselmatig onderzoek naar de bouwkundige staat was onvoldoende capaciteit. In de ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in Context' wordt voorgesteld om alle gemeentelijke monumenten eens in de twee jaar door de Monumentenwacht te laten onderzoeken. Indien de resultaten van deze onderzoeken hier aanleiding toe geven zal de eigenaar worden aangesproken op zijn 'onderhoudsplicht'. Indien dit geen resultaat oplevert zal de eigenaar op grond van de gemeentelijke Monumentenverordening worden aangeschreven.

5. Intensievere begeleiding restauraties

In 2001 is een inspecteur Monumenten aangesteld bij Bouw- en Woningtoezicht. Na aanvankelijk voor 100% monumentprojecten te hebben begeleid ontstond door werkdruk bij Bouw- en Woningtoezicht de noodzaak de inspecteur monumenten ook in te zetten voor niet-monumentprojecten. Het is noodzakelijk om deze situatie op te heffen. De huidige hoeveelheid monumentprojecten maakt het noodzakelijk om de capaciteit terug te brengen naar 1,0 fte. De toename van monumenten en de extra taken ten aanzien van handhaving maakt op termijn een verdere uitbreiding noodzakelijk.

6. Efficiëntere inzet van geldelijke steun

Afwegingscriteria

De nota 'Gekoesterd karakter' benoemt afwegingscriteria voor de inzet van geldelijke steun. Deze criteria zijn gebruikt bij het opstellen van de meerjarenplanning van de inzet van middelen. De afwegingscriteria zullen ook na vaststelling van de ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in Context' worden gebruikt.

Restauratieplanning

Al enige malen is de meerjarenplanning beschreven.

Revolving fund ten behoeve van onderhoud

Gedurende de looptijd van de nota 'Gekoesterd karakter' zijn de landelijke en provinciale regelingen voor het subsidiëren van monumenten gewijzigd. Een gelijktijdige wijziging van de gemeentelijke regeling maakt het vrijwel onwerkbaar. De ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in Context' voorziet in een gefaseerde invoering van een revolving fund. Na de volledige invoering van het revolving fund zal het niet meer noodzakelijk zijn om jaarlijks gelden te reserveren voor monumentrestauraties.

Aankoop en herontwikkeling

De gemeente heeft zelf geen monumenten aangekocht om te ontwikkelen. Wel zijn in de periode restauraties en onderzoeken naar herontwikkeling van monumenten in gemeentelijk eigendom gedaan. De gemeente Breda gaat geen actief aankoop- en herontwikkelingsbeleid voor monumenten voeren.

7. Draagvlak en overlegstructuur

Afstemming van activiteiten tussen de Bredase professionele organisaties

Afstemming van de activiteiten tussen de verschillende gemeentelijke en niet-gemeentelijke organisaties vindt in toenemende mate plaats. Hierbij is een versterking van doelen geconstateerd. Afstemming zal worden gecontinueerd.

Goede overlegstructuur met het particulier initiatief.

Tot 2006 heeft de Klankbordgroep Monumenten Breda gefunctioneerd als klankbord voor de verantwoordelijk wethouder en het ambtelijk apparaat. Andere inzichten over hoe om te gaan met enkele gemeentelijke projecten en het ontbreken van borging van de visie van de Klankbordgroep Monumenten Breda heeft geleid tot de opheffing van deze klankbord. Hiermee is het gestructureerd overleg met het particulier initiatief komen te vervallen. De ErfgoedVisie Breda 2008-2015 'Erfgoed in Context' voorziet in de oprichting van een ErfgoedTafel, waarbij al het particulier initiatief op het gebied van erfgoed met het ambtelijk apparaat zaken die het erfgoed aangaan zullen bespreken. Met het particulier initiatief samen zal worden bekeken welke onderwerpen aan deze erfgoedtafel zullen worden besproken. kundige waarden, archeologie, (moderne) architectuur, historische bouwkunst, historische geografie, historisch blauw en groen en historische stedenbouw, inclusief de openbare ruimte.

Bijlage 3: Archeologie in Breda

Bevoegd gezag

Op basis van een besluit van het college van BenW en het besluit tot het doorgeven van de volmacht door de Directieraad op 19 september 2006 berust vanaf 1 januari 2007 het bevoegd gezag voor het uitoefenen van een aantal bevoegdheden bij de gemeentelijk archeoloog. Deze bevoegdheden zijn:

1. het beoordelen van aangeleverde Programma's van Eisen inzake archeologisch (voor)onderzoek
2. het beoordelen van Plannen van Aanpak inzake archeologisch (voor)onderzoek
3. het beoordelen van offertes voor het doen van archeologisch (voor)onderzoek
4. het beoordelen van opgestelde rapportages betreffende uitgevoerd archeologisch (voor)onderzoek

Archeologisch onderzoek

De archeologie maakt de komende jaren een grote bloei door vanwege de eisen die de nieuwe Wet op de archeologische monumentenzorg stelt aan het beschermen en/of onderzoeken van waardevolle archeologische terreinen. Door nieuwe gebieden te ontwikkelen, te herstructureren of te transformeren, neemt de vraag naar kwalitatief hoogstaand archeologisch onderzoek toe. Zeker sinds de boeken 'Bredase akkers eeuwenoud' en 'Witte vlekken ingekleurd' aantonen dat het grondgebied van de gemeente Breda niet bestaat uit een 'witte vlek' in archeologisch opzicht, maar dat er sprake is van veel terreinen met een (middel)hoge archeologische verwachting. Eerder is al aangegeven dat gebieden waar die hoge waarden ook daadwerkelijk kunnen worden aangetoond, een wettelijke bescherming dienen te krijgen, van rijks- of van gemeentewege. Desondanks zal een groot aantal bodemingrepen nog steeds gepaard moeten gaan met goed archeologisch onderzoek, ingebed in een lokaal/regionaal onderzoekskader, de onderzoeksagenda. Kennis van de lokale/regionale archeologie is daarom een vereiste. Deze kennis is onvoldoende te vinden bij archeologische opgravingsbedrijven, wel bij de eigen archeologen van de gemeente. Vandaar dat Breda al 25 jaar een opgravingsvergunning heeft.

Vanuit de gedachte dat het historisch besef van de eigen leefomgeving een belangrijke kwaliteit is, legt de nieuwe Wet op de Archeologische Monumentenzorg nadruk op het beleefbaar en beschikbaar maken van de resultaten van archeologisch onderzoek aan het publiek. Bureau Cultureel Erfgoed wil hieraan bijdragen door het vertalen van archeologische en cultuurhistorische informatie voor publiek, zoals open dagen bij opgravingen, toeristische en recreatieve routes met infoborden, publicaties, en het faciliteren en ondersteunen van amateurarcheologen en heemkundekringen.

Archeologisch onderzoek in de gemeente Breda kan actief bijdragen aan het opvullen van leemten in de wetenschappelijke kennis over de bewoningsgeschiedenis en ontwikkeling van het cultuurlandschap. Niet alleen vanuit lokaal perspectief, maar ook in regionaal verband is kennis over het verleden van Breda belangrijk. Breda speelde namelijk als Nassaustad een cruciale rol in dat verleden en is dus belangrijk voor het vergelijken van tal van culturele verschijnselen in de regio. Daarnaast is kennis over het Bredase verleden van belang op het niveau van het Zuid-Nederlandse dekzandgebied als geheel, zoals geformuleerd in universitaire onderzoeksprogramma's zoals het 'Zuid-Nederland project' en de Nederlandse Onderzoekagenda Archeologie

De verstoorder betaalt

In de gemeente Breda wordt het principe 'de verstoorder betaalt' gehanteerd. Het uitgangspunt van het nieuwe rijksbeleid voor archeologie is dat gemeenten een grotere autonomie krijgen in het financieel en beleidsmatig vormgeven van de archeologische monumentenzorg.

Het gaat daarbij in hoofdzaak om bevoegdheden: de gemeente krijgt de mogelijkheid om – via het veroorzakersprincipe- bodemverstoorders te laten meebetalen aan de schade die zij toebrengen aan het archeologische erfgoed in de bodem. Initiatiefnemers van bodemverstorende activiteiten kunnen verplicht worden om de kosten van archeologisch onderzoek te dragen. De gemeente Breda als bevoegd gezag geeft daarbij via het Programma van Eisen aan hoe dat onderzoek verricht dient te worden. De soms hoge kosten die gemoeid kunnen zijn met archeologisch onderzoek vormen een belangrijk argument om archeologische waarden in de bodem te laten zitten, bijvoorbeeld na planaanpassing. Tot de kosten van een archeologisch (voor)onderzoek worden gerekend:

- Personeelskosten (van projectleider, logistiek, archeologen, veldtechnici en evt. reiskosten)
- Machinekosten
- Vaste kosten die samenhangen met het uitzetten van het meetsysteem, accommodatie, opslag en vervoer, materiaal- en afschrijvingskosten
- Editing en rapportage (inclusief projectleider, archeologen, digitaliseringskosten, opmaakkosten en kosten voor de vondstverwerking)
- Kosten voor eventueel specialistisch onderzoek (archeobotanisch onderzoek, bodemkundig onderzoek, dendrochronologisch onderzoek, daterend onderzoek via C14 -of andere natuurwetenschappelijke methode, fysisch antropologisch onderzoek, vondstenanalyse, conservering)
- PR en publicatiekosten
- Opslagkosten

Het staat de initiatiefnemer van ruimtelijke ingrepen vrij om voor de uitvoering van alle vormen van archeologisch onderzoek zelf een keuze te maken uit de (erkende) aanbieders op de archeologische markt, waaronder de eigen gemeentelijke archeologische uitvoerder. Bij de uitvoering van alle vormen van archeologisch onderzoek ziet de gemeente Breda er in haar rol van bevoegd gezag en als opgravingbevoegde instantie, echter op toe dat bij de uitvoering van alle vormen van archeologisch onderzoek wordt gewerkt conform de geldende versie van de **Kwaliteitsnorm Nederlandse archeologie (KNA)** en de richtlijnen vervat in het Handboek Archeologie Breda of het Programma van Eisen van de gemeente Breda.

Vrijwilligers

Archeologisch onderzoek zoals dat in Breda de laatste 25 jaar is uitgevoerd, is slechts mogelijk geweest dank zij de hulp van **vrijwilligers**. Sinds de aanstelling van de eerste gemeentelijke archeoloog in 1981 werken zij mee aan de gemeentelijke archeologie. Een groeiend aantal mensen toont belangstelling voor de archeologie in de gemeente Breda. Het is een vorm van vrijetijdsbesteding met zowel een wetenschappelijke als maatschappelijke kant. Het Bureau Cultureel Erfgoed heeft 30 vrijwilligers die onder begeleiding van de vaste medewerkers werkzaamheden uitvoeren, zoals deelname aan opgravingen en het verwerken van vondstmateriaal. Enkele zijn daarbij zelfs uitgegroeid tot echte vakspecialisten. De archeologische vrijwilligers spelen dan ook een belangrijke rol in de vergroting van het maatschappelijk draagvlak van het verleden van Breda.

Archeologiewijzer

Om duidelijkheid aan ontwikkelende partijen te geven wat de noodzakelijke stappen zijn met betrekking tot de archeologie is een archeologiewijzer ontwikkeld. De tekst hiervan is hieronder opgenomen.

“U heeft een ontwikkeling lopen in het kader van het bestemmingsplan, artikel 19 of aanvraag tot bouwvergunning. Het kan zijn dat onder de Herziene Monumentenwet 1988, van kracht per 1 september 2007, in uw aanvraag ook aandacht moet worden besteed aan het aspect archeologie

Om u hierin de weg te wijzen heeft het Bureau Cultureel Erfgoed, uw aanspreekpunt bij de gemeente voor alle zaken die verband houden met archeologie, cultuurhistorische waarden en (gebouwde) monumenten, deze archeologiewijzer opgesteld. Middels een eenvoudig stappenschema kunt u op basis van deze wijzer nagaan in hoeverre archeologie in uw plangebied kan gaan spelen. Ook geeft deze wijzer u te allen tijde gaande het proces en de

onderzoeken in welke fase uw ontwikkeling zich bevindt en wat u nog kunt of mag verwachten.

De archeologiewijzer is geschreven op basis van de genoemde wet en de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie en is up-to-date totdat één van beide gewijzigd worden. Indien dat het geval is zal de archeologiewijzer worden aangepast en is deze versie niet langer van kracht. Dit om onduidelijkheden of fouten in de procedures voor alle betrokken partijen zoveel mogelijk te voorkomen.

Als u een aantal gegevens bij de hand heeft kunt u in enkele minuten al helder krijgen wat de door u te volgen stappen zijn. Enkele van deze gegevens dient u bij ons op te vragen (aard van de verwachting op de archeologische beleidsadvieskaart). Ten overvloede merken wij op dat de hieronder beschreven stappen dienen te worden gezet door personen die voldoen aan de eisen voor de betreffende actoren binnen de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (huidige versie 3.1).

U dient voor het raadplegen van deze archeologiewijzer over de volgende gegevens te beschikken:

1. Een kaartje waarop de exacte plangebiedbegrenzing voor uw ontwikkeling staat aangegeven. Idealiter is dit een kadastrale tekening met alle percelen die betrokken worden in u aanvraag in het kader van de Ruimtelijke Ordening.
2. Wat is de aard van uw ontwikkeling?
Kies daarbij uit: sloop en nieuwbouw, nieuwbouw op onbebouwd terrein of gedeeltelijke sloop en gedeeltelijke nieuwbouw
3. De oppervlakte van het totale plangebied en de oppervlakte van totaal te bebouwen gebied. De eerste maat is de maat van alle betrokken perceelsnummers en de tweede maat is de maat van de locatie waar u voornemens bent te gaan bouwen of anderszins te ontwikkelen.
4. De diepte van de voorgenomen verstoring. Geef deze aan in globale meters min maaiveld of vermeldt als u alleen bovengrondse ingrepen verwacht dat ook aan. Dit kan van invloed zijn op het uiteindelijk te volgen onderzoekstraject.
5. De termijn waarop uw ontwikkeling gaat spelen, m.a.w. waar bevindt u zich in de procedure?
6. Zijn u diepverstorende activiteiten of mogelijke belemmeringen bekend van uw plangebied? U moet dan met name denken aan milieukundige verontreinigen en/of reeds uitgevoerde saneringen.
7. Indien u de bovenstaande gegevens beschikt en deze bij de hand heeft kunt u contact opnemen met het Bureau Cultureel Erfgoed van de Directie Ruimtelijke Ontwikkeling om de verwachting van uw plangebied te checken. Deze check vindt plaats op basis van de gemeentelijke verwachtingen en beleidsadvieskaart zoals deze door de gemeenteraad is vastgesteld. Deze kan op basis van voortschrijdend inzicht worden bijgesteld. De op de gemeentelijke website aanwezige kaart is de op dat moment geldende versie.

Heeft u alle onder bovenstaande zeven punten bij de hand?
Dan kunt u nu gebruik maken van de archeologiewijzer.

1.0 Uw plangebied ligt in een gebied met een vastgestelde archeologische waarde, bijvoorbeeld de historische kern of vesting (paars op de Beleidsadvieskaart)?

Ja Ga naar vraag 4.0

Nee Ga naar vraag 2.0

2.0 Uw plangebied heeft een oppervlakte kleiner dan 100m²?

Ja Bodemingrepen zijn in principe toegestaan. Indien tijdens de graafwerkzaamheden onverwacht toch archeologische resten worden aangetroffen dient dit onverwijld te worden gemeld aan het bevoegd gezag (Bureau Cultureel Erfgoed).

Nee Ga naar vraag 3.0

3.0 Wat is de archeologische verwachting van uw plangebied?

3.1 Uw plangebied heeft een lage archeologische verwachting (geel op de Beleidsadvieskaart).

- › Bodemingrepen zijn in principe toegestaan. Archeologisch vooronderzoek is uitsluitend noodzakelijk bij m.e.r.-plichtige projecten en grootschalige inrichtingsplannen die een oppervlakte van 5 ha of meer omvatten. Indien tijdens de graafwerkzaamheden onverwacht toch archeologische resten worden aangetroffen dient dit onverwijld te worden gemeld aan het bevoegd gezag.

3.2 Uw plangebied heeft een middelhoge archeologische verwachting (groen op de Beleidsadvieskaart).

- › Bodemingrepen die dieper gaan dan 0,30 m –mv en een planoppervlak behelzen van 100m² of meer zijn in principe niet toegestaan, tenzij door het bevoegd gezag van de gemeente Breda een gunstig selectiebesluit is afgegeven. In alle overige gevallen is een aanlegvergunning verplicht. Het college van B&W stelt de bepalingen in de aanlegvergunning vast. Het principe “de verstoorder betaalt” is van toepassing. › u dient een selectiebesluit bij de gemeente Breda, bij monde van BCE, aan te vragen. Hieruit volgt vrijgave of de noodzaak tot het opstellen van een Programma van Eisen.

Ga verder naar vraag 4.0

3.3 Uw plangebied heeft een hoge archeologische verwachting (rose op de Beleidsadvieskaart).

- › Bodemingrepen zijn in principe niet toegestaan. Indien een ingreep dieper gaat dan 0,30 m – mv en het een planoppervlak behelst van 100m² of meer is een aanlegvergunning verplicht. Het college van B&W stelt de bepalingen in de aanlegvergunning vast. Het principe “de verstoorder betaalt” is van toepassing.

Ga verder naar vraag 4.0

4.0 U gaat de bodem verstoren dieper dan 30 cm –mv (huidig maaiveld)?

Ja U dient een bureauonderzoek te laten uitvoeren. Ga verder bij vraag 5.0

Nee U vraagt een selectiebesluit aan bij de gemeente Breda

- a) **Het resultaat van een bureauonderzoek is een rapport met daarin een verwachtingenkaart en een selectiebesluit hoe om te gaan met de archeologische waarden in plangebied.**
- b) **De kosten voor het bureauonderzoek bedragen € 2.136,00 (ex BTW; tarief 2007)**
- c) **Na gunning mag u het bureauonderzoek regulier binnen een termijn van 6 weken verwachten.**

5.0 Is op basis van het selectiebesluit archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk?

Ja Ga verder bij vraag 6.0

Nee Het bureauonderzoek vormt het eind van het proces voor archeologie
De gemeente Breda stelt in uw opdracht een selectiebesluit vast.

6.0 U dient vervolgonderzoek uit te voeren?

U vraagt een Programma van Eisen (PvE) op bij de gemeente Breda, Bureau Cultureel Erfgoed, of bij één van de daartoe gecertificeerde marktpartijen. In dit Programma van Eisen worden alle onderzoeksvragen en alle andere relevante informatie opgenomen.

- a) **Het resultaat van een Programma van Eisen is een rapportage waarin de volgende onderdelen zijn opgenomen:**
 - **Algemene gegevens aangaande uw plangebied**
 - **Samenvatting van het bureauonderzoek voor alle uit de KNA relevante onderdelen**
 - **Onderzoeksstrategie met onderzoeksvragen en mogelijke beperkingen**
 - **Eisen en voorwaarden aan het onderzoek**
 - **Eisen en voorwaarden aan afronding en voltooiing onderzoek en eventuele mogelijke vervolgstappen.**

- b) **De kosten voor het Programma van Eisen bij opdrachtverstrekking aan BCE bedragen € 800,00 (ex BTW; tarief 2007)**
- c) **Na gunning mag u het Programma van Eisen regulier binnen een termijn van 3 weken verwachten.**

De leveringstermijn van een PvE indien u dit door een marktpartij laat opstellen is afhankelijk van de levertijd van het betreffende bureau.

7.0 U heeft een Programa van Eisen (PvE)?

- Ja** Het PvE dient te worden aangeboden aan het bevoegd gezag ter goedkeuring. Hieronder valt tevens de toetsing van het Plan van Aanpak. Bij opgravingen dient u rekening te houden met een langere leveringsduur en hogere kosten. De kosten bedragen echter maximaal eenmaal de leges voor goedkeuring PvE en eenmaal de leges voor goedkeuring Plan van Aanpak (PvA) omdat in deze gevallen zowel het PvE als het PvA moeten worden getoetst en geaccordeerd. **Indien u beschikt over een goedgekeurd PvE ga naar vraag 8.**
- Nee** U dient alsnog een PvE aan te vragen bij het Bureau Cultureel Erfgoed of bij een van de gecertificeerde marktpartijen.
 - a) **Het resultaat van een toetsing tot goedkeuring is een goedgekeurd PvE overeenkomstig de onder 6.0 genoemde onderdelen.**
 - b) **De kosten voor de goedkeuring van het PvA bedragen € 178,00 (ex BTW; tarief 2007)**
De kosten voor de goedkeuring van het PvE bedragen € 890,00 (ex BTW en tarief 2007)
 - c) **Na aanlevering van het PvE mag u de goedkeuring regulier binnen 3 weken verwachten.**

8.0 U heeft een goedgekeurd PvE?

- Ja** Op basis van dit PvE vraagt u offertes op bij bedrijven of instellingen die door de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten zijn toegelaten voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek. U verstrekt zelf gunning aan één van deze partijen. Indien u de uitgebrachte offertes wilt laten beoordelen door het bevoegd gezag kunt u deze bij BCE aanbieden.
Ga verder naar vraag 9.0
- Nee** Er kunnen nog geen grondwerkzaamheden worden verricht.
 - a) **Het resultaat van een beoordeling is een schriftelijke reactie op de aangeleverde offertes. Hierbij worden de toegezonden enkel getoetst aan het goedgekeurde PvE.**
 - b) **De kosten voor de beoordeling bedragen € 178,00 (ex BTW; tarief 2007)**
 - c) **Na gunning mag u de reactie binnen twee weken verwachten.**

9.0 Het (veld)onderzoek is uitgevoerd en u heeft een conceptrapport van uw archeologisch aannemer ontvangen?

- Ja** U biedt het concept rapport aan bij de gemeente Breda ter toetsing. De procedure hiervoor is vastgelegd in het goedgekeurde Programma van Eisen. Onderdeel van de toetsing van het conceptrapport is het evaluatieverslag dat kort na afronding veldwerk aan de gemeente Breda dient te worden verstrekt. **Ga verder naar punt 10**
- Nee** U dringt bij de uitvoerder van het onderzoek aan op het verkrijgen van het conceptrapport.
 - a) **Het resultaat van een beoordeling conceptrapport is schriftelijke reactie op het genoemde rapport met opmerkingen en aanbevelingen. Veel van deze aanbevelingen hebben een dwingend karakter en dienen te worden verwerkt in het definitieve rapport.**

- b) **De kosten voor het beoordeling conceptrapport bedragen € 712,00 (ex BTW; tarief 2007)**
- c) **Na gunning mag u de reactie regulier binnen een termijn van 6 weken verwachten.**

10.0 U heeft het conceptrapport met bevindingen teruggekregen van de gemeente?

- Ja** Uw archeologisch aannemer past het rapport op basis van onze bevindingen aan en maakt het conform het PvE volledig. Het definitieve rapport wordt overeenkomstig de bepalingen uit het PvE aan de gemeente Breda aangeleverd. Oplage en bepalingen worden in het PvE hiervoor kenbaar gemaakt. Het concept-definitieve rapport wordt in drievoud aan de gemeente aangeleverd ter toetsing of alle opmerkingen en aanbevelingen zijn verwerkt of anderszins zijn meegenomen. **Ga naar punt 11.**
- Nee** Indien de termijn verstreken is kunt u op contact opnemen met Bureau Cultureel Erfgoed van de gemeente
- a) Het resultaat van de toetsing van het definitief rapport is een goedgekeurd rapport met daarin een selectieadvies hoe om te gaan met de archeologische waarden in plangebied.
 - b) De kosten voor de goedkeuring maakt onderdeel uit van de toetsing van de beoordeling onderpunt 9.0.
 - c) Na ontvangst van het definitieve rapport mag u de vrijgave regulier binnen een termijn van 2 weken verwachten.

11.0 Het rapport is definitief? Het selectieadvies is:

Nee, er in het plangebied geen sprake van een behoudenswaardige vindplaats: het bevoegd gezag neemt in principe het selectieadvies uit het rapport over en neemt het daarbij behorende selectiebesluit. Archeologie wordt verwerkt in het bestemmingsplan als vrijgegeven terrein.

Ja, er sprake van een behoudenswaardige vindplaats: het bevoegd gezag neemt in principe het selectieadvies uit het rapport over en draagt zorg voor een dubbelbestemming of aanlegvergunningstelsel voor huidige dan wel toekomstige ontwikkelingen. Het college van B&W staan een behoud in situ voor. **Ga verder naar punt 12**

- a) **Het resultaat van het selectieadvies is een schriftelijke reactie met daarin het selectiebesluit. De besluit bevat de bindende bepalingen hoe om te gaan met de archeologische waarden in plangebied.**
- b) **Hier staan geen legeskosten voor.**
- c) **Na oplevering van het definitieve en goedgekeurde rapport kunt u het selectiebesluit regulier binnen een termijn van 2 weken verwachten.**

12.0 U heeft een behoudenswaardige vindplaats en wilt toch ontwikkelen waardoor behoud in situ niet mogelijk is?

U vraagt bij het bevoegd gezag een nieuw PvE op om een behoud ex situ mogelijk te maken. Ook hier geldt nog steeds het principe "de verstoorder betaald". De cyclus gaat opnieuw in met dezelfde stappen vanaf punt 6.0. Het PvE wordt zoveel mogelijk als maatwerk aangeboden waardoor idealiter stap 10.0 kan resulteren in vrijgave of een dubbelbestemming/aanlegvergunningstelsel voor een zo beperkt mogelijk gebied. Het kan zijn dat een ontwikkeling in zijn geplande vorm geen doorgang kan vinden. **Ga terug naar punt 6.0**

Bijlage 4: Erfgoedmeetlat Gemeente Breda

Het erfgoed heeft behoefte aan een objectieve weging als onderbouwing voor besluiten inzake bescherming. Hiervoor is een 'erfgoedmeetlat' ontwikkeld, waarbij de archeologische, cultuurhistorische, architectuurhistorische, ensemble waarden zijn opgenomen. Daarnaast spelen de gaafheid/herkenbaarheid, zeldzaamheid en belevingswaarde een rol.

De 'erfgoedmeetlat' kan van toepassing worden verklaard op aardkundige waarden, archeologie, (moderne) architectuur, historische bouwkunst, historische geografie, historisch blauw en groen en historische stedenbouw, inclusief de openbare ruimte.

De 'erfgoedmeetlat' werkt als volgt:

Per onderdeel dient te worden ingevuld hoe hoog deze waarde is. Hierbij staat 1 voor een zeer lage waarde, 2 voor een lage waarde, 3 voor een gemiddelde waarde, 4 voor een hoge waarde en 5 voor een zeer hoge waarde. Indien een onderdeel niet van toepassing is kan dit ook worden aangegeven.

Vervolgens dient de ingevulde waardering per onderdeel te worden omgezet naar een conclusie of het betreffende object of structuur voldoende waarde heeft om in aanmerking te komen voor bescherming. Door de gegeven punten per onderdeel op te tellen en vervolgens te delen door het aantal onderdelen waarvoor een waardering is gegeven ontstaat een waarderingscijfer. Deze waarde ligt altijd tussen de 1 en 5.

Objecten of structuren die een waarderingscijfer van 3,5 of hoger scoren komen in aanmerking voor bescherming op de gemeentelijk niveau. Objecten of structuren die een waarderingscijfer van 4,5 of hoger scoren zal de gemeente Breda actief voordragen voor bescherming op rijksniveau.

Naast het waarderingscijfer kan uit de erfgoedmeetlat nog meer informatie worden verkregen:

- een object of structuur heeft een grotere waarde wanneer het op een groot aantal onderdelen scoort, dan een object of structuur wat slechts of enkele onderdelen scoort.
- Objecten of structuren die betrokken zijn bij ruimtelijke ontwikkelingen kunnen worden versterkt door bij die ruimtelijke ontwikkelingen te sturen op een verbetering van de op dit moment laag scorende onderdelen, zoals het object in zijn omgeving.

Erfgoedmeetlat

	nvt	1	2	3	4	5
I Archeologische waarden; het belang van een terrein						
- waarin zich structuren of (vondst)complexen bevinden die van lokale of (inter)nationale betekenis zijn, vanwege hun aard of ouderdom						
- waarin zich structuren of (vondst)complexen bevinden die typerend genoemd kunnen worden voor een bepaalde cultuur, periode en/of gebeurtenis(sen)						
- waarin de bewaaromstandigheden voor organische materialen zodanig zijn dat er zich bijzonder goed bewaarde resten bevinden (hout, leder, etc.)						
	nvt	1	2	3	4	5
II Cultuurhistorische waarden; het belang van het object, de structuur of het complex						
- als bijzondere uitdrukking van (een) historische, culturele, sociaal-economische of geestelijke ontwikkeling(en)						
- als bijzondere uitdrukking van (een) geografische, landschappelijke en/of bestuurlijke ontwikkeling(en)						
- als bijzondere uitdrukking van (een) technische en/of typologische ontwikkeling(en)						
- wegens innovatieve waarden of pionierskarakter						
	nvt	1	2	3	4	5
III Architectuurhistorische waarden; het (bijzonder) belang van het object, de structuur of het complex						
- voor de geschiedenis van de architectuur en/of bouwtechniek						
- voor het oeuvre van een bouwmeester of architect						
- wegens de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp						
- wegens het bijzondere mat eriaalgebruik en/of ornamentiek						
- wegens de bijzondere samenhang tussen exterieur en interieur(onderdelen)						
	nvt	1	2	3	4	5
IV Ensemblewaarden; (bijzondere) betekenis van het object, de structuur of het complex						
- als essentieel onderdeel van een groter geheel, dat archeologisch, cultuurhistorisch, architectonisch en/of stedenbouwkundig van lokaal of (inter)nationaal belang is						
- wegens de situering, verbonden met de ontwikkeling / uitbreiding van een streek, stad, dorp of wijk						
- wegens de wijze van verkaveling, inrichting en/of voorzieningen						
- voor het aanzien van een straat, stad, dorp of wijk						
- wegens de hoogwaardige kwaliteit van de bebouwing en de historisch-ruimtelijke relatie met groenvoorzieningen, wegen, wateren en/of bodemgesteldheid						
	nvt	1	2	3	4	5
V Gaafheid / herkenbaarheid; belang van het object, de structuur of het complex						
- wegens de archeologische gaafheid van structuren en objecten						
- wegens de architectonische gaafheid van exterieur of interieur						
- wegens de hoogwaardige architectonische kwaliteit van de samenstellende onderdelen (hoofd- en bijgebouwen, hekwerken, tuinaanleg, etc.)						
- in relatie tot de structurele en/of visuele gaafheid van de stedelijke, dorpse en/of landschappelijke omgeving						
	nvt	1	2	3	4	5
VI Zeldzaamheid; (uitzonderlijk) belang van het object, de structuur of het complex						
- wegens archeologische, architectonische, bouwtechnische, typologische en functionele zeldzaamheid, eventueel verbonden aan een bijzondere ouderdom						
- wegens een of meer van de onder I t/m V genoemde kwaliteiten						
	nvt	1	2	3	4	5
Belevingswaarde; (uitzonderlijk) belang van het object, de structuur of het complex						
wegens de schoonheid						
wegens de herinneringswaarde						
wegens de functie in de woon- of werkomgeving						

Bijlage 5: Betekenis aanwijzing tot monument en stads- of dorpsgezicht

In deze bijlage wordt aangegeven wat de consequenties voor aanwijzing tot monument of stads- of dorpsgezicht zijn. Voor rijksmonumenten, rijksbeschermd stads- of dorpsgezicht, gemeentelijke monumenten en gemeentelijke stadsgezichten wordt aangegeven hoe de plaatsingsprocedure verloopt, wat toegestaan en verboden is, hoe vergunningsprocedures lopen en wat voor eigenaren de voordelen van het bezitten van monumenten zijn.

Rijksmonumenten

De Monumentenwet 1988 regelt de aanwijzing tot rijksmonument. De Minister van OC & W kan, al dan niet op verzoek van belanghebbenden, onroerende monumenten aanwijzen als beschermd monument. De Minister betreft de volgende adviezen bij zijn besluit:

advies van de raad van de gemeente waarin het monument is gelegen;

advies van gedeputeerde staten indien het monument buiten de bebouwde kom is gelegen;

advies van de Raad voor Cultuur.

verslag van de door burgemeester en wethouders gehoorde belanghebbenden; de in de kadastrale registratie vermelde eigenaren en beperkt gerechtigden, de ingeschreven hypotheccaire schuldeisers en eventueel de verzoeker.

De minister beslist, binnen tien maanden na de datum van verzending van de adviesaanvraag aan de gemeenteraad, dan wel indien om aanwijzing is verzocht, binnen tien maanden na ontvangst van dat verzoek.

Vanaf de datum dat de adviesaanvraag is medegedeeld aan de in de kadastrale registratie vermelde eigenaren en beperkt gerechtigden, de ingeschreven hypotheccaire schuldeisers en de eventuele verzoeker geldt voor het betrokken object voorbescherming. Dit houdt in dat de Monumentenwet 1988 moet worden toegepast alsof het object reeds is ingeschreven in het register van beschermde monumenten.

Het is verboden een beschermd monument te beschadigen of te vernielen. Het is tevens verboden zonder of in afwijking van een vergunning een beschermd monument af te breken, te verstoren, in enig opzicht te wijzigen, te herstellen, te gebruiken of te laten gebruiken op een wijze waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht.

Een aanvraag om vergunning moet worden ingediend bij burgemeester en wethouders. Zij zenden een adviesaanvraag naar de directeur van de RdMz en aan gedeputeerde staten indien het monument buiten de bebouwde kom is gelegen. Het plan wordt tevens ter visie gelegd.

Burgemeester en wethouders beslissen binnen drie maanden na ontvangst van de laatste adviezen, doch in ieder geval binnen zes maanden na de datum van indiening van de aanvraag. Indien dit niet gebeurt wordt de vergunning geacht te zijn verleend. Aan de vergunning kunnen door burgemeester en wethouders dan wel de Minister van OC & W voorschriften worden verbonden.

De Woningwet stelt dat voor een object ingeschreven in het register van beschermde monumentenbuiten, buiten gewoon onderhoud, vergunningsvrij bouwen niet toegestaan is. Een bouwvergunning moet worden aangevraagd. Deze bouwvergunning zal pas worden afgegeven nadat de wijzigingsvergunning, zoals aangegeven in de vorige paragraaf, onherroepelijk is.

Buiten de door de Monumentenwet 1988 opgelegde plichten geniet de eigenaar van een rijksmonument ook een aantal rechten. Hiermee worden de belastingfaciliteiten en de subsidiemogelijkheden voor de eigenaar van een rijksmonument bedoeld. Deze zullen hieronder nader worden uitgewerkt.

Vaste eigenaarlasten behoren tot aftrekbare kosten voor inkomensbelasting. Voorbeelden hiervan zijn; premie van de brand- en opstalverzekering, de polder- en waterschaplasten.

Bij een object dat behoort tot het privé-vermogen van de eigenaar, komen de onderhoudskosten boven een bepaalde drempel in aanmerking voor aftrek van inkomstenbelasting. Ook restauratiekosten komen in aanmerking voor aftrek van inkomstenbelasting.

Het bureau monumentenpanden van de eenheid Belastingdienst/Particulieren Amersfoort stelt de fiscale gevolgen van een restauratieplan vast. De belastinginspecteur, die de belastingaangifte behandelt, is gehouden aan de vaststelling in Amersfoort.

Een rijksmonument komt in aanmerking voor subsidie. De kosten welke worden gemaakt om, op een sobere maar doelmatige wijze, het pand in stand te houden komen in aanmerking voor subsidie. Voor rijksmonumenten geldt dat zowel rijkssubsidie (Brrm 1997) als gemeentelijke subsidie (Subsidie Bouwen en Wonen 1995 en Kwaliteit Gebouwen Binnenstad) ingezet kunnen worden.

Rijksbeschermd stads- of dorpsgezicht

De Monumentenwet 1988 regelt tevens de aanwijzing tot beschermd stads- of dorpsgezicht. De Ministers van OC & W en de Minister van VROM kunnen stads- of dorpsgezichten aanwijzen als beschermd stads- of dorpsgezicht. Zij dienen hiervoor de gemeenteraad, gedeputeerde staten, de Rijksplanologische commissie en de Raad voor Cultuur te horen. De Ministers beslissen over aanwijzing binnen zestien maanden na verzending aan voornoemde organen. De gemeenteraad stelt ter bescherming van een beschermd stads- of dorpsgezicht een beschermd bestemmingsplan vast.

In een beschermd stads- of dorpsgezicht is het verboden een bouwwerk geheel of gedeeltelijk af te breken zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning van burgemeester en wethouders (sloopvergunning).

Een sloopvergunning mag worden geweigerd, indien voor een in plaats van het te slopen bouwwerk op te richten bouwwerk nog geen vergunning is aangevraagd. Een sloopvergunning moet worden geweigerd indien vergunning ingevolge de Monumentenwet 1988, een provinciale of gemeentelijke Monumentenverordening is vereist en deze vergunning niet is verleend.

Gemeentelijk monument

De Monumentenverordening 1994 regelt de aanwijzing tot gemeentelijk monument. Het college van B&W kan, al dan niet op verzoek van belanghebbenden, onroerende monumenten aanwijzen als beschermd monument. Het college besluit nadat de commissie WAM is gehoord. Het college beslist binnen vier maanden na ontvangst van een verzoek.

In tegenstelling tot de Monumentenwet 1988 kent de Monumentenverordening 1994 geen voorbescherming.

Het is verboden een beschermd gemeentelijk monument af te breken, dan wel geheel of gedeeltelijk te beschadigen, te bekladden of te vernielen. Het is tevens verboden zonder of in afwijking van een vergunning een beschermd monument af te breken, te verstoren, te verplaatsen, in enig opzicht te wijzigen, te herstellen, te gebruiken op een wijze waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht.

Een aanvraag om vergunning moet worden ingediend bij burgemeester en wethouders. Het college beslist, gehoord de commissie WAM, binnen twee maanden na de dag waarop de aanvraag is ontvangen. Aan de vergunning kunnen door burgemeester en wethouders voorwaarden worden verbonden.

De Woningwet stelt dat voor gemeentelijke monumenten, buiten gewoon onderhoud, vergunningsvrij bouwen niet toegestaan is. Een bouwvergunning moet worden aangevraagd. Deze bouwvergunning zal pas worden afgegeven nadat de wijzigingsvergunning, zoals aangegeven in de vorige paragraaf, onherroepelijk is.

De eigenaar van een gemeentelijk monument komt in de meeste gevallen niet in aanmerking voor belastingverrekening. Enkel in de gevallen waarin het object onderdeel uitmaakt van een bedrijfskapitaal is verrekening mogelijk.

Het is wel mogelijk subsidie aan te vragen voor een gemeentelijk monument. De kosten welke worden gemaakt om, op een sobere maar doelmatige wijze, het pand in stand te houden komen in aanmerking voor subsidie. Gemeentelijke monumenten komen in aanmerking voor gemeentelijke subsidie (Subsidie Bouwen en Wonen 1995 en Kwaliteit Gebouwen Binnenstad).

Gemeentelijk beschermd stadsgezicht

De Monumentenverordening 1994 regelt de aanwijzing tot gemeentelijk beschermd stadsgezicht. Hoewel de verordening het niet expliciet vermeldt dient onder stadsgezichten natuurlijk ook dorpsgezichten te worden begrepen. De aanwijzingsprocedure is op dezelfde wijze geregeld als de aanwijzing tot gemeentelijk monument.

Het is verboden een beschermd gemeentelijk monument te herstellen, geheel of gedeeltelijk af te breken te beschadigen te wijzigen of te gebruiken op een wijze waardoor het wordt ont sierd of in gevaar gebracht. Tevens is het verboden bomen te kappen of te planten.

Een ontheffing op de voornoemde verboden kan worden afgegeven. Ook hier geldt dat de procedure dezelfde is als bij de wijziging van gemeentelijke monumenten.

Bijlage 6: Archeologie in bestemmingsplannen

In bestemmingsplannen wordt onderscheid gemaakt tussen:

- a. archeologisch waardevolle gebieden
- b. archeologische onderzoeksgebieden

ad a) Archeologisch waardevolle gebieden (dubbelbestemming)

Onder 'archeologisch waardevolle gebieden' worden gebieden met behoudenswaardige archeologische waarden verstaan. Deze waarden zijn vastgesteld middels een daartoe door gecertificeerde bedrijven vervaardigd rapport dat door het bevoegd gezag is goedgekeurd. Zulke terreinen dienen aangewezen te worden als rijks- of gemeentelijk archeologisch monument. Deze terreinen worden op de plankaarten aangeduid als 'archeologisch waardevol gebied'.

Na concreet onderzoek en na advisering namens het bevoegd gezag kan blijken dat de noodzaak voor bescherming van archeologisch waardevolle waarden niet (meer) aanwezig is. Bovendien kan uit onderzoek blijken dat in bepaalde andere gebieden wel beschermingswaardige archeologische sporen aanwezig zijn. Daarom wordt in het bestemmingsplan de mogelijkheid opgenomen om gebieden met archeologische waarden toe te voegen dan wel te verwijderen van de plankaart via wijziging.

Voorrangsregeling

Waar een hoofdbestemming samenvalt met de dubbelbestemming 'archeologisch waardevol gebied' geldt primair het bepaalde ten aanzien van de dubbelbestemming. De bepalingen met betrekking tot de hoofdbestemming zal alsdan uitsluitend van toepassing voor zover deze niet strijdig zijn met het bepaalde ten aanzien van de dubbelbestemming.

ad b) Archeologische onderzoeksgebieden (dubbelbestemming)

Onder 'archeologische onderzoeksgebieden' worden gebieden verstaan waar naar verwachting (middel)hoge archeologische waarden voorkomen, maar deze nog niet zijn vastgesteld. Deze gebieden worden op de plankaart aangeduid als 'archeologisch onderzoeksgebied'. Voor deze terreinen, en voor nog niet als beschermd monument aangewezen waardevolle gebieden, gelden binnen nieuw op te stellen en te actualiseren bestemmingsplannen de volgende voorschriften:

I Bouwvoorschriften

Het is niet toegestaan te bouwen, met uitzondering van:

- ver-/nieuwbouw van bestaande gebouwen, waarbij de bestaande oppervlakte van het gebouw niet wordt vergroot of veranderd en bijbehorende grondwerkzaamheden niet dieper gaan dan 0,3 m ten opzichte van het maaiveld
- de bouw van een bijgebouw van of uitbreiding van een bestaand hoofdgebouw met ten hoogste 50 m²

II Aanlegvergunningen

Bij archeologische onderzoeksgebieden zijn de volgende bodemingrepen niet toegestaan:

- het verlagen van de bodem of het afgraven van gronden waarvoor geen ontgrondingsvergunning is vereist;
- het uitvoeren van groundbewerkingen dieper dan de bouwvoor (bij conventie 30 cm, tenzij anders wordt waargenomen op het terrein), waartoe ook gerekend wordt het diepploegen, woelen, mengen, egaliseren, aanleggen van drainage en ontginnen.

Bij bestemmingsplannen, vrijstellingsbesluiten, sloopvergunningen en bouwvergunningen wordt een aanlegvergunning verplicht gesteld. In de aanlegvergunning worden de volgende bepalingen opgenomen:

1. De aanvrager van de aanlegvergunning wordt gezien als de potentiële verstoorder van het bodemarchief.
2. Het in de wet geregelde principe 'de verstoorder betaalt' is van toepassing op alle af te geven aanlegvergunningen en daarin opgenomen voorschriften.
3. Alvorens een aanlegvergunning kan worden verstrekt overlegt de aanvrager daarvan een deugdelijk rapport waarin door een gecertificeerd bedrijf en naar tevredenheid van het bevoegd gezag de archeologische waarde van het onderhavige terrein in voldoende mate is vastgesteld.
4. Aan een aanlegvergunning kunnen voorschriften worden verbonden in het belang van de archeologische monumentenzorg. Deze voorschriften kunnen bestaan uit:
 - a. het verstrekken van een vergunning voor een bepaalde tijd
 - b. de verplichting tot het treffen van technische maatregelen waardoor archeologische monumenten ongestoord in de bodem kunnen worden behouden
 - c. de verplichting tot het doen van opgravingen
 - d. de verplichting om de activiteit die leidt tot verstoring van het bodemarchief te laten begeleiden door een deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg

De volgende werkzaamheden vereisen een aanlegvergunning:

- het verlagen, afgraven of egaliseren van de bodem
- het omzetten van gras- of akkerland in een teelt waarbij grond wordt afgevoerd, waartoe gerekend wordt boomteelt en graszodenteelt
- het rooien van diepwortelende beplantingen en bomen, waarbij de stobben worden verwijderd
- het aanbrengen van diepwortelende beplantingen en bomen
- het aanbrengen van verhardingen, indien daarvoor dieper dan 30 cm wordt ontgraven
- het aanleggen van ondergrondse transportleidingen en de daarmee verband houdende constructies
- het aanbrengen van constructies die verband houden met bovengrondse leidingen
- het graven, verbreden en verdiepen van sloten, vijvers en andere wateren
- het uitvoeren van werkzaamheden ter verlaging van de grondwaterstand
- het uitvoeren van grondwerkzaamheden dieper dan 0,3 m ten opzichte van het maaiveld, waartoe ook gerekend wordt het aanleggen van drainage, diepwoelen, mengen van grond, diepploegen en ontginnen;

De aanlegvergunning geldt niet voor het uitvoeren van werken en/of werkzaamheden die

- het normale onderhoud en beheer betreffen
- reeds in uitvoering zijn op het tijdstip waarop het plan rechtskracht verkrijgt
- mogen worden uitgevoerd krachtens een reeds verleende vergunning
- een oppervlakte hebben die minder dan bedraagt dan 100 m²

Indien het niet mogelijk is de middels archeologisch onderzoek vastgestelde aanwezige archeologische waarden geheel of gedeeltelijk te behouden, wordt aan de aanlegvergunning het voorschrift verbonden dat voorafgaand aan het uitvoeren van de werken en/of werkzaamheden een archeologische opgraving zal plaatsvinden of dat een archeologische begeleiding zal plaatsvinden.

Alvorens een aanlegvergunning wordt verleend, wordt bij het Bureau Cultureel Erfgoed archeologisch advies ingewonnen.

III Vrijstellingen

- De aanlegvergunning wordt zonder meer verstrekt wanneer uit het rapport duidelijk blijkt dat de archeologische waarde van het onderhavige terrein afwezig is. Het niet kunnen vaststellen van een archeologische waarde is geen reden om de aanlegvergunning zonder meer te verstrekken.
- Een vrijstelling op de bouwvoorschriften en de aanlegvergunning kan worden verleend indien door het aanleggen of het uitvoeren van bovengenoemde werken, dan wel de daaraan direct of indirect te verwachten gevolgen, de aanwezige archeologische waarden niet onevenredig worden aangetast.

- Alvorens een vrijstelling wordt verleend, wordt bij het Bureau Cultureel Erfgoed archeologisch advies ingewonnen.

IV Wijzigingsbevoegdheden

. B&W kunnen het plan wijzigen in die zin dat de bestemming 'archeologisch onderzoeksgebied' van de kaart wordt verwijderd, indien en voor zover

- met een in een deugdelijk rapport vastgelegd archeologisch onderzoek is aangetoond dat geen archeologische waarden (meer) aanwezig zijn
- eventueel aanwezige archeologische waarden zijn behouden door een archeologische opgraving
- B&W kunnen het plan wijzigen in die zin dat de bestemming 'archeologisch onderzoeksgebied' wordt gewijzigd in de bestemming 'archeologisch waardevol gebied', indien en voor zover er sprake is van te behouden archeologische waarden.

V Voorrangsregeling

Waar een hoofdbestemming samenvalt met de dubbelbestemming 'archeologisch onderzoeksgebied' geldt primair het bepaalde ten aanzien van de dubbelbestemming. De bepalingen met betrekking tot de hoofdbestemming zijn als dan uitsluitend van toepassing voor zover deze niet strijdig zijn met het bepaalde ten aanzien van de dubbelbestemming.

Bijlage 7: Beschermd stadsgezicht in bestemmingsplannen

De volgende waarden van het beschermd stadsgezicht zullen worden verankerd in de dubbelbestemming:

- Individualiteit van bebouwing (geveltypologie (bouwstijl en materialisering)), verdiepings-, goot- en nokhoogte alsmede de perceelsbreedte. Daarmee wordt voorkomen dat de binnenstad een platte pannenkoek wordt met alleen maar gebouwen met een standaard hoogte uit het bouwbesluit en een nok- of goothoogte tegen het maximum van de toegestane hoogte. Uitgangspunt is de bestaande stad. Aanpassing (en dus ook een zekere schaalvergroting) is mogelijk, maar er wordt getoetst op de mate waarin de hiervoor beschreven karakteristieken in het nieuwe plan overeind blijven.
- Sloop van alle panden in het beschermd stadsgezicht is alleen mogelijk met een aanlegvergunning. Uitgangspunt is een goedgekeurd bouwplan op basis van de hierboven beschreven uitgangspunten ten aanzien van de individualiteit van bebouwing.
- Voorkomen van schaalvergroting achter gevels. Om te voorkomen dat de historische binnenstad van Breda gaat bestaan uit historische façades met daarachter grote bedrijven wordt een beperking in het samenvoegen van panden achter de gevels ingevoerd. Maximaal twee panden kunnen worden samengevoegd, waarbij een bouwhistorisch onderzoek bepaalt hoe groot de verbinding kan zijn. Indien er sprake is van een historisch waardevolle gebouwscheidende wand zal de doorbraak maximaal een dubbele deur bedragen, indien daarvan geen sprake is, zijn er geen beperkingen in de grootte van de doorbraak. Een vrijstellingsbevoegdheid geeft in bijzondere gevallen de vrijheid om van voorgenoemde werkwijze af te wijken.
- Nieuwe plannen dienen voorzien te zijn van een kap. In de welstandstoetsing kan nadrukkelijk worden gekeken naar het plan in zijn omgeving. Daarom is het niet noodzakelijk om kapvormen dwingend voor te schrijven, maar op de welstandstoetsing te vertrouwen om de passing in de omgeving te borgen. Indien een ontwikkelende partij hiervan wil afwijken dient deze te overleggen waarom dit gedaan wordt en kan er vrijstelling worden gegeven.
- De waarden van het beschermd stadsgezicht ten aanzien van de openbare ruimte zullen worden opgesteld door de afdeling OOR van de Directie Buitenruimte.

Bijlage 8: Beleidsadvieskaart Breda's Erfgoed 1. Archeologie

Colofon

Opdrachtgever:	A. Adank, wethouder Erfgoed
Redactie:	M. Berends (RO/BCE) J. Hendriks (RO/BCE)
Met bijdragen:	E. d. Bakker (PZ/BWT) M. Berends (RO/BCE) R. Berkvens (voorheen RO/BCE) W. v. Duin (RO/RP) P. v.d. Elst (MO/CUL) S. Ekkel (DBB/STAFB) J. Hendriks (RO/BCE) J. Hoefsloot (RO/RP) J. v.d. Huygenvoort (PZ/BWT) C. v. Keulen (PZ/BWT) H. d. Kievith (RO/BCE) H. Koopmanschap (RO/BCE) F. Lemmens (PZ/BWT) A. Neele (RO/JP) G. Otten (RO/BCE) E. Peters (RO/BCE) P. Piket (RO/JP) T. Vermeulen (DBR/TMB/CBH) H. Vollaard (RO/JP) E. Vreenegoor (RACM)
Afbeeldingen:	
Bureau Cultureel Erfgoed	6, 12, 13, 17, 23, 26 boven, 26 beneden, 27, 28, 32 boven, 33, 34, 36, 37, 38, 39,40, 41, 42, 49 beneden, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 59
Stadsarchief Breda	5, 8, 29 boven, 29 beneden
W. Keizer	11
W. Beex	omslag
M. Harberts	22, 25, 31
AM Wonen	19
MEC	30
Via Breda	32 beneden
Bureau Dröge	35
RO/RP	43
Monumentenwacht Brabant	49 boven
Werkgroep Breda Nassaustad	54